

Föräldraskap på avstånd

**– om socialtjänstens stöd till
familjehemsplacerade barns föräldrar**

Ylva Spånberger Weitz

Forskningsrapport 2016:3

Ylva Spånberger Weitz

Föräldraskap på avstånd

– om socialtjänstens stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar

Forskningsrapport 2016:3

FoU-Nordväst är en forsknings- och utvecklingsenhet för socialtjänstens individ- och familjeomsorg samt omsorg för personer med psykiska funktionsnedsättningar. FoU-Nordväst ägs av åtta kommuner i nordvästra Stockholms län: Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna stad, Sundbybergs stad, Upplands-Bro och Upplands Väsby.

För ytterligare information: www.fou-nordvast.com

©Alla rättigheter förbehållna FoU-Nordväst samt författaren

Grafiskform (omslag): FoU-Nordväst

Tryck: Exakta Print AB, Borås, 2016

ISBN: 978-91-89681-32-3

ISSN: 1651-7830

INNEHÅLL

INLEDNING	9
Syfte och frågeställningar	11
KUNSKAPSLÄGE OCH TEORETISKA PERSPEKTIV	12
Familjer i den sociala barnvården	12
Föräldrars erfarenheter av att ha sina barn i familjehem	13
Stigmatisering, sorg och hotad identitet	13
Kontakten med familjehemmet och med det placerade barnet	14
Socialtjänstens stöd till placerade barns föräldrar	14
Erfarenheter från ett projekt för brukarmedverkan och föräldrastöd	15
Erfarenheter av och önskemål kring samarbete mellan föräldrar och socialsekreterare	16
Exempel på föräldrastödsinsatser i praktiken	17
Föräldrarnas situation ur barnens perspektiv	20
Stöd och kontroll – om socialtjänstens dubbla uppdrag	22
Det sociala arbetets paradoxer	24
METOD	26
Urval och materialinsamling	26
Bearbetning och analys	28
Etiska överväganden	29
RESULTAT	31
Brukares perspektiv på socialtjänstens stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar	32
Presentation av intervjuade föräldrar och ungdomar	32
Kapitlets disposition	32
Föräldraskap på avstånd – en plattform	33
Stödbehov hos föräldrar på avstånd – ur föräldrarnas perspektiv	39
Information och delaktighet	39
Kontakten mellan föräldrar och familjehem	49
Kontakten mellan barn och deras ursprungsfamiljer	55
Stöd för förändring	59

Stöd till föräldrarna i deras position som förälder på avstånd.....	63
Att hålla sig väl med soc	69
Stödbehov hos föräldrar på avstånd – ur de ungas perspektiv.....	71
Information och delaktighet	71
Kontakten mellan föräldrar och familjehem	74
Kontakten mellan barn och deras ursprungsfamiljer.....	76
Stöd för förändring.....	82
Barnen som experter på föräldrarnas stödbehov	85
Rekommendationer från föräldrar och barn	
– en sammanfattning.....	88
Information, delaktighet och inflytande	88
Stöd i kontakten mellan barn och föräldrar eller andra närstående.....	91
Stöd kring familjehemmet.....	93
Stöd för förändring.....	94
Stöd i att vara förälder på avstånd.....	95
Stödinsatser ur socialtjänstens perspektiv.....	97
Olika typer av stödinsatser till de placerade barnens föräldrar.....	100
Omfattning av olika stödinsatser.....	103
Utmaningar i arbetet med föräldrastöd	106
När föräldrarna behöver stöd från annat håll.....	106
Förutsättningar inom den egna organisationen	109
Att samarbeta med barnens ursprungsfamiljer	111
Att erbjuda rätt stöd vid rätt tillfälle.....	112
Tydliga förutsättningar underlättar stöd.....	112
Socialtjänstens arbete med familjehemsplacerade barns föräldrar	
– en sammanfattning.....	114
DISKUSSION.....	116
Information och delaktighet	117
Att bygga och bevara relationer	119
Stöd för förändring.....	123
Att vara förälder på avstånd	125

Stöd till föräldrarna – också för barnens skull	128
Villkorat stöd – under myndighetens kontroll.....	129
Härifrån och vidare	131
LITTERATUR.....	135
BILAGAOR.....	139
Bilaga 1. Enkät till socialsekreterare	140
Bilaga 2. Intervjuguide/samtalsguide socialsekreterare	145
Bilaga 3. Intervjuguide/samtalsguide föräldrar	146
Bilaga 4. Intervjuguide/samtalsguide ungdomar	147
Tidigare utgivna FoU-rapporter och FoU-forskningsrapporter	148

INLEDNING

I Järfälla kommun genomfördes under 2009 en särskild föräldragrupsverksamhet riktad mot biologiska föräldrar som har sina barn placerade i familjehem. Responsen från de föräldrar som deltog i gruppen var positiv och föräldrarna har i efterhand fortsatt att träffas på egen hand. Under våren 2013 genomförde FoU-Nordväst en mindre pilotstudie i Järfälla där sex föräldrar som hade deltagit i verksamheten intervjuades. Föräldrarna lyfte upp övervägande positiva erfarenheter från föräldragruppen, samtidigt som de var kritiska till det stöd de fått från socialtjänsten i övrigt. Detta ligger i linje med resultat från tidigare forskning som bland annat visar att föräldrar som har sina barn placerade i familjehem (till stor del) har negativa erfarenheter av sina kontakter med socialtjänsten (Höjer, 2007, 2012). En nyligen genomförd studie vid FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete (Bredmar et. al., 2014) visar att de föräldrar med svagast resurser (ekonomiska och sociala) samtidigt tycks vara de som är mest missnöjda med den hjälp de har fått från socialtjänsten; det var också i denna grupp som en majoritet av föräldrarna till de familjehemsplacerade barnen befann sig. Med denna utgångspunkt har vi i det här projektet sökt utveckla kunskapen kring hur socialtjänsten på bästa sätt kan arbeta med stöd till placerade barns föräldrar. Projektet har genomförts av FoU-Nordväst, i nära samarbete med socialtjänsten i Järfälla, Sollentuna och Solna. Medel för att genomföra projektet har erhållits av Allmänna Barnhuset.

Den barnvårdsmodell som dominerar i Sverige idag är den så kallade familjestödsmodellen, där omsorgen om barnet betraktas som ett gemensamt ansvar mellan föräldrar och samhälle och där lösningar på eventuella problem ska sökas i samråd mellan dessa parter (Lagerlöf, 2012; Wiklund, 2006; Östberg, 2010). Familjestödsmodellen innebär också att ambitionen vid en placering är att barnet ska flytta hem igen så snart det utifrån omständigheterna är möjligt. Kontakten med föräldrarna under placeringstiden blir ur denna synvinkel central. Även under den tid som barnen är placerade kan relationen till och kontakten med de biologiska föräldrarna vara betydelsefull för barnet (Nylander, 2012). Socialtjänsten har ett ansvar för att placerade barns behov av kontakt med föräldrarna tillgodoses och i vissa fall kan barnets föräldrar behöva stöd för att en sådan kontakt ska kunna upprätthållas (Socialstyrelsen, 2012; SOU 2015:71).

Föräldrars erfarenheter av att få sitt barn placerat i samhällsvård har i tidigare forskning beskrivits i termer av krisreaktioner, stigmatisering eller hot mot den egna identiteten (Höjer, 2007; Schofield et. al., 2011; Slettebø, 2011). För barn i samhällsvård har det på flera sätt visat sig vara av betydelse att de biologiska föräldrarna får stöd i att må bättre och att hantera sin situation; ett sådant stöd kan för barnen både innebära en mer positiv relation till föräldrarna och en minskad oro för hur föräldrarna har det (Skoog, 2013; Westberg & Tillander, 2010; SOU 2015:71). I den så kallade LVU-utredningen (SOU 2015:71) betonas också att ett välfungerande stöd till de familjehemsplacerade barnens föräldrar är en av de viktigaste förutsättningarna för trygghet och stabilitet för barnen under uppväxten.

Under senare år har frågan om socialtjänstens ansvar för de placerade barnens föräldrar kommit att aktualiseras också utifrån ett mänskliga-rättighetsperspektiv (Ainsworth & Hansen 2011; SOU 2015:71). Utgångspunkten är att även om en placering i många fall är nödvändig, kan en sådan insats samtidigt betraktas som ett starkt myndighetsingripande. Det framhålls hur socialtjänsten som myndighet har ett övergripande ansvar för att minimera den skada som ett sådant ingripande kan orsaka – inte bara för barnen som placeras utan även för de placerade barnens föräldrar (a.a.).

Placerade barn står under vad man brukar benämna ett tredelat föräldraskap, bestående av biologiska föräldrar, familjehemsföräldrar och socialtjänst (Berner & Forsberg, 2014; Socialstyrelsen, 2009). När barnen placeras får föräldrarna (liksom barnen) många olika parter och relationer att förhålla sig till. Vid sidan av att föräldrarna behöver hitta nya sätt att förhålla sig till sina barn, ställs också krav på att kunna samarbeta och upprätthålla kontakten med både familjehem och socialtjänst.

Endast ett fåtal kommuner i Sverige har idag någon verksamhet för föräldrar som har sina barn placerade i familjehem (Berner & Forsberg, 2014; SOU 2015:71). Kunskapen om hur ett sådant stöd skulle kunna utformas är således liten. Målet för det här projektet har varit att bidra till sådan kunskap. Fokus har legat på att beskriva föräldrars erfarenheter av att ha sina barn placerade samt (framförallt) att lyfta fram deras önskemål om och behov av stöd i den situation som de befinner sig. Vi har också velat ta vara på samhällsvårdade ungdomars erfarenheter av att leva under ett ”tredelat föräldraskap” samt deras önskemål när det gäller socialtjänstens stöd till deras föräldrar. Vår förhoppning är att den kunskap som produceras kan bidra till att utveckla metoder och förhållningssätt för socialtjänstens arbete med placerade barn och deras föräldrar.

Begreppsdefinition

Begreppet ”biologiska föräldrar” är den beteckning som socialtjänsten i första hand använder sig av när det gäller den grupp av föräldrar som står i fokus för den här studien. De föräldrar och ungdomar som har intervjuats i studien talar däremot (nästan uteslutande) rätt och slätt om ”föräldrar”. Även i tidigare forskning används framförallt begreppet ”biologiska föräldrar”. Ibland används här också begreppet ”ursprungsföräldrar” vilket kan ses som en markering av att de föräldrar som barnet har växt upp med – och som i praktiken fungerar som barnets ”första” familj – inte nödvändigtvis är desamma som de biologiska föräldrarna (det kan exempelvis handla om barn som växer upp med adoptivföräldrar eller med en biologisk och en icke-biologisk förälder). I den här rapporten använder jag omväxlande (och synonymt) begreppen biologiska föräldrar, ursprungsföräldrar och föräldrar, delvis beroende på vilket/vilka begrepp som används i den forskning och det material (intervjuer/enkäter) som refereras.

Syfte och frågeställningar

Projektets övergripande syfte är att fördjupa kunskapen om socialtjänstens stöd till föräldrar vars barn är placerade i familjehem – ur socialtjänstens, föräldrarnas och de placerade barnens perspektiv. Ett särskilt intresse riktas mot föräldrars erfarenheter av att ha sina barn placerade och deras önskemål om stöd i relation till detta. Vidare syftar projektet till att med barns bästa som utgångspunkt utveckla metoder för socialtjänstens arbete med placerade barns föräldrar.

Specifika frågeställningar är:

- Hur ser socialtjänstens stöd och insatser ut till de föräldrar vars barn är placerade i familjehem, i Järfälla, Sollentuna och Solna kommuner? Hur beskriver representanter för socialtjänstens familjehemsenheter sina förutsättningar i arbetet med stöd till denna föräldragrupp?
- Hur beskriver föräldrarna sina erfarenheter av att ha barn placerade i familjehem? Vad har föräldrarna för erfarenheter av och önskemål om stöd utifrån sin egen och barnens situation?
- Hur beskriver familjehemsplacerade ungdomar sina föräldrars stödbehov? Vad har de för erfarenheter av och önskemål om stöd i kontakten med sin ursprungsfamilj samt i kontakten mellan socialtjänst, familjehemsföräldrar och ursprungsföräldrar?
- Vad betyder socialtjänstens stöd till ursprungsföräldrarna för barnens situation – enligt de familjehemsplacerade ungdomarna och enligt deras föräldrar?

KUNSKAPSLÄGE OCH TEORETISKA PERSPEKTIV

I det här kapitlet presenteras tidigare forskning om socialtjänstens stöd till föräldrar vars barn är placerade i samhällsvård (företrädesvis i familjehem) samt om hur situationen för och erfarenheterna hos denna föräldragrupp ser ut när det kommer till frågor om deras barns placering. Fokus ligger på svensk forskning, men även internationell forskning berörs i viss mån. I kapitlet ges också en mer övergripande beskrivning av socialtjänstens arbete med barn och familjer. Fokus riktas mot socialtjänstens komplexa uppdrag att både stödja och kontrollera – en komplexitet som blir särskilt påtaglig i den sociala barnavården där de brukare (föräldrar och barn) som berörs av en insats i vissa fall kan ha olika (ibland motstridiga) intressen och behov. Sammanvävt med denna kunskapsgenomgång presenteras också vissa teoretiska begrepp av relevans för att förstå socialtjänstens arbete med stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar.

Familjer i den sociala barnavården

Föräldrar till placerade barn befinner sig ofta i en marginaliserad position i samhället – de är i många fall socialt isolerade, har svaga band till arbetsmarknaden och lever i ekonomisk utsatthet (Franzén et.al., 2008; Höjer, 2012; Nylander, 2012). I många fall har föräldrarna till de barn som placeras även en egen problematik, framförallt i form av missbruk eller psykisk ohälsa (Höjer 2012). En majoritet av de barn som placeras utgörs av ungdomar från 13-18 år och för denna grupp har placeringsorsaken i högre grad att göra med den ungas egna svårigheter, så som ett eget missbruk, kriminalitet eller psykisk ohälsa (Sjöblom 2012).

Den forskning som berör situationen för föräldrar vars barn är placerade i samhällsvård handlar till övervägande del om de placerade barnens mödrar (Nylander, 2012). Detta stämmer väl överens med att det också till övervägande del är just barn till ensamstående mödrar som placeras i samhällsvård (Höjer, 2012; Nylander, 2012). Historiskt sett har just ensamstående mödrar i hög grad betraktats med misstänksamhet i samhällets ögon och än idag finns forskning som visar att mödrar (oavsett om de är ensamstående eller sammanboende) inom den sociala barnavården ofta tillskrivs ett större föräldraansvar än barnens fäder (Höjer, 2012). Ensamstående mödrar och deras barn är överrepresenterade, inte bara när det gäller familjehemsplaceringar, utan även när det gäller andra insatser från och kontakter med den sociala barnavården (a.a.).

Sannolikheten för att ett barn ska placeras i samhällsvård varierar alltså dramatiskt beroende på hur föräldrarnas socioekonomiska och sociala situation ser ut. Detta visas särskilt tydligt i en registerstudie från 2008 av Franzén, Vinnerljung och Hjern. I studien presenteras en jämförelse mellan två grupper av barn i förskoleålder (0-6 år). Barnen i den första gruppen levde med en ensamstående mamma som hade låg utbildning (högst grundskola), var arbetslös samt erhöll långvarigt försörjningsstöd. Barnen i den andra gruppen levde med båda sina föräldrar och hade en mamma med högre utbildning, en anställning och en stabil ekonomisk

situation (inget långvarigt försörjningsstöd). I den första gruppen blev 1 av 7 barn placerade i samhällsvård, medan det i den andra gruppen var färre än 1 av 2000 barn som placerades (a.a.). Liknande resultat påvisas i en studie som har genomförts av FoU centrum för vård, omsorg och socialt arbete (Bozan, Davidsson & Bredmar, 2012). I denna studie görs en kartläggning av de familjer som får olika typer av stödinsatser från socialtjänsten. Resultaten visar bland annat att en placering av barnet utanför hemmet är vanligare ju lägre inkomst familjen har, medan andra typer av stödinsatser till föräldrar och barn är vanligare i familjer med högre inkomster. En uppföljande studie (Bredmar et.al., 2014) visar också att de familjer med lägst ekonomiska och sociala resurser också är de som själva uppfattar att de blivit minst hjälpta av det stöd som de har fått av socialtjänsten, medan de mer resursstarka familjerna också är mer nöjda med stödinsatserna från socialtjänsten.

Föräldrars erfarenheter av att ha sina barn i familjehem

Föräldrars erfarenheter av att ha sina barn placerade i samhällsvård har länge varit ett föga uppmärksammat forskningsområde (Alpert, 2005; Höjer, 2012; SOU 2015:71). Under senare år har ett fåtal studier gjorts kring föräldrars erfarenheter av att ha sina barn i familjehem. Genomgående teman i dessa studier är föräldrars upplevelser av sorg och maktlöshet, både när det gäller relationen till barnet, när det gäller den egna självkänslan och identiteten som förälder och när det gäller möjligheten till samförstånd och samarbete med familjehem och socialtjänst (se Höjer 2007, 2009, 2011; Nylander, 2012; Schofield et.al., 2011; Slettebø, 2013).

Stigmatisering, sorg och hotad identitet

Höjer (2009) visar hur många av de föräldrar som intervjuades i hennes studie uppfattade sig själva som ”dåliga mammor” som har misslyckats i sitt föräldraskap. Föräldrarna beskrivs utifrån detta perspektiv som stigmatiserade – på så sätt att det råder en diskrepans mellan hur de uppfattar sig själva som föräldrar och hur en förväntad föräldraroll ser ut. Höjer visar hur denna stigmatisering (med de känslor av osäkerhet, skam och skuld som stigmatiseringen för med sig) också kan försvåra föräldrarnas möjligheter att delta aktivt i samarbetet kring barnen, där de istället tenderade att gå in i en mycket passiv och undergiven roll.

Även Schofield et. al. (2011) beskriver hur föräldrar till placerade barn ofta tappar tron på sig själva och upplever känslor av värdelöshet. De beskriver också hur dessa föräldrars sorg över att ha förlorat (den vardagliga omsorgen om) sina barn blir speciell på så sätt att sorgen inte fullt ut upplevs som legitim – de använder sig här av begreppet ”disenfranchised grief” (ung. att vara berövad rätten att sörja) för att betona hur dessa föräldrars sorg riskerar att inte riktigt erkännas av och inte heller väcka sympati hos det omgivande samhället. Vid sidan av denna erfarenhet av illegitim sorg, pekar studien också på hur förlusten av en vardaglig omsorg om barnen även kan innebära ett hot mot föräldrarnas identitet som föräldrar – ”a threatened identity”.

Kontakten med familjehemmet och med det placerade barnet

Höjer (2007, 2009) har också tittat på hur föräldrarna upplevde kontakten och samarbetet med familjehemmet. Hon visar hur föräldrarna i många fall såg på sig själva som misslyckade och inkompetenta föräldrar i jämförelse med familjehemmet. Detta förde med sig en ojämlikhet i förhållandet mellan föräldrar och familjehem, men också en viss stabilitet i relationen – en stabilitet som byggde just på den ömsesidiga förståelsen av de biologiska föräldrarna som inkompetenta och familjehemmet som kompetenta föräldrar. Flera föräldrar i studien beskrev hur relationen mellan dem själva och familjehemmet fungerade bra så länge föräldrarna fortsatte att leva upp till och acceptera denna stigmatiserade föräldraroll. Om föräldrarnas situation förbättrades och deras föräldrakompetens ökade, tenderade istället relationen till och samarbetet med familjehemmet att försämrans (a.a.).

Föräldrars upplevelser av att vara misslyckade eller inkompetenta som föräldrar bidrog också till att de i viss mån själva drog sig undan från barnen, att de inte vågade uttrycka sina synpunkter gällande barnens välbefinnande och att de på så sätt valde bort en aktiv del i föräldraskapet (a.a.). Höjer (2009) betonar hur den kunskap och kännedom om sina barn som föräldrarna bär på under sådana förutsättningar riskerar att inte komma barnen till nytta.

Föräldrarnas känslor av underlägsenhet gentemot familjehemmet grundar sig också i att familjehemmen i många fall har betydligt mer både sociala och ekonomiska resurser att erbjuda barnen (Höjer, 2007).

Det föräldrarna i första hand önskade i relation till familjehemmen var att få del av information kring barnens vardag och även att få delta i beslut kring frågor som rör deras barn (Höjer, 2009). Att på detta sätt få del av information om barnens vardag bidrog också till att underlätta kontakten med barnen – det gav föräldrarna och barnen en gemensam referensram att utgå ifrån när de träffades eller pratade med varandra (a.a.).

Föräldrarna i Höjers studie (Höjer, 2007) ger också uttryck för önskemål om att få träffa sina barn under längre perioder och på andra platser än i familjehemmet. De beskriver hur känslan av underlägsenhet gentemot familjehemmet också gör det svårt att umgås med barnet på ett naturligt sätt när de hälsar på i familjehemmet. När besöken dessutom är tidsbegränsade beskriver föräldrarna att de blir så upptagna av att utnyttja tiden väl att detta istället snarast leder till att de blir handlingsförlamade i mötet med barnen (a.a.).

Socialtjänstens stöd till placerade barns föräldrar

Schofield et.al. (2011) betonar att det idag finns lite kunskap om behovet av stöd hos de föräldrar vars barn är placerade i samhällsvård – vilket kan jämföras med betydligt större kunskap om behoven både hos de placerade barnen och hos familjehemmet. Bristen på kunskap om denna föräldragrupp och deras behov är

någoting som konstateras även i den LVU-utredning som nyligen har genomförts i Sverige (SOU 2015:71).

Den forskning som istället belyser föräldrars erfarenheter av sin kontakt med socialtjänsten visar att föräldrar vars barn är placerade i samhällsvård ofta beskriver dessa erfarenheter som övervägande negativa – i många fall beskriver föräldrarna att de inte känner sig lyssnade till, att de inte blir tillräckligt informerade kring frågor som rör deras barn och att de inte blir bemötta med respekt i den sorg och den kris som placeringen av deras barn för med sig (Höjer, 2011; Nylander, 2012; Schofield et.al., 2011). Samtidigt har denna forskning också kunnat visa på vad det är som föräldrarna ändå beskriver som värdefullt och positivt i kontakten med socialtjänsten när denna kontakt ur föräldrarnas perspektiv fungerar bra samt vad föräldrarna efterfrågar när det gäller stöd och bemötande från socialtjänsten.

Nedan lyfter jag upp några centrala resultat från de studier som ändå belyser socialtjänstens stöd till placerade barns föräldrar samt föräldrars erfarenheter av kontakten med och bemötandet från socialtjänsten. Fokus ligger på vad som i denna forskning har identifierats som betydelsefullt för att samarbetet mellan föräldrar och socialtjänst ska fungera bra och för att föräldrar ska uppleva bemötandet och kontakten på ett mer positivt sätt.

Erfarenheter från ett projekt för brukarmedverkan och föräldrastöd

Slettebø och Seim (Seim & Slettebø, 2011; Slettebø, 2013) har bedrivit följeforskning kring ett projekt för brukarmedverkan, där föräldrar till placerade barn har ingått i en gruppverksamhet tillsammans med både socialsekreterare och familjehemsföräldrar. Resultaten visar att gruppdeltagandet innebar en lärandeprocess för alla parter:

- Föräldrarna uppskattade framförallt möjligheten att träffa andra föräldrar i samma situation, men de värdesatte även möjligheten att i detta kollektiva forum få framföra sina erfarenheter och synpunkter till socialsekreterare och familjehem. Att möta andra föräldrar i samma situation skapade också en känsla hos föräldrarna av en gemensam gruppidentitet liksom en medvetenhet om den egna gruppens styrka.
- Familjehemsföräldrarna beskrev att de fick en större förståelse för föräldrarnas situation och för betydelsen av sitt eget förhållningssätt till och bemötande av föräldrarna. Socialsekreterarna beskrev hur de genom gruppverksamheten fick syn på en mängd resurser hos föräldrarna som de inte tidigare hade varit medvetna om. De fick också en större förståelse för föräldrarnas situation.
- Socialsekreterarna framhöll att deras förändrade attityd gentemot föräldrarna skapade en bättre grund för deras samarbete kring barnen samt att deras lärdomar från gruppdeltagandet även har bidragit till förändringar i verksamheten.

Erfarenheter av och önskemål kring samarbete mellan föräldrar och socialsekreterare

Schofield et.al. (2011) har i sin studie intervjuat både föräldrar och socialsekreterare om erfarenheter av kontakten och samarbetet kring barnens placeringar. Denna studie visar att socialsekreterarna i första hand beskriver föräldrarna som arga över barnens placering, medan föräldrarna däremot ger uttryck för betydligt mer komplexa känslor än så. Föräldrarna uttrycker i hög grad en sorg över hur relationen mellan dem och barnen har sett ut i det förflutna och de uppskattar de framsteg som barnen har gjort i familjehemmen.

Föräldrarna i studien beskriver till övervägande del att de sällan blir lyssnade till och att socialsekreterarna har ett distanserat förhållningssätt i relation till dem i deras möten. Samtidigt visar studien att socialsekreterarna i många fall tycks medvetna om föräldrarnas sorg och behov av stöd i den situation de befinner sig; de vet att förlusten av barnen innebär en traumatisk upplevelse för föräldrarna; de ser också att kontakten med myndigheter och domstolar kan väcka starka känslor och vara svåra för föräldrarna att hantera.

Det föräldrarna i den här studien lyfter upp som viktigt i relation till socialtjänsten är att de får information om sina barn, att de räknas som föräldrar och (i någon mån) får vara delaktiga i föräldraskapet, samt att deras känslor inför situationen – i all sin komplexitet – erkänns i mötet med socialtjänsten (a.a.). Även i Höjers studie (2011) beskriver föräldrarna vikten av att socialsekreterarna bemöter dem med respekt, att deras synpunkter och kunskap om familjens situation tas på allvar och att de blir bekräftade som (kompetenta) föräldrar. Höjer betonar vidare att i de fall som föräldrarna på detta sätt upplever kontakten med socialtjänsten som positiv – då lyckas också socialsekreterarna i högre utsträckning hjälpa föräldrarna till att uppnå en mer positiv roll i barnens liv (a.a.).

Altman (2008a, 2008b) har studerat föräldrars och socialarbetares perspektiv på samarbetet mellan socialtjänsten och föräldrar till placerade barn; hon fokuserar särskilt på vad som tycks betydelsefullt för att uppnå föräldrars ”engagement”¹ i den sociala barnavården. Ett antal teman lyfts upp som viktiga i detta sammanhang: att socialarbetare och föräldrar tillsammans sätter upp tydliga och gemensamma mål, 1) att det finns en känsla av hoppfullhet under förändringsprocessen, 2) att föräldrarna har en medvetenhet kring sin egen situation, 3) att både föräldrar och socialarbetare är motiverade till förändring, 4) att socialarbetarna förstår och respekterar kulturella skillnader, 5) att förändringsarbetet bygger på en ärlig, rak och respektfull kommunikation, 6) att förändringsarbetet (både från socialarbetares och föräldrars sida) bedrivs på ett ihållande, intensivt och skyndsamt sätt.

---

¹ Begreppet ”engagement” är svårt att översätta rakt av till svenska. I Altmans artiklar definieras ”engagement” ungefär som en process av delaktighet och ett ömsesidigt samarbete mellan socialsekreterare och klient i ett positivt förändringsarbete.

Dumbrill (2006) har i en studie belyst hur maktobalansen mellan socialarbetare och föräldrar på olika sätt påverkar föräldrars erfarenheter av mötet med socialtjänsten i samband med barnavårdsutredningar. Han har identifierat två dimensioner av maktutövande i föräldrarnas beskrivningar av sina upplevelser: dels de tillfällen då föräldrar upplever att socialarbetarna använder sin makt som en form av kontroll *över* föräldrarna på ett sätt som föräldrarna uppfattar som negativt och i vissa fall skrämmande, dels de tillfällen då föräldrar upplever att socialarbetare använder sin makt för att arbeta *med* föräldrarna genom att ge dem stöd och hjälpa dem att komma tillrätta med sina problem.

De föräldrar i Dumbrills studie (a.a.) som upplevde att makt utövades *över* dem tenderade att antingen öppet opponera sig emot socialarbetarnas bedömningar eller att till synes ”spela med” genom att låtsas vara villig till samarbete. Föräldrar som däremot upplevde att makten utövades *med* dem tenderade att på ett mer genuint sätt engagera sig i ett samarbete med socialtjänsten för att komma tillrätta med sin och barnets situation. Värt att påpeka är att även då socialarbetarna (ur föräldrarnas perspektiv) använde sin makt för att arbeta *med* föräldrarna, bar föräldrarna fortfarande med sig en medvetenhet och en försiktighet inför att denna makt likväl skulle kunna användas för att utövas *över* dem. Även föräldrar ur denna grupp uttryckte därmed i viss mån att de också ”spelade med” i samarbetet med socialtjänsten.

Exempel på föräldrastödsinsatser i praktiken

Vid sidan om den begränsade forskning som finns om hur stödet från socialtjänsten ser ut och hur kontakten och samarbetet upplevs (av föräldrar och socialsekreterare) har det också gjorts vissa försök att kartlägga vilka olika typer av föräldrastöd som förekommer i praktiken.

Nylander (2013) har i ett examensarbete kartlagt socialtjänstens stödsatser till placerade barns föräldrar i ett antal kommuner i Östergötland. Resultaten i denna kartläggning bygger på föräldrarnas egna uppgifter om mottaget stöd. Ungefär två tredjedelar av föräldrarna uppger att de har erhållit någon typ av stödsats från socialtjänsten. De vanligaste typerna av stöd var samtalsstöd samt föräldrastöd i hemmet². Samtalsstöd var det vanligaste stödet till ensamstående mödrar med enskild vårdnad, medan föräldrastöd i hemmet var det vanligaste stödet till föräldrapar med gemensam vårdnad (a.a.).

Inom ramen för ett utvecklingsprojekt kring socialtjänstens arbete med placerade barns föräldrar, publicerades 2014 en förstudie som bland annat innehöll en genomgång av ett antal verksamheter (varav vissa i projektform) som redan idag på olika sätt arbetar med stöd till placerade barns föräldrar (Berner & Forsberg, 2014). Rapporten visar att det på flera håll i Sverige pågår ett arbete (dock ofta i

---

² Föräldrastöd i hemmet innefattar i det här fallet familjebehandling, besök av hemterapeut eller behandlingssekreterare samt stöd till flera i familjen/hushållet (Nylander, 2013)

projektform) med att stärka socialtjänstens stöd till denna föräldragrupp. Nedanstående beskrivning av sådana stödverksamheter bygger på uppgifter från denna rapport (a.a.).

I rapporten beskrivs sammanlagt sju kommuners arbete med stöd till placerade barns föräldrar. Det arbete som beskrivs kan grovt delas upp i tre olika stödformer: strukturerade stödgrupper (som bedrevs i fyra kommuner), öppen stödgruppsverksamhet (som finns i en av de beskrivna kommunerna) samt ett strukturerat individuellt stöd (där rapportförfattarna lyfter upp exempel från två kommuner).

Strukturerade stödgrupper för föräldrar vars barn är placerade i familjehem (här ingår t.ex. Järfällas föräldrastödsverksamhet). Dessa verksamheter är som regel tidsbegränsade och utgörs av ett bestämt antal strukturerade träffar där samma föräldrar deltar vid varje tillfälle. I ett fall (Uppsala) vänder sig stödgruppen särskilt till föräldrar med kognitiva svårigheter. I övriga fall erbjuds gruppverksamheten till alla föräldrar med barn i stadigvarande familjehemsplaceringar, under förutsättning att de bedöms klara av att delta i en grupp.

Öppen stödgruppsverksamhet för föräldrar till placerade barn. Erbjuds föräldrar vars barn är stadigvarande placerade i familjehem eller på institution. I rapporten finns ett exempel på denna typ av verksamhet, Café Qul i Trollhättan. Café Qul håller öppet en kväll per vecka och riktar sig till alla mammor i kommunen vars barn har omhändertagits. Några mammor har deltagit regelbundet från verksamhetens start år 1996, andra har deltagit under kortare perioder. Antalet deltagare brukar variera mellan 5-9 mammor per tillfälle. Även två familjehemsföräldrar deltar i verksamheten³.

Strukturerat individuellt stöd till placerade barns föräldrar. I rapporten lyfts två exempel fram på kommuner där ett riktat individuellt stöd erbjuds de placerade barnens föräldrar (se även information om projektet STELLA på s. 19). I Upplands-Väsby erbjuds alla föräldrar, i samband med placeringen, ett krisstöd i form av fem enskilda stödsamtal med familjebehandlare. I Sundsvall erbjuds alla föräldrar, vars barn placeras enligt LVU, en egen råd- och stödkontakt inom socialtjänsten. Här beskrivs också ett processflöde i arbetet med stöd till denna föräldragrupp: 1) föräldrarnas stödbehov ska fångas upp redan under utredningstiden, 2) familjehem rekryteras med utgångspunkt i både föräldrarnas och barnets problematik, 3) i vårdplanen ska framgå konkret vad som behöver ske för att barnet ska få bo med sina föräldrar igen (samt en realistisk tidsplan för detta), 4) föräldern erbjuds stöd både utifrån sin individuella problematik och utifrån sin föräldraroll. I båda dessa fall betonas att föräldrarnas stödkontakt ska vara kopplad till en annan enhet än den enhet som handlägger barnets placeringsärende.

---

³ För mer information om Café Qul, se <http://www.trollhattan.se/startsida/omsorg-och-hjalp/familj-barn-och-ungdom/stod-till-familjen/verksamheter-stod-till-familjen/caffe-qul/>

Vid sidan av de kommunalt drivna projekten och verksamheterna lyfter rapporten också upp ett antal stödformer som bedrivs av olika frivilligorganisationer/intresseföreningar.

RFHL (Rättigheter, Frigörelse, Hälsa, Likabehandling) är en organisation som bland annat bedriver *Qvinnoqulan* – en öppen stödgruppsverksamhet för kvinnor som har ett drogmissbruk. Inom ramen för *Qvinnoqulan* bedrivs ett antal stödformer för de deltagande kvinnor som också är föräldrar. På flera ställen i landet arbetar man med mentorskap i föräldrarollen; en form av individuellt kamratstöd (peer to peer) med fokus på att hantera föräldrarollen, att medvetandegöra situationen och genom detta lyfta barnets behov, att föra en konstruktiv dialog med myndigheter, samt att upprätthålla eller återetablera en kontinuerlig kontakt med sina barn. *Projekt Qrut* är ett projekt som har vuxit fram ur *Qvinnoqulans* verksamhet, med stöd från Allmänna Arvsfonden. Projektet riktar in sig på att ge socialt, psykologisk och juridiskt stöd både till mammor som har fått eller riskerar att få sina barn omhändertagna och till de mammor som har en möjlighet att få hem sina barn efter att de har varit placerade en tid.⁴

KSAN (Kvinnoorganisationernas Samarbetsråd i Alkohol- och Narkotikafrågor) bedriver tillsammans med *RFF* (Riksförbundet för en förstärkt familjehemsvård) projektet *Flera mammor – ett placerat barn*. Projektet är en form av strukturerad gruppverksamhet där mammor, familjehemsmammor och socialsekreterare arbetar tillsammans, i så kallade framtidsverkstäder, med att uppmärksamma och lista både vad som fungerar bra i samarbetet kring barnen, vad som skulle behöva förbättras, och vad som skapar svårigheter och konflikter i samarbetet. Liknande framtidsverkstäder för föräldrar vars barn är placerade i samhällsvård bedrivs även av föreningen *Maskrosföräldrar*.⁵

Bryggan (numera *Bufff*), en ideell förening som i första hand ger stöd till barn vars föräldrar befinner sig i kriminalvården, har på uppdrag av kriminalvården också bedrivit föräldracirklar på häkten och anstalter. *Kriminalvården* bedriver även andra program/projekt kring föräldraskap och kring att stärka barnperspektivet i sin verksamhet.⁶

---

⁴ För mer information om *Qvinnoqulans* föräldrastöd i samarbete med SKL se: <http://rfhl.se/riks/index.php/socialpolitik/qq-foraldrastod>

För mer information om *Projekt Qrut*, se: <http://qrutrfl.se/projektet/>

⁵ För mer information om projektet *Flera mammor – ett placerat barn* se: <http://rfhl.se/riks/index.php/socialpolitik/qq-foraldrastod>

För mer information om *Maskrosföräldrar*, se: <http://www.maskrosforaldrar.se/>

⁶ För mer information om *Bufff* se: <http://buff.nu/>

För mer information om *Kriminalvårdens* föräldrastödsarbete se:

<https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/fangelse/foraldraskap-pa-anstalt/>

Berner och Forsberg (2014) har i sin rapport också (i viss mån) beskrivit de erfarenheter som har gjorts utifrån de kartlagda verksamheterna. Erfarenheter från flera av de strukturerade stödgrupperna som beskrivs i rapporten är att dessa verksamheter har varit uppskattade av de föräldrar som har deltagit – inte minst har föräldrarna framhållit det positiva i att träffa och byta erfarenheter med andra som befinner sig i samma situation. Samtidigt tycks deltagandet i de strukturerade gruppverksamheterna ha varit förhållandevis litet, jämfört med det totala antalet föräldrar som har barn i familjehem; detta tycks handla dels om att flera föräldrar inte bedöms klara av en gruppverksamhet (och därmed inte får frågan om att delta), dels om att endast ett mindre antal av dem som erbjuds deltagande väljer att tacka ja. I rapporten lyfts (som nämnts) även erfarenheter upp från besökare hos Qvinnoqulan, den stödverksamhet som riktar sig till kvinnor med erfarenheter av missbruksproblem. Enligt en representant för Qvinnoqulan önskar deras gäster framförallt ett individuellt stöd i sitt föräldraskap. Att i en gruppverksamhet sitta och prata om sina känslor kring barnens placering upplevs som alltför svårt. Däremot skulle de här föräldrarna gärna se att det (vid sidan av ett individuellt stöd) också fanns en öppen verksamhet som de kunde besöka för att ändå få en möjlighet träffa andra föräldrar i en liknande situation (a.a.).

Ovanstående rapport (Berner & Forsberg, 2014) är också del av ett större projekt med målet att utveckla en stödinsats till placerade barns föräldrar. Rapporten är resultatet av den första delen i projektet och hade som syfte att sammanställa ett kunskapsunderlag som grund för det fortsatta utvecklingsarbetet. Inom ramen för projektet har Stockholms Stad nu utvecklat en särskild stödverksamhet som i projektform pågår fram till december 2016. Projektet har fått namnet *STELLA* (stöd till placerade barns föräldrar). Det är en öppen stödverksamhet dit placerade barns föräldrar själva kan vända sig för att få råd och stöd i frågor rörande barnens placering; det kan exempelvis handla om stöd i att gå igenom material från placeringsärendet, att förbereda sig för möten med socialtjänsten, eller att få information om rättigheter och skyldigheter i rollen som förälder till ett placerat barn. Personal från STELLA kan vid behov också följa med föräldern som ett stöd i möten med socialtjänsten. Speciellt för verksamheten är att den har en renodlad råd- och stödfunktion (utan inslag av myndighetsutövning); inga journaler förs kring de råd- och stödkontakter som ges och kontakten sker helt utifrån föräldrarnas önskemål – alla föräldrar ska erbjudas ett första samtal inom en vecka efter att de har hört av sig och föräldern väljer därefter själv om och hur länge hen önskar kontakt (Stockholms Stad, 2016)⁷.

Föräldrarnas situation ur barnens perspektiv

Det saknas idag forskning som specifikt berör hur placerade barn själva ser på socialtjänstens stöd till deras föräldrar. Dock finns en del forskning om barns erfarenheter av samhällsvård i ett vidare perspektiv och denna forskning rymmer

---

⁷ För mer information om STELLA se: <http://www.stockholm.se/stella>

till viss del även de ungas perspektiv på samhällets stöd till föräldrarna – inte minst ryms reflektioner kring barnens erfarenheter av relationen till och kontakten med föräldrar och syskon under placeringstiden.

Forskning som handlar om barns erfarenheter av familjehemsplaceringar visar att placerade barn ofta hyser starka (ibland motstridiga) känslor för sina föräldrar och i många fall även en oro för hur föräldrarna har det (Holland & Croweley, 2013; Skoog, 2013; Westberg & Tillander, 2010). Westberg & Tillander (2010) pekar på att nära hälften av de (56) ungdomar som har intervjuats i deras studie, beskriver en upplevelse av oro för sina föräldrar i samband med familjehemsplaceringen. De här ungdomarna visar också på en medvetenhet om att föräldrarnas situation försämrades när de placerades och de uttryckte önskemål om att föräldrarna kunde få en egen kontaktperson med ett särskilt ansvar att stötta dem och motivera dem till behandling (a.a.). Även i den så kallade LVU-utredningen (SOU 2015:71) betonas att placerade barn ofta känner en stor oro för sina föräldrar, särskilt om föräldrarna befinner sig i social utsatthet med exempelvis missbruksproblem eller hemlöshet; ett välfungerande stöd till föräldrarna anses därmed vara av betydelse också för barnens möjligheter till trygghet och stabilitet under uppväxten (a.a.).

När det gäller samhällsvårdade barns önskemål om kontakt med sina föräldrar visar den forskning som finns på mycket varierande resultat (Lundström & Sallnäs, 2009; Nylander, 2012). I en studie av Lundström och Sallnäs (2009) syntes exempelvis en skillnad i att de placerade ungdomar som redan hade en kontinuerlig kontakt med sina föräldrar i många fall också önskade en tätare kontakt med dem, medan de ungdomar som endast hade en gles eller ingen kontakt med föräldrarna i de flesta fall inte heller önskade någon mer kontakt. Andra studier pekar på att de flesta placerade barn vill ha kontakt med sina ursprungsfamiljer, men att kontakterna i vissa fall kan vara konfliktfyllda och att de unga inte nödvändigtvis önskar kontakt med alla medlemmar i ursprungsfamiljen (a.a.). Vad som däremot har framkommit, både i ovan nämnda studie och i andra studier om placerade barns relationer till sin ursprungsfamilj, är att de placerade barnen oftast har en mer otvetydigt positiv erfarenhet av kontakten med sina syskon och att de i många fall också efterfrågar en tätare och närmre kontakt med dem (Holland & Croweley, 2013; Lundström & Sallnäs, 2009, 2011).

Höjer och Sjöblom (2011) har i en studie intervjuat unga vuxna som lämnar samhällsvården. Flera av de unga vuxna i denna studie hade mer kontakt med sina föräldrar efter att placeringen hade avslutats än tidigare och det var i många fall de unga själva som hade tagit initiativ till en förnyad kontakt. Resultatet visar att de unga ofta upplevde kontakten med föräldrarna som positiv – anmärkningsvärt i detta sammanhang är dock att kontakten med föräldrarna knappast innebar något stöd för de unga i deras livssituation, snarare var det så att de unga vuxna ofta själva intog en stödjande roll i relation till sina föräldrar (a.a.). Även Andersson (2008) visar på att av de familjehemsplacerade barn som hon har följt under uppväxten, är det väldigt få som i vuxen ålder har en relation till sina föräldrar som upplevs som ett stöd eller som en tillgång.

Andersson (2008) påpekar att en placering i familjehemsvård kan medföra både risker och skydd för ett barn; en god och varaktig relation till familjehemmet kan exempelvis innebära ett starkt skydd för barnet medan en upplevelse av att inte höra hemma eller inte känna sig väl behandlad snarare kan utgöra en risk. En specifik riskfaktor utgörs också av de lojalitetskonflikter som barnet kan uppleva mellan ursprungsfamiljen och familjehemmet. Ett sätt att motverka den risken, menar Andersson, är att föräldrar och familjehem etablerar ett samarbetsförhållande sinsemellan, något som också motverkar riskerna med en separation från familjehemmet om placeringen skulle upphöra och som dessutom underlättar möjligheten att vid behov återplaceras i samma familjehem (a.a.). Även i utredningen om ny LVU (SOU 2015:71) betonas vikten av – för att skapa kontinuitet och trygghet för de barn som placeras – att skapa ett respektfullt och fungerande samarbete mellan föräldrar, familjehemsföräldrar och socialsekreterare.

Stöd och kontroll – om socialtjänstens dubbla uppdrag

I forskning om social barnavård görs ofta en skillnad mellan två olika barnavårdssystem med olika fokus och inriktning, antingen med fokus på familjestöd eller med fokus på barnskydd (Wiklund, 2006; Östberg, 2010). Den svenska barnavården brukar ofta beskrivas som ett (i grunden) välfärdsinriktat och familjestödande barnavårdssystem, vilket bland annat innebär ett fokus på frivilliga och stödande insatser till hela familjen samt en betoning av samhällets grundläggande ansvar för alla barns hälsa och utveckling (Östberg, 2010). På senare år har man också kommit att tala om ett nordiskt barnavårdssystem, då de nordiska ländernas organisering av den sociala barnavården i hög grad liknar varandra (a.a.)

Även om det svenska barnavårdssystemet alltså beskrivs som i grunden familjestödande, har det samtidigt också starka inslag av barnskydd⁸ (Rasmusson, 2006; Östberg, 2010). Den svenska barnavården inrymmer därmed en dubbel målsättning; både att arbeta för barns välfärd genom föräldrastöd/familjestöd och att skydda barn mot oacceptabla uppväxtvillkor (Rasmusson, 2006). I spänningen mellan stöd till familjer och barns rätt till skydd ryms även den motsättning som ibland kan finnas mellan barns rätt och föräldrars rätt, mellan barns perspektiv och föräldrars perspektiv (Höjer et al., 2012; Leviner, 2012; Rasmusson, 2006).

När ett barn omhändertas av samhället utgör denna insats ofrånkomligen ett mycket starkt myndighetsingripande. I den omfattande LVU-utredningen som nyligen har genomförts i Sverige (SOU 2015:71) framhålls (med denna utgångspunkt) att socialtjänsten som myndighet också har ett övergripande ansvar för att minimera den skada som en placering i samhällsvård kan orsaka – inte bara för barnen som placeras utan även för de placerade barnens föräldrar (a.a.). Frågan om socialtjänstens ansvar för de placerade barnens föräldrar har under senare år

---

⁸ Ett tydligt exempel på detta är den lagstadgade anmälningsplikten i händelse av misstankar om att ett barn far illa (Östberg, 2010).

också kommit att aktualiseras utifrån ett perspektiv av föräldrarnas mänskliga rättigheter – även detta med utgångspunkt i den starka graden av myndighetsingripande som det innebär att omhänderta ett barn. Med utgångspunkt i detta perspektiv förespråkar bland annat Ainsworth och Hansen (2011) en strävan efter att bemöta både barn och föräldrar med respekt och värdighet för att därmed hitta en väg bort från balanserandet mellan barns rätt och föräldrars rätt.

“The difficult quest has to be for a system that truly integrates the safety rights and needs of the child while at the same time recognizing that parental rights and needs also deserve attention” (a.a. s. 15).

De få studier som finns om socialtjänstens stöd till placerade barns föräldrar pekar på att det råder en viss oklarhet kring socialsekreterarnas roll i relation till de föräldrar vars barn är placerade (Schofield et.al., 2011; Slettebø, 2013). Schofield et.al. (2011) betonar att föräldrar (i både Sverige, Norge och England) redan idag har laglig rätt till stöd från socialtjänsten utifrån sina egna behov. I praktiken ställs dock socialarbetarna ofta inför ett dilemma när det gäller att prioritera mellan stöd till barnet (eller stöd till föräldrarna för barnets skull) och stöd till föräldrarna.

“When their primary role is to secure the child’s well-being, can busy social workers justify spending time with parents to help them resolve some of those feelings of grief, loss and anger in order to promote the parents’ well-being?” (a.a. s. 76)

Samtidigt pekar alltmer forskning på att ett stöd till de placerade barnens föräldrar i hög grad också har en positiv betydelse för barnen själva. I LVU-utredningen (SOU 2015:71) betonas att ett välfungerande stöd till de familjehemsplacerade barnens föräldrar samtidigt är en av de viktigaste förutsättningarna för trygghet och stabilitet i barnens uppväxt och vardag. Flera studier som bygger på placerade barns egna erfarenheter har på ett liknande sätt visat hur ett stöd till föräldrarna, ur barnens perspektiv, både kan medföra en mer positiv relation till föräldrarna och en minskad oro för hur föräldrarna har det (Skoog, 2013; Westberg & Tillander, 2010).

Den begränsade forskning som finns om socialtjänstens stöd till placerade barns föräldrar tycks peka på att socialsekreterare i många fall är medvetna om betydelsen av att erbjuda ett stöd till denna föräldragrupp. I praktiken står dock socialsekreterarna ofta inför – om inte alltid en motsättning – så åtminstone en spänning mellan att prioritera och balansera sitt ansvar gentemot både föräldrar, barn och familjehem (Schofield et.al., 2011; Slettebø, 2013). Viktigt att nämna här är att olika socialarbetare och olika arbetslag ändå tycks hantera denna spänning olika väl (Schofield et. al., 2011). Schofield et. al. (a.a.) pekar på att dessa olikheter i hög grad kunde relateras dels till socialarbetarnas attityder kring föräldrarnas berättigande till att uppta deras tid, dels till deras empati rörande föräldrarnas situation.

Det sociala arbetets paradoxer

De olika dilemman som har beskrivits ovan kan också betraktas i ljuset av det som Järvinen och Mik-Meyer (2004, 2012) beskriver som det (moderna) sociala arbetets paradoxer. De pekar på ett antal strukturellt betingade paradoxer som tycks inbyggda i mötet mellan individen (klienten/brukaren) och systemet (socialtjänstens handläggare). Dessa paradoxer kan förhoppningsvis hjälpa oss att förstå något mer också om de dilemman och de konflikter som kan uppstå i socialtjänstens arbete med placerade barn och deras föräldrar (och i mötet mellan alla de parter som är involverade i detta arbete). I sin bok *At skabe en klient* beskriver Järvinen och Mik-Meyer (2004) följande paradoxer:

1) Förhållandet mellan individens mål och systemets mål. Socialtjänsten (systemet) arbetar främst med målsättningar utifrån idén om ett individuellt förändringsarbete där klientens/brukarens personliga utveckling står i fokus. Detta kan i vissa fall krocka med klientens/brukarens egna målsättningar i den mån dessa snarare handlar om att nå förändringar i den egna livssituationen, t.ex. att kunna försörja sig eller hitta en bostad.

2) Förhållandet mellan stöd och kontroll. Här återkommer det dilemma som handlar om socialtjänstens dubbla uppdrag: att å ena sidan diagnosticera och kontrollera och å andra sidan hjälpa och stötta klienterna/brukarna. Järvinen och Mik-Meyer (2004) påpekar att dessa funktioner i praktiken ofta smälter samman så att även de kontrollerande aspekterna benämns och motiveras utifrån termer av stöd och hjälp – något som kan skapa en viss tydlighet i kommunikationen mellan socialarbetare och deras klienter/brukare.

3) Förhållandet mellan unika individer och standardiserade problemkonstruktioner. Socialtjänsten står inför uppgiften att å ena sidan erbjuda likvärdiga insatser och å andra sidan möta varje individ i dennes specifika och unika situation. Flera studier visar på hur det, i det sociala arbetets vardag, alltid sker en viss kategorisering av klienterna/brukarna utifrån mer eller mindre fasta problemkategorier (Dreyer Espersen, 2010; Severinsson, 2010). Denna typ av institutionellt skapade problemkategorier är enligt Järvinen och Mik-Meyer (2004) ofrånkomliga i det sociala arbetet – möjligheten att arbeta helt utan förutfattade meningar, utan någon specifik problemförståelse eller utan någon idé om vad som är bäst för klienten, framstår därmed som något av en illusion. Likväl kan detta skapa en spänning mellan systemets (socialtjänstens) behov av att kategorisera för att kunna hjälpa och individens (klientens/brukarens) önskemål om att bli sedd och bemött utifrån (hela) sin unika och komplexa situation och personlighet.

4) Motsättningen mellan serviceideal och myndighetsutövning. Denna fjärde paradox kan enligt Järvinen och Mik-Meyer (2004) i viss mån ses som en konsekvens eller en sammansmältning av de tre första paradoxerna. Det handlar här om en framväxande (och övergripande) idé om socialtjänsten som en serviceinstitution – där medborgarna (klienterna/brukarna) både anses ha ett inflytande över den hjälp och det stöd som erbjuds dem och (därmed) också ett ansvar för sitt

liv, sina val och sina beslut. Paradoxen ligger här i att en välfärdsinstitution (som socialtjänsten) med nödvändighet arbetar utifrån institutionellt bestämda problemkategorier, erbjuder standardiserade lösningar (och insatser), samt utövar kontroll över de klienter/brukare som de också syftar till att hjälpa (se tidigare beskrivna paradoxer). Dessa förutsättningar – som alltså ligger i myndighetens eller välfärdsinstitutionens struktur – går delvis stick i stäv med idén om en servicemodell för det sociala arbetet, detta eftersom en sådan modell bygger på ett jämlikt maktförhållande mellan serviceutövaren (socialarbetaren) och servicemottagaren (brukaren/klienten).

Med utgångspunkt i dessa paradoxer landar Järvinen och Mik-Meyer (2004) i slutsatsen att det sociala arbetet, för att fungera som en serviceinstitution, är beroende av ”villiga klienter som önskar bättring” (a.a., s. 21).

”Det centrala vid denna specifika form av ’servicerelation’ är således, att den förutsätter en klient, som önskar det, som institutionen erbjuder. Återigen ser vi en situation, där det är klienten, som ska anpassa sig till systemets erbjudanden, och inte erbjudandet, som anpassas till klienten.” (a.a., s. 22)⁹

Trots den strävan vi idag kan se mot ett ökat brukarinflytande (se t.ex. Eriksson, 2015) och ett serviceideal inom det sociala arbetet (liksom inom andra välfärdsinstitutioner) – skapas alltså här, enligt Järvinen och Mik-Meyer (2004), en situation där det återigen är individen som (genom att önska och efterfråga ”rätt” hjälp) förväntas anpassa sig till systemet.

---

⁹ Min översättning.

METOD

I det här kapitlet presenteras en beskrivning av studiens tillvägagångssätt samt en beskrivning och en diskussion av de etiska överväganden som har gjorts under arbetets gång.

Urval och materialinsamling

Studiens datainsamling har genomförts i flera steg och innefattar både kvantitativa och kvalitativa inslag. Empirin består av följande delar:

En enkät för varje pågående familjehemsplacering

En elektronisk enkät skickades ut med e-post till alla handläggare av familjehemsärenden i Järfälla, Sollentuna och Solna¹⁰. Enkäten distribuerades via enhetscheferna för kommunernas placeringsenheter och skulle fyllas i för varje familjehemsärende som var pågående den 1/11 2014 (undantaget ärenden gällande ensamkommande flyktingbarn, då föräldrastödsinsatser inte är aktuella för denna grupp). Uppgifter inhämtades också om det totala antalet pågående placeringar vid samma datum i respektive kommun. Enkäten syftade till att ge en övergripande bild av hur befintliga insatser till familjehemsplacerade barns föräldrar ser ut, till exempel vilka typer av insatser som används och i vilken omfattning dessa insatser ges.

Totalt har 64 enkätsvar kommit in. Uppgifter om det totala antalet placeringar i de tre kommunerna tillsammans är 153 placeringar. Detta skulle innebära ett bortfall på c:a 60%. Dock har det i studiens design funnits oklarheter om huruvida jourplaceringar skulle ingå eller ej varför uppgifter om aktuella jourplaceringar delvis saknas; uppgifter som lämnats in gällande det totala antalet jourplaceringar i kommunerna är inte kompletta och endast tre av de enkäter som har lämnats in berör placeringar i jourhem. Det största bortfallet torde därmed handla om just jourplaceringar. Om vi bortser från jourplaceringar hamnar det totala antalet ärenden istället på 103 (stadigvarande) placeringar; det resterande bortfallet för enkätsvaren blir då c:a 40%.

En fokusgruppsintervju med representanter från socialtjänsten

Enhetschefer för familjehemsgrupperna samt gruppleddare för utredningsgrupperna i respektive kommun bjöds in till en fokusgruppsintervju¹¹. Huvudsyftet med denna intervju var att kartlägga vilka stödinsatser kommunerna har att erbjuda till familjehemsplacerade barns föräldrar samt hur handläggning av dessa stödinsatser organiseras. Intervjun förväntades också ge kunskap om hur representanter för socialtjänsten resonerar dels kring behovet av stöd till de familjehemsplacerade barnens föräldrar, dels kring socialtjänstens möjligheter att erbjuda ett sådant stöd. Från två av kommunerna deltog enhetschefen för familjehemsgruppen och från en

---

¹⁰ För enkät, se bilaga 1.

¹¹ För intervjuguide/samtalsguide, se bilaga 2.

av kommunerna deltog istället två socialsekreterare från familjehemsgruppen. Inga representanter från kommunernas utredningsgrupper deltog. Den kunskap som materialet har kunnat ge om handläggning av stödinsatser under utredningsprocessen är därmed begränsad.

Individuella intervjuer med föräldrar till familjehemsplacerade barn

Under 2013 genomfördes intervjuer med sex föräldrar från Järfälla kommun, som alla hade deltagit i en särskild stödgrupp för föräldrar vars barn var placerade i familjehemsvård. Dessa intervjuer ingår som en del av materialet för denna studie och har under 2014 kompletterats genom intervjuer med ytterligare tio föräldrar från Järfälla, Sollentuna och Solna kommuner. Sammanlagt har 14 intervjuer genomförts med totalt 16 föräldrar; 12 föräldrar intervjuades individuellt och fyra föräldrar intervjuades i par. Sju pappor och nio mammor har intervjuats.

Första kontakten med de föräldrar som deltog i föräldragruppen i Järfälla bestod i att föräldragruppen besöktes av fyra medarbetare vid FoU-Nordväst. Föräldrarna tillfrågades i samband med detta om att bli intervjuade av FoU-Nordväst kring sina erfarenheter av att delta i föräldragrupsverksamheten. Vid samma tillfälle bokades tider in för individuella intervjuer med var och en av föräldrarna. Efter att de sex intervjuerna var genomförda träffade vi hela föräldragruppen igen för att gå igenom och diskutera resultaten med deltagarna. När medel hade beviljats från Allmänna Barnhuset för att genomföra en mer utvidgad studie av socialtjänstens stöd till placerade föräldrar kontaktades deltagarna i föräldragruppen för ett nytt möte. Under detta möte informerade vi föräldrarna om idéerna kring den nya studien. De fick också möjligheter att lämna synpunkter på och ställa frågor kring studiens upplägg och de blev tillfrågade om ifall de tidigare genomförda intervjuerna med dem fick användas även i denna studie.

Urvalet av övriga tio föräldrar har skett i samråd med familjehemssekreterare i Järfälla, Sollentuna och Solna. Kontakt med föräldrarna har tagits via handläggande socialsekreterare. Handläggaren har informerat föräldern om studien, om vad ett deltagande innebär samt om att deltagandet är frivilligt. Först därefter (om föräldern ger sitt godkännande till detta) har en forskare från projektet kontaktat föräldern för att berätta mer om studien och genomföra en intervju (under förutsättning att föräldern ger ett informerat samtycke till att delta). Sammanlagt resulterade denna andra intervjuomgång i åtta nya intervjuer med tio föräldrar (två föräldrapar valde att intervjuas tillsammans).

Föräldrantervjuerna har varit halvstrukturerade och rört frågor om behov, insatser och bemötande från socialtjänsten¹². De har syftat till att ge ökad kunskap om föräldrars upplevelser av att ha sina barn placerade i familjehem, om deras upplevelser av stöd och bemötande från socialtjänsten samt om vilka olika typer av stöd som föräldrar till familjehemsplacerade barn efterfrågar.

---

¹² För intervjuguide/samtalsguide, se bilaga 3.

Individuella intervjuer med ungdomar som är eller har varit familjehemsplacerade

Inledningsvis planerades en fokusgruppsintervju med ungdomar (från Järfälla, Sollentuna och Solna) som alla hade erfarenhet av att vara placerade i familjehem. Fyra ungdomar anmälde sig till fokusgruppen, men endast en av dem dök upp. Vi beslutade då att istället genomföra individuella intervjuer med ungdomarna. Vid den ena intervjun (den som ägde rum vid tidpunkten för den planerade fokusgruppen) var vi två intervjuare. De övriga intervjuerna genomfördes enskilt med en ungdom och en intervjuare närvarande. Sammanlagt intervjuades fem ungdomar.

Urvalet av ungdomar har skett i samråd med handläggare från familjehemsenheterna i de tre kommunerna och kontakt med ungdomarna har förmedlats via socialtjänsten. Alla ungdomar skulle vara minst 15 år gamla vid intervjutillfället. Precis som vid föräldraintervjuerna har handläggaren i ett första steg informerat ungdomen om studien, om vad ett deltagande innebär samt om att deltagandet är frivilligt. Därefter (i de fall där ungdomen har givit sitt medgivande till detta) har en forskare från projektet kontaktat ungdomen för att berätta mer om studien.

Genom ungdomsintervjuerna ville vi nå fördjupad kunskap om de ungas egna bilder av och uppfattning om socialtjänstens stöd till deras föräldrar. Fokus under intervjuerna har varit de ungas beskrivningar av och resonemang kring hur stödet och kontakterna har sett ut mellan socialtjänsten och deras föräldrar, men också mellan deras föräldrar och familjehemsföräldrarna. Ett särskilt intresse riktas mot hur ovan beskrivna kontakter, mellan olika betydelsefulla vuxna i de ungas närhet, har påverkat de ungas uppväxt och deras erfarenheter av att vara familjehemsplacerade. Även intervjuerna med ungdomar har varit halvstrukturerade¹³.

Bearbetning och analys

Enkäten distribuerades elektroniskt via dataprogrammet ProofX. Frekvenstabeller av samtliga svar har genererats automatiskt via ProofX. Detta material har därefter gåtts igenom och en bedömning har gjorts av vilka variabler som utifrån syfte och frågeställningar är av intresse att presentera i rapporten. Inga ytterligare statistiska analyser har genomförts utan materialet presenteras enbart i frekvenstabeller.

Alla intervjuer (fokusgruppsintervju med representanter från socialtjänsten samt individuella intervjuer med ungdomar och föräldrar) har spelats in och därefter transkriberats. Intervjuerna har lästs igenom i sin helhet och utifrån denna genomläsning har betydelsebärande teman identifierats. De tre intervjumaterialen (föräldraintervjuerna, ungdomsintervjuerna och fokusgruppsintervjun med socialtjänstrepresentanter) lästes och analyserades i detta skede var för sig, även om de teman som identifierades delvis var överlappande. I nästa steg kodades och sorterades respektive intervjumaterial i enlighet med identifierade teman. Utifrån

---

¹³ För intervjuguide/samtalsguide, se bilaga 4.

det material som hade sorterats in under respektive tema genomfördes en meningskoncentrering (där innehållet i aktuella transkriptionsutsnitt koncentrerades och transformerades till löpande text). Särskilt belysande och innehållsrika citat valdes ut och behölls i sin helhet.

Materialet från brukarintervjuerna (intervjuer med ungdomar och föräldrar) bearbetades i nästa steg ytterligare genom att specifikt plocka ut de delar som belyser intervjupersonernas erfarenheter av och önskemål om stöd till föräldrarna. Begreppet ”stöd” används här i en vid bemärkelse och innefattar – utöver mer specifika stödinsatser – även andra fenomen som antingen kan underlätta eller försvåra föräldrarnas möjligheter att hantera den situation som det innebär att ha sina barn placerade i familjehem; det kan exempelvis handla om bemötandet från socialtjänst och familjehem, om kontakten mellan barn och föräldrar, samt om föräldrarnas möjligheter till delaktighet och inflytande i relation till barnens placering.

Föräldrintervjuerna och ungdomsintervjuerna har omväxlande analyserats var för sig och omväxlande analyserats tillsammans, detta eftersom de teman som framträdde i den första genomläsningen av materialet var påfallande lika i de båda grupperna. Genom att analysera de båda intervjumaterialen både för sig och tillsammans synliggordes särskilt tydligt på vilka sätt föräldrarnas och ungdomarnas perspektiv överensstämde med varandra och på vilka sätt de skiljde sig åt.

Även enkäten och fokusgruppsintervjun har i viss mån analyserats tillsammans. Båda dessa material bygger på information från representanter för kommunernas familjehemsenheter. Den gemensamma analysen handlar i detta fall om att fokusgruppens beskrivningar av (och i viss mån resonemangen kring) socialtjänstens arbete med placerade barns föräldrar har jämförts med beskrivningar i enkäten av stödinsatser till denna föräldragrupp – inte minst när det gäller omfattningen av olika typer av stödinsatser.

Etiska överväganden

Projektet har prövats och godkänts av den regionala Etikprövningsnämnden i Stockholm (Dnr 2014/413-31/5). Genom hela projektet har vi även följt vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet, 2002).

Föräldrar och ungdomar (de brukare som deltar i studien) har i flera steg informerats om studiens syfte och genomförande, först via handläggande socialsekreterare, sedan muntligt och skriftligt via FoU-forskare och slutligen löpande i kontakterna kring intervjun och under intervjusituationen. Varje deltagare har fått ett informationsbrev med uppgifter om studiens syfte, frågeställningar och tillvägagångssätt, om vem som är forskningshuvudman och vem som kommer att genomföra studien samt om att deltagandet är frivilligt, att det när som helst kan avbrytas och att alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt.

Handläggande socialsekreterare och enhetschefer (de professionella socialarbetare som deltar i studien) har fått ett informationsbrev via e-post (cheferna) eller distribuerat via närmsta chef (handläggande socialsekreterare). Även i detta brev finns uppgifter om studiens syfte, frågeställningar och tillvägagångssätt, om vem som är forskningshuvudman och vem som kommer att genomföra studien samt om att deltagandet är frivilligt, att det när som helst kan avbrytas och att alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt.

Alla deltagare har i informationsbrevet även fått kontaktuppgifter till ansvarig forskare för att, om så önskas, kunna ställa ytterligare frågor kring sin medverkan. Alla deltagare har utifrån ovan beskriven information givit sitt samtycke till att delta i studien. Intervjudeltagare har givit sitt samtycke både före och under intervjun. I samband med intervjuerna har forskaren påmint om att deltagandet är frivilligt, att de själva väljer vilka frågor de vill besvara och vad de vill berätta under intervjun samt att de när som helst har möjlighet avbryta sitt deltagande.

När det gäller enkätundersökningen har samtycke inhämtats från cheferna för de arbetsgrupper som deltar. För de handläggare som fyller i enkäterna har information om studien och om att deltagandet är frivilligt delgivits via ovan nämnda informationsbrev. Samtycke har inte inhämtats från de brukare vars ärenden berörs i enkäterna. Så som datainsamlingen är genomförd förblir dessa brukare okända för forskaren genom hela projektet; inga personnummer eller namn har dokumenterats. Uppgifter i enkäten kan inte heller härledas till enskilda handläggare eller brukare och inga resultat kommer att presenteras på individnivå.

All redovisad data kommer att avidentifieras. Enkätdata kommer enbart att redovisas på gruppnivå. Intervjudata kommer att redovisas på ett sådant sätt att det inte blir möjligt att följa en specifik persons uttalanden genom resultatredovisningen. Alla namn kommer att vara fingerade och andra uppgifter som är så pass detaljerade eller specifika att de riskerar att möjliggöra identifikation kommer att uteslutas eller ändras. För att ytterligare försvåra igenkänning vid redovisningen av materialet har alla deltagare i löpande text benämnts som "hen". Även i citaten har han och hon ersatts med hen. Intervjupersonernas omnämnande av sina barn vid namn alternativt min son/min dotter har ersatts med [barnet] eller [mitt barn], omnämmanden av en specifik förälder har ersatts med [förälder] eller [föräldern] eller [andra föräldern] och omnämmanden av enskilda handläggare inom socialtjänsten har ersatts med [socialsekreteraren] eller [handläggaren].

Alla intervjuer har spelats in på flyttbart lagringsmedia. Intervjuerna har i viss mån avidentifierats redan i samband med transkribering. Inspelningar och transkriptioner förvaras i ett låst kassaskåp i FoU-Nordvästs lokaler. Endast de forskare och FoU-medarbetare som är knutna till projektet har tillgång till insamlat material.

RESULTAT

I de följande två kapitlen presenteras resultatet från FoU-Nordvästs studie om socialtjänstens stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar – ur socialtjänstens, föräldrarnas och de placerade barnens perspektiv. I bakgrundkapitlen har gjorts en mer ingående beskrivning av studiens syfte, av tidigare forskning på området samt av tillvägagångssätt för studiens genomförande. Den resterande delen av rapporten kommer att ägnas åt studiens resultat.

I det första resultatkapitlet står socialtjänstens brukare i fokus. Här presenteras resultat från intervjuer med 16 biologiska föräldrar till familjehemsplacerade barn samt intervjuer med fem ungdomar som alla har egen erfarenhet av att bo i familjehem. Både ungdomarna (som själva har varit placerade i familjehem) och föräldrarna (som har sina barn placerade i familjehem) kan betraktas som brukare av den sociala barnavården. Detta kapitel kan därmed ses som en presentation av brukarnas perspektiv på socialtjänstens stödinsatser till familjehemsplacerade barns föräldrar. Kapitlet avslutas med en sammanfattning som tar sin utgångspunkt i de synpunkter kring och önskemål om föräldrastöd som de intervjuade föräldrarna och ungdomarna har givit uttryck för.

I det andra resultatkapitlet står socialtjänstens perspektiv i fokus. Här presenteras resultaten från en fokusgruppsintervju med representanter för de tre kommunernas familjehemsenheter, samt från en enkät (ifylld av handläggande socialsekreterare) med syfte att kartlägga stödet till de familjehemsplacerade barnens föräldrar i kommunernas pågående familjehemsärenden. Kapitlet avslutas med en sammanfattning dels av de olika typer av stödinsatser som beskrivs i materialet, dels av socialsekreterarnas beskrivning av förutsättningar för att arbeta med föräldrastöd till familjehemsplacerade barns föräldrar.

Efter de två resultatkapitlen följer ett avslutande diskussionskapitel där resultaten sammanfattas och diskuteras, bland annat i relation till tidigare forskning.

Brukares perspektiv på socialtjänstens stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar

F: De bör också bry sig om föräldern som de tar ifrån barnen. Hur mår den här personen nu? Kanske sätta in hjälp, någon att prata med, så att vi föräldrar får hjälp också. Det är inte bara barnen det handlar om. Utan de måste även hjälpa föräldern. De kan inte bara strunta i föräldern. För vi drabbas lika mycket av hjärtekross och vi mår inget bra av det här heller.

I fokus för det första resultatkapitlet står brukares perspektiv på socialtjänstens stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar. Kapitlet bygger på intervjuer med 16 biologiska föräldrar till familjehemsplacerade barn samt med fem ungdomar som har egen erfarenhet av att bo i familjehem. Föräldrintervjuerna var som regel längre och (i de flesta fall) också mer detaljerade och innehållsrika när det gäller just erfarenheter av och önskemål kring socialtjänstens stöd till föräldrarna. Även i ungdomsintervjuerna framfördes dock viktiga erfarenheter av och önskemål kring stödet till föräldrarna – ibland var dessa erfarenheter och önskemål påfallande lika dem som framkom i föräldrintervjuerna, ibland tillfördes nya och delvis kontrasterande perspektiv. Intervjuade föräldrar och ungdomar hade inte (enligt vår vetenskap) någon personlig relation till varandra.

Presentation av intervjuade föräldrar och ungdomar

De intervjuade föräldrarna befann sig (vid intervjutillfället) på olika långt tidsavstånd från det tillfälle då deras barn placerades i familjehemsvård. För fyra föräldrar hade placeringen skett för ungefär ett år sedan. De föräldrarna beskrev alla en konfliktfylld relation till socialtjänsten. Deras barn var placerade enligt LVU och de kämpade alla antingen för att få mer umgänge med barnen eller för att barnen skulle kunna flytta tillbaks till dem. För övriga föräldrar låg placeringstillfället längre tillbaks i tiden. I denna grupp finns exempel på både SoL- och LVU- placeringar. De här föräldrarna visade (i högre grad än den förra gruppen) en acceptans för att barnen var placerade. Samtidigt hade även de i många fall både starka och tydliga minnen från placeringstillfället.

De intervjuade ungdomarna hade alla som tonåringar blivit placerade i familjehem. Några av dem var fortfarande placerade vid intervjutillfället och några hade nyligen flyttat till eget boende. För alla de intervjuade ungdomarna låg själva placeringstillfället minst två år tillbaks i tiden. För tre av ungdomarna skedde placeringen mer eller mindre planerat, som ett resultat av en längre kontakt med socialtjänsten. För två av ungdomarna utgjorde placeringen ett mer akut ingripande.

Kapitlets disposition

Kapitlet inleds med ett avsnitt som handlar om i första hand föräldrarnas, men till viss del också ungdomarnas, erfarenheter av placeringstillfället och av att befinna sig i ett föräldraskap på avstånd. Även om dessa erfarenheter inte direkt berör socialtjänstens stöd till placerade barns föräldrar (vilket är den fråga som står i

fokus för studien) kan de ändå betraktas som en viktig plattform för att bättre förstå även de mer konkreta erfarenheter av och önskemål om stöd som föräldrar och ungdomar ger uttryck för.

Därefter följer en presentation av materialet utifrån ett antal övergripande teman som alla utgår från vilka stödbehov samt vilka erfarenheter av och önskemål om stöd som har identifierats under intervjuerna. I denna del presenteras föräldra-intervjuerna för sig (under rubriken *Stödbehov hos föräldrar på avstånd – ur föräldrarnas perspektiv*) och ungdomsintervjuerna för sig (under rubriken *Stödbehov hos föräldrar på avstånd – ur de ungas perspektiv*).

Kapitlet avslutas med en sammanfattande analys av alla brukarintervjuer. Genom att på detta sätt analysera föräldra- och ungdomsintervjuerna tillsammans synliggörs både på vilka sätt föräldrarnas och ungdomarnas perspektiv överensstämmer med varandra och på vilka sätt de skiljer sig åt.

Föräldraskap på avstånd – en plattform

F: Jag tycker ju att det är svårt att veta var jag ska lägga ribban någonstans när det gäller mitt föräldraskap. Det är väldigt svårt att se oss två, att känna samhörighet, för hen bor så långt ifrån. Det känns ibland som att det är de som uppfostrar [barnet] helt. Och att jag kommer dit och hälsar på bara, mellan varven, och att jag sen inte är delaktig i hens uppfostran överhuvudtaget egentligen. Och det tycker jag är väldigt jobbigt. Så det känns mer som att man bara har [barnet] till låns ibland när man träffar hen. Det känns inte riktigt som att jag är förälder. Att det är någon annan som uppfostrar [barnet] egentligen. Jag vet inte hur länge hen ska bo där, eller nånting sånt. Det har jag ingen aning om.

Citatet ovan belyser både sorgen över ett (i någon mån) förlorat föräldraskap och svårigheten i att hitta ett fungerande förhållningssätt både till barnet och till den familj där barnet bor. I stort sett alla föräldrar (med undantag av dem vars barn var placerade hos nära släktingar) gav på ett liknande sätt uttryck för känslor av sorg, frustration och maktlöshet inför de svårigheter det innebär att vara förälder till ett barn som har sin vardag i en annan familj. Dessa erfarenheter framstår som ett slags grundteman i föräldrarnas berättelser om att ha sina barn placerade.

Det finns en händelse som i flera av föräldrarnas och i några av ungdomarnas berättelser är särskilt starkt förknippad med erfarenheter av sorg, frustration och maktlöshet; det handlar om det tillfälle då barnet första gången placerades utanför hemmet. En viktig del i denna inledande plattform blir därför att beskriva hur föräldrarna och ungdomarna berättar om sina erfarenheter från placeringstillfället.

Ett plötsligt och omtumlande omhändertagande

Placeringstillfället beskrivs av många föräldrar som mer eller mindre chockartat. Flera av dem beskriver att placeringen skedde mycket plötsligt och utan någon direkt förvarning (eller föraning) om vad som skulle ske. Några föräldrar berättar

hur deras barn hämtades direkt från förskolan eller skolan utan att de i förväg kände till vad som skulle hända.

F: Jag tror att jag fick ett papper. Jag kommer inte ihåg. Alltså jag var ju helt frustrerad. De kom ju hem två tanter och berättade. Men jag fick värsta utbrottet. För det var ju liksom, jamen att inte få säga hej då. [...]

I: Och hur länge, tog det flera dar då innan du fick träffa [barnet]?

F: Åtta veckor. Eftersom hen skulle bo in sig, så är det på alla hem, att man ska få bo in sig och... ja få såhär lugnt.

En annan förälder, där barnet omhändertogs på ett liknande sätt, berättar att hen fick beskedet om placeringsbeslutet på telefon under arbetsdagen.

F: Det enda de gjorde var att ringa mig och säga att jag inte fick hämta [barnet] på förskolan. Det knäckte mig. Jag förlorade två timmar på jobbet då.

De här föräldrarna beskriver ett, ur deras perspektiv, väldigt dramatiskt avbrott i den vardagliga relationen till barnen. Barnen omhändertogs i en situation där de tillfälligt (över dagen) var åtskilda från föräldrarna, vilket innebar att föräldern och barnet inte heller fick någon möjlighet att ta farväl – i många fall tog det också flera veckor innan föräldrarna och barnen fick se varandra igen.

En annan förälder beskriver hur hen visserligen var hemma tillsammans med barnet när barnet hämtades, men att också detta omhändertagande skedde väldigt plötsligt och utan förvarning. Hen har heller inget minne av att socialtjänsten under den närmsta tiden efter placeringen hörde av sig för att prata om vad som hade hänt.

F: Det är som att man ramlat ner i ett hål. Och att inte höra någonting. Man undrar om det är på riktigt.

Samma förälder berättar att det tog flera månader efter placeringstillfället innan hen hade kontakt med barnet igen. Precis som de föräldrar vars barn hämtades från sina förskolor eller skolor, beskriver den här föräldern sin upplevelse av omhändertagandet som chockartat och kaotiskt – inte minst på grund av bristande information om vad som händer och varför.

F: Det blir rena paniken. Det är som att stå på en matta och någon rycker undan den. För man vill ju sitt eget barns bästa.

Av de fem ungdomar som har intervjuats finns det en som berättar om ett liknande omhändertagande. Även den här ungdomen beskriver ett mycket plötsligt och omtumlande omhändertagande, som även utifrån barnens perspektiv skedde utan förvarning.

U: Det var tre dagar innan min skolavslutning. Men jag ville väldigt gärna gå på avslutningen. Vi hade bestämt oss för att fixa oss iordning, jag och en av mina kompisar. Så jag ville väldigt gärna gå, men i och med vårt omhändertagande så kunde jag inte det.

I: Det hände på en gång?

U: Ja, det var två dagar innan. Jag kom till skolan precis som vanligt, hade pratat med socialtjänsten dagen innan och så dyker de upp vid elvatiden och berättar att "Under de närmaste timmarna vill jag inte att du har telefonkontakt med någon. Klockan ett ungefär så hämtar vi dig och dina syskon och så åker vi iväg till [ortnamn], där ska ni bo". Jaha, okej. Det var inte så mycket mer.

I det här fallet var det den unga själv som, strax före placeringstillfället, hade tagit kontakt med socialtjänsten för att få hjälp utifrån hur hemsituationen såg ut. Hen är dock kritisk till att ingripandet från socialtjänsten med en gång var så omfattande och akutstyrt.

U: Det är klart att det var akut. Men en dag hit och en dag dit spelar faktiskt ingen större roll. Då är det viktigare att det blir rätt och lugnt. Jag tycker att det spelar en större roll. Vi riskerade inte att dö. Det var vår vardag. Det var inte konstigare än så. Där tycker jag att man inte borde gjort så från början, utan man borde ha gett dem [föräldrarna] annat stöd [...]. Att man tog ett steg i taget därifrån. Bara det hade gjort jättestor skillnad. Men när vi väl var omhändertagna så har jag ingen aning om hur man skulle kunna räddat den situationen.

Den här ungdomen berättar att hen har en bra relation till sina föräldrar idag. Under intervjun blir det tydligt hur hen också tar på sig ett stort ansvar när det gäller att stötta föräldrarna. I citatet nedan beskriver den här ungdomen också placeringstillfället både utifrån sitt eget och utifrån sina föräldrars perspektiv.

U: Jag kommer ihåg att jag bad om att få gå hem och hämta mina skolavslutningskläder, så då gjorde jag det. Jag fick gå upp och hämta mina kläder och underkläder till mig och mina småsyskon, var sin tröja bara för att ha lite ombyte och sen så åker vi bara iväg. Det var så... jättejobbigt. Jag kan inte riktigt förklara det här för någon. [...] Min [förälder] var på jobbet. Hen har berättat att de bara ringde och berättade och sa att de skulle komma till kontoret. "Vi har omhändertagit dina barn". Tänk att få det meddelandet när man är på jobbet, på telefon. Hur ska man reagera på det? De säger det som att det bara vore vardagsmat.

Under intervjuerna blir det tydligt att åtminstone några av ungdomarna på det här sättet tar ett stort ansvar för att stötta sina föräldrar, inte minst när det gäller föräldrarnas kontakter med socialtjänsten och andra myndigheter. Det här är någonting som jag får anledning att återkomma till längre fram, och som delvis också hänger samman med vilka önskemål ungdomarna har när det gäller socialtjänstens stöd till deras föräldrar. Något som utifrån detta blir särskilt tydligt i ungdomsintervjuerna är att ett fungerande stöd till föräldrarna kan vara betydelsefullt, och inte minst avlastande, även för barnen och ungdomarna själva.

En stegvis process mot en mer stadigvarande placering

Föräldrarna som har citerats ovan vittnar om placeringar som sker väldigt plötsligt och som utifrån detta framstår som chockartade och svåra att hantera. Andra föräldrar berättar om en mer smygande och stegvis placeringsprocess. Några föräldrar berättar exempelvis hur deras barn alltmer kom att vistas hos sina kontaktfamiljer, och att de tillslut bodde stadigvarande i kontaktfamiljen utan att föräldrarna riktigt hade förstått varthän situationen var på väg. I citatet nedan beskriver en förälder en sådan process.

F: De [socialtjänsten] hade kommit på att de inte ville omhänderta [barnet] på en gång. Då hade de sagt "Hen får en kontaktfamilj" och då hade [barnets] kompis också en kontaktfamilj och de var ute och simmade och hittade på en massa saker. För vår ekonomi har ju inte varit den bästa. Så det kanske är något bra att hen får komma ut och vara social och göra någonting. [...] Så då blev det ju att hen åkte upp till [kontaktfamiljen] då. Och sen helt plötsligt, efter två och ett halvt år, då tyckte de att hen skulle få prova att bo där.

Även en av ungdomarna beskriver på ett liknande sätt en process där familjehemsplaceringen närmast har smugit sig på. Den här ungdomen berättar hur både föräldern och hen själv var införstådda med placeringen som en tillfällig lösning (på grund av familjens bristfälliga bostadssituation) och att de först senare förstod att placeringen i själva verket skulle bli mer långvarig.

U: Jag trodde att jag bara skulle vara där ett tag. Så jag sa ja, och så flyttade jag till en familj. De var snälla och det var helt okej. Jag kunde träffa min [förälder] när jag ville, först kunde jag sova över hos [föräldern], för hen bodde i [särskild typ av boende]. Och då kunde jag sova över hos hen, men sen så flyttade de [föräldern] till någon annanstans. Det var som ett jättelitet rum, som ett vandrarhem typ. Då var det jättejobbigt, då gick det inte att träffa hen. Jag kunde bara träffa hen utanför, för när jag gick dit, det var såhär deprimerande. Så jag fick bara träffa hen snabbt och sen springa igen, för hen bodde jättelångt bort från där jag bodde. Det var stressigt. Sen därifrån flyttade hen till en annan plats som var ännu längre bort, man fick skjuts bara för att åka dit, man kunde inte ens ta buss dit. Så det blev lite sådär, det blev ännu svårare.

Samma ungdom berättar att även föräldern trodde att jourhemsplaceringen var en tillfällig lösning i den akuta situationen.

U: De sa att de skulle hjälpa [föräldern] att hitta en lägenhet och sen skulle jag få flytta tillbaka, men nu har det gått mer än 1,5 år och de har fortfarande inte hjälpt [föräldern]. De har bara flyttat hen runt.

Flera av de ovanstående exemplen illustrerar även ett annat tema något som är tydligt genomgående i föräldrintervjuerna (och även i många av ungdomsintervjuerna). Det handlar om en upplevelse av bristande information och delaktighet, både under utrednings- och placeringsprocessen och senare under tiden då barnen är placerade. Just ökade möjligheter till information och delaktig-

het är samtidigt ett av de mest framträdande önskemål om stöd som både föräldrar och ungdomar ger uttryck för under intervjuerna – ett tema som vi därmed också får anledning att återkomma till längre fram.

En önskad flytt till ett nytt hem

I föräldrintervjuerna var i stort sett alla berättelser om placeringstillfället, eller om processen som ledde fram till denna, präglade av frustration och maktlöshet. Det är dock viktigt att påpeka att de intervjuade ungdomarna – även om några av dem också delar föräldrarnas erfarenheter av frustration och maktlöshet – ändå sammantaget ger uttryck för mer skiftande erfarenheter från placeringstillfället.

En av ungdomarna beskriver att föräldern, ungdomen själv och socialtjänsten alla var överens om familjehemsplaceringen. Själva beslutet om placering framstår för den här ungdomen som relativt oproblematiskt och hen beskriver genomgående en god relation till sina föräldrar.

En annan ungdom beskriver att placeringen skedde i samförstånd mellan ungdomen själv och socialtjänsten, men att föräldrarna däremot motsatte sig en placering. Den här ungdomen beskriver också hur meningsskiljaktigheterna kring placeringsbeslutet samtidigt har orsakat ytterligare slitningar i den ungas relation till föräldrarna.

U: Mina föräldrar vill inte erkänna att de har gjort fel och det kommer de aldrig att göra. [...] Det är många gånger de har varit arga och så. Senast påstod de att mina familjehemsföräldrar har tagit ifrån mina föräldrar sitt barn. Vilket inte stämmer, då jag själv har valt detta och jag väljer att bo kvar.

Även två av de intervjuade föräldrarna ger uttryck för mer positiva erfarenheter av barnens familjehemsplacering. Båda dessa föräldrar har sina barn placerade hos nära släktingar och de har under placeringen upprätthållit en nära och vardaglig kontakt med sina barn.

Ett förlorat föräldraskap

Flera av de föräldrar som har haft sina barn placerade under en längre tid skildrar (i likhet med det inledande citatet i detta avsnitt) upplevelsen av och maktlösheten inför hur deras möjligheter att bygga en vardaglig relation till barnen allteftersom glider dem ur händerna.

F: Det är ju när de är yngre som man växer samman. Och nu är det ju för sent. Man vill ju, när de är små, men nu blir det inte på samma sätt och [det] är jobbigt sådär. Man kan ju inte stödja när de går i skolan. Ja, jag hade svårt att känna mig som en fullvärdig människa. Jag har svårt att se mammor på stan. Jag hatar fortfarande barnvagnar och jag har ibland gått över på andra sidan när det kommer en vagn och så där.

Några föräldrar beskriver en process där de har gått från att hoppas på en återförening med barnen, till att så småningom mer sorgfullt acceptera att barnen nu har sin vardag och sitt liv någon annanstans.

F: Man kanske tänkte på sikt, man drömde om att hen kanske skulle återhemsplaceras efter några år. Man tänker så där drömskt en gång ibland, att kanske, efter några år så skulle man... Och sen tänker man att ja, hen har ju fått sin placering. Och att det kanske inte är bra att hen rycks upp ur stället hen är på och så där. De var ju så små och det är inte bra att ryckas upp.

En förälder beskriver sin kamp för att få tillbaka sitt barn och hur den kampen så småningom övergavs.

F: Då var jag och bråkade på dem och sa det, att jag vill ha hem [mitt barn]. Och jag kommer att kämpa för att få hem [mitt barn]. [...] Sen gick det väl [en tid]. För då kom jag underfund med att hen har det så bra i den här familjen. Så jag tänkte på området där jag bor. Så tänker jag, nu när det har gått så bra i skolan och hen har fått kompisar. [...] Nej då fick jag den här tanken att hen har det så bra hos den här familjen, och hen mår så bra där.

Inledningsvis har jag velat teckna en bild dels av föräldrarnas erfarenheter av hur det kan vara att ha sina barn boende i en annan familj, dels av både ungdomars och föräldrars erfarenheter av själva placeringstillfället. Det mest genomgående temat i dessa erfarenheter – särskilt från föräldrarnas sida – handlar om sorg, frustration och maktlöshet. Dessa erfarenheter är i många fall påtagligt närvarande även i de mer konkreta synpunkter kring och önskemål om stöd som kommer till uttryck under intervjuerna; inte minst när det gäller föräldrarnas (och i viss mån ungdomarnas) önskemål om större möjligheter till information, delaktighet och inflytande både i frågor som rör placeringen och i frågor som rör föräldrastöd.

Stödbehov hos föräldrar på avstånd – ur föräldrarnas perspektiv

I de återstående delarna av det här kapitlet förskjuts fokus från brukarnas erfarenheter av placeringssituationen till de synpunkter kring och önskemål om stöd som föräldrarna (och i nästa avsnitt ungdomarna) ger uttryck för under våra intervjuer. Materialet presenteras utifrån ett antal teman som alla berör viktiga aspekter av erfarenheter och önskemål om stöd. I denna del, som bygger på föräldrantervjuerna, presenteras materialet utifrån följande teman: *Information och delaktighet, Kontakten mellan föräldrar och familjehem, Kontakten mellan barn och deras ursprungsfamiljer, Stöd för förändring, Stöd till föräldrarna i deras position som förälder på avstånd samt Att hålla sig väl med soc.*

Information och delaktighet

F: Man måste bli bättre på att informera, att vara övertydliga. Människor i affekt, de fungerar inte. Man blir bara nollställd. Man stänger bara ner. Det är det man måste se. Man kan inte bara köra ett race på grund av tidsbrist eller regler. Det är människor man har hand om.

Det mest genomgående temat i föräldrantervjuerna är det som handlar om upplevelser av bristande eller otydlig information från socialtjänsten. En förälder berättar om mötet då de först fick reda på att barnet skulle placeras. Hen berättar att de varken hade fått se några papper kring beslutet eller fått något annat besked om placeringen före mötet.

F: När vi skulle läsa upp det [utredningen] så hade vi en kvart på oss. Och då hinner man bara skumma igenom. Man hinner inte förstå. Det blir som en chock. Man satt och skakade och efter knappt en kvart kom de in. Det var en hemsk upplevelse.

En annan förälder betonar att de föräldrar som får sina barn placerade i många fall inte vet vad ett placeringsbeslut innebär eller hur processen kring en placering ser ut. På frågan om vad socialtjänsten särskilt bör tänka på svarar den här föräldern:

F: Att inte anta att alla som blir LVU:ade vet om hur allting går till. För jag hade ingen aning. Informera. Berätta hur det går till. Vad kan vi göra? Och så vidare. Vi har levt i ovisshet och maktlöshet i ett års tid.

Flera föräldrar beskriver på det här sättet hur socialtjänstens handläggare tycks arbeta på enligt sina rutiner och sin professionella kunskap som om det de gjorde vore vardagligt och självklart. I denna process beskriver föräldrarna hur deras förutsättningar och möjligheter att förstå den situation de befinner sig i tappas bort. En förälder efterlyser (rent handfast) en informationspärm till föräldrarna, liknande den som delas ut till barnet och till familjehemmet.

F: En sån här pärm med vad som kommer att hända, det vore guld värt. För de [familjehemmet] fick all hjälp, ett journummer de kunde ringa, allt. De fick en mycket rakare kanal in på något sätt, medan vi fick stå på sidan om hela tiden.

Så information om "Ditt barn är familjehemsplacerat. Detta kommer att hända. Detta har du rätt till. Detta har du inte rätt till". Ja, en informationspärm helt enkelt. För det kommer hända flera gånger det här. Det är inte bara vi. Det här med bristen på information är något som alla föräldrar jag har pratat med säger.

Flera föräldrar ger uttryck för bristande möjligheter till delaktighet i beslut som rör barnen även i senare skeden under placeringstiden. De beskriver en upplevelse av att inte bli lyssnade till eller att deras synpunkter inte tas på allvar.

F: De har ju aldrig lyssnat på vad vi sagt heller så.[...]

I: Vad innebär det? Innebär det att man blir tyst?

F: Man blir passiv. Gör som du vill ungefär. Man säger en sak 20 gånger och de bryr sig inte. Då lessnar man ju till slut. De borde ha lite bättre vett och lyssna på folk.

En förälder beskriver träffande hur det kan upplevas att bli inbjuden till delaktighet och inflytande kring barnets liv, men hur denna delaktighet i slutändan ändå begränsas till att föräldrarna blir informerade om vad andra beslutar.

F: De försöker att reparera det lite grann men det blir så genomsiktigt. "Vad tycker ni?". Ja, vi tycker så här. "Okej, men om vi gör så här istället, ändå". Vad spelar det då för roll vad vi tycker?

Andra föräldrar beskriver hur de inte får svar från barnens socialsekreterare när de exempelvis hör av sig med frågor via mail och två föräldrar beskriver hur de har haft svårigheter att få ut dokumentation från barnens akter när de har begärt att få ta del av detta.

En grundlig och förutsättningslös utredning

F: De har aldrig utrett oss. De har gjort en snabb hemvisit här och tittat ett par timmar. "Jaha, barnen har varsina rum, jaha". Men skulle vi hitta på grejer eller? Det bästa med det hembesöket var, [socialsekreteraren] sa det: "Jag måste göra ett hembesök så att det ser bra ut i mina papper". Hen var mästare på att vara plump på att uttrycka sig. "Man kan säga att det bara tillhör rutinen". Jaha.

Ett genomgående tema i flera föräldrantervjuer är upplevelsen av att under socialtjänstens utredningsprocess mer eller mindre ha varit "dömda" på förhand; det handlar exempelvis om upplevelser av att socialtjänsten tycks ha bestämt sig för en fortsatt placering innan utredningen är färdig eller att allt fokus i utredningen (och i vissa fall även senare under placeringsprocessen) riktas mot föräldrarnas bristande föräldraförmågor och att allting som de säger eller gör vänds emot dem i utredningen. En förälder berättar om hur deras agerande vid socialtjänstens hembesök beskrivs i utredningen.

F: När de kom hem till oss, då står det i papperen "man bromsar dem från att komma in". Men jag är inte så att jag bara tar in någon. Framförallt inte när

de hotar med att ta ens barn. Det stod att "de var ambivalenta till att släppa in oss" eller nånting sånt.

En annan förälder berättar om ett av de första tillfällena de hade umgänge med sina barn, efter ett omedelbart omhändertagande. De hade inte träffat barnen på flera veckor och skulle nu ha umgänge under övervakning.

F: Soc-sekreteraren [sa], jag tolkade det som ett hot "Prata om situationen, så avbryter vi umgänget. Bli inte för känslsam, då avbryter vi umgänget". Så vi satt där och bara ... Jaha. Allting var jättekonstlat. Det kändes helt fel alltihop. Hen som skrev rapporten skrev: "Föräldrarna verkar inte visa känslor. De ändrar sig". Men vänta nu, jag tror inte att hen inte vet om att vi inte fick visa känslor. Vad får man prata med barnen om?

Flera föräldrar efterlyser med anledning av dessa upplevelser en mer förutsättningslös och grundligare genomförd utredning. Föräldern som citerades inledningsvis i detta avsnitt beskriver en upplevelse av att överhuvudtaget inte ha blivit utredd på allvar. En annan förälder efterfrågar en större lyhördhet för föräldrarnas version av verkligheten under utredningssituationen, även detta med en förhoppning om att socialtjänsten på så sätt skulle kunna bilda sig en mer nyanserad förståelse för (och därmed även en mer opartisk bedömning av) situationen.

F: Det jag nog skulle tycka, att de i största möjliga mån, om det går, att man samtalar med föräldrarna och hör deras versioner av hur förhållandena är och så. Ja, verkligen tar reda på sanningen bakom vad som är deras version också om någonting. Det kan också vara viktigt att få höra. Då kan det vara lättare att skapa sin uppfattning om hur verkligheten ser ut.

En kontrasterande bild till exemplen ovan presenteras av en annan förälder i beskrivningen av en utredning där hen upplevde att socialsekreteraren både var tydlig med informationen och tycktes gå in i utredningen med en öppen bild av vad hen skulle finna. Liksom merparten av de intervjuade föräldrarna har även den här föräldern här haft kontakt med flera olika socialsekreterare, och hen jämför här de olika socialsekreterarnas förhållningssätt i utredningssituationen.

F: Men vi har en helt annan socialsekreterare för [barnet] och hen är jättebra. Hen informerar oss i förväg innan hen tar ett beslut och går vidare. Så vi får vara med. Vi har inte fått vara med de andra. [Socialsekreteraren] sa: "Jag jobbar för er och [barnets] skull. Gör jag någonting så får ni veta det först och sen får de andra reda på det". Förut har det varit tvärtom. Hen ska ha mycket beröm för hen är jättebra på det hen gör. Så skulle de andra också varit. Det hade varit så mycket bättre.

Samma förälder beskriver hur de som föräldrar vid tidigare kontakter med socialtjänsten har känt sig exkluderade från samarbetet, men hur de med den här nya socialsekreteraren upplever att de blir behandlade och bemötta som en viktig samtalspart i arbetet med att skapa en välgrundad bedömning av barnets bästa.

F: Med de andra så har det varit, barnen och soc. De förhör barnen och skiter i oss. Hen har haft möten med oss, berättat hur vi mår, hur det har varit, hur

det är med [barnet]. Och så har hen sagt. "Innan jag berättar för tredje part så hör jag av mig till er först och berättar hur det ligger till. Sen berättar jag för dem". Ja, det är jättebra. Det är så man ska göra.

Några föräldrar betonar också betydelsen av en grundlig utredning av familjehemmet, både av familjehemmet som sådant (att de är lämpliga som familjehem), men också av familjehemmet i relation till barnets behov. En förälder (som för övrigt är mycket kritisk till att barnet är placerat överhuvudtaget) uttalar sig ändå positivt om familjehemspoolen i detta avseende.

F: Det tyckte jag var bra faktiskt med [barnet], att det var en väldigt omfattande utredning [av familjehemmet]. [...] De har familjehemspoolen. Så det finns flera kommuner som samarbetar med utredning och rekrytering av familjehem. Det gör att man kan lägga större resurser. Det är bra, att de utreder iallafall.

En annan förälder, vars barns placeringar har brutit samman vid flera tillfällen, betonar särskilt vikten av att familjehemmen får tillräckligt mycket information om barnet innan beslut fattas om var barnet ska bo. Hon jämför socialtjänstens rekrytering av familjehem med marknadsföring av bilar.

F: Att ta reda på så mycket som möjligt om barnet så klart, så att det blir rätt placering. Inget barn ska behöva bli placerad så många gånger, när de är sådär små.[...] För de [familjehemmen] läser ju typ annonser verkar det ju som. Så det är också såhär, att hen [barnet] är lite som en annons tycker jag. Så att det står rätt info, om den där bilen [ironiskt].

Sammantaget framför föräldrarna önskemål om att socialtjänsten skulle lägga mer tid på att bilda sig en opartisk och en mer komplex förståelse för deras och för barnets situation. De framför också önskemål om en större delaktighet i utredningsprocessen och i bedömningen av barnets behov. När väl en placeringsinsats är beslutad framförs slutligen önskemål om att även tilltänkta familjehem får möjlighet till en komplex och omfattande förståelse av barnet och barnets situation, detta för att skapa en bättre grund för att relationen mellan barn och familjehem kan fungera över tid.

Kompetens att bemöta och bedöma personer med funktionsnedsättningar

Flera föräldrar efterfrågar också en större kompetens hos socialtjänsten när det gäller att bemöta, informera och bedöma personer med olika psykiska och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

F: Och sen att de ska lära sig läsa mer om det här med diagnoserna. Mer utbildning. Inte en veckas utbildning. De barnen är så känsliga, så där måste man verkligen ha fingertoppskänsla och inte bara gå by the book. Det är jätteviktigt. Det sätter sina spår på barn, resten av livet.

De föräldrar vars barn har en funktionsnedsättning beskriver en upplevelse av att skuldbeläggas på lösa grunder; att skola och socialtjänst tenderar att förklara barnets svårigheter som en konsekvens av bristande föräldraförmåga snarare än

som en konsekvens av funktionsnedsättningen. En förälder berättar om hur skolans oförmåga att hantera och förstå barnets svårigheter i slutändan ledde fram till en socialtjänstanmälan och en placering av barnet.

F: När vi sökte till den här lilla klassen så var det som natt och dag. Hen läste igen matten på en termin. Hen började komma igång med läsning och allting. Sen så flyttade man [barnet]. Och då kom problemen. Och då kom socialtjänsten. Så vi fick ta smällen för att kommunen inte klarade av att hantera det. Och då var det oss det var fel på, ingen annan.

Även föräldrar som själva har en funktionsnedsättning efterlyser kunskap från socialtjänsten om vad olika funktionsnedsättningar innebär – hur de tar sig uttryck och hur de bör bemötas, men också i vilken grad och på vilka sätt de kan förväntas (eller inte förväntas) påverka föräldraförmågan.

F: De gör allting på helt fel sätt. Jag tror inte att de har någon kunskap i det jag har, jag har en viss nedsättning, och jag tror att de drar mig ungefär som normala [föräldrar] är. Du kan inte dra mig över det strecket. De har ingen kunskap om hur de ska behandla mig. De tar bort mina ord och sätter dit påhittade ord. Så får man veta att det har varit en studie i Uppsala... men här verkar de inte bry sig. De tror att de gör allting för barnens bästa, men de har precis förstört för mina barn.

Föräldrarnas bild av grunden för placeringsbeslutet

I många fall tycks även själva placeringsorsaken vara otydlig för föräldrarna. En del föräldrar säger att de inte riktigt har fått veta varför barnen placerades. Andra säger att de förmodligen fick information om placeringsorsaken, men att de under omständigheterna inte var förmögna att ta informationen till sig. Ibland beskriver föräldrarna att socialtjänsten har framfört argument (för en placering) som är svåra att förstå. Flera föräldrar beskriver hur socialtjänsten har anmärkt på eller haft invändningar mot vad som närmast framstår som detaljer i föräldraskapet. Det kan, som i exemplet nedan, handla om specifika regler och rutiner för barnen.

F: Det är också en grej som socialtjänsten tyckte att vi gjorde fel, att vi hade för stort ansvar på barnen. Att välja kläder. Vi har aldrig låtit barnen välja kläder. Vi sitter med dem och tar fram kläder. Men på dem låter det som att allting, de vill få det till att det är för stort ansvar för dem.

En annan förälder berättar att barnet ansågs vara för ordningsamt, och att det hade framförts som en bidragande orsak till placeringen.

F: Hen var så ordningsam där. Det ska inget barn vara. Hen diskade och torkade. [...] Och bäddade och höll på. "Nej, det ska man inte göra".

I: Så det var en orsak som de sa?

F: Ja. Jag fattar inte, ska man inte ha regler hemma?

Flera föräldrar beskriver också hur socialtjänsten har anmärkt på att det är stökigt i hemmet. En förälder berättar om ett besök från en kontaktfamiljsförälder, ett

besök hen beskriver som upprinnelsen till hela utredningsprocessen med efterföljande placeringsbeslut.

F: Jag hade nyligen gått upp och hade inte fixat upp gardinerna. Vi var lata kvällen innan. Vi hade gjort väldigt mycket. Det var pizzakartoner som vi inte hade hunnit slänga och sängen var obäddad och så. Det går inte att räkna med att det ska vara bäddat med två barn som älskar att hoppa i den sängen. [...] Men nej, då får man det där som ett slag i ryggen ungefär. Vad har det där att göra med hur jag är som [förälder]?

En annan förälder beskriver hur hen blev ifrågasatt både när det var stökigt och när det var nystädat hemma.

F: De sa att det luktade Ajax.

I: Vad var det de tänkte då?

F: Att man kanske döljer någonting. De vände på varenda sten för att hitta någonting negativt, istället för att hitta något positivt. Så kändes det iallafall.

Om ovanstående citat riktar in sig på det svårbegripliga i när socialtjänstens argument blir alltför detaljfokuserade, belyser de nedanstående citaten snarare det svårbegripliga i när argumenten för en placering framstår som alltför vida och övergripande. Följande tre citat (från tre olika föräldrar) är alla exempel på beskrivningar av en oprecis och svävande argumentation kring grunden för placeringsbeslutet.

F: Man har förminskat oss som föräldrar. Man har sagt att vi är värdelösa, men inte preciserat vad vi är. Hur vill man att vi ska vara? Vad är det man vill ha ut av det här?

F: I papperen är allting så osammanhängande. Man får ingen klar bild. De hoppar fram och tillbaks. Det finns ingen substans i det.

F: Jag fick ingenting veta vad jag skulle bättra mig på. Ingenting. Varken innan eller efter. Bara att jag ska visa mognad i mitt föräldraskap. Då står jag som ett frågetecken. Jag lagar mat. Jag fixar åt dem. Jag har rena kläder. Jag tvättar. Gör det ena och det andra. Vad är det jag ska bättra mig på?

Ovanstående exempel belyser hur placeringsgrunden ur föräldrarnas perspektiv kan framstå som svårbegriplig, i vissa fall på grund av att den (som föräldrarna har uppfattat det) fokuserar enbart på en detalj eller en liten del av deras föräldraförmåga, i vissa fall för att argumenten för en placering snarare framstår som alltför oprecisa. Grunden för ett placeringsbeslut framstår i båda dessa avseenden som både lösryckt och fragmentarisk.

Flera av exemplen i detta avsnitt knyter också an till det tema som handlar om föräldrarnas önskemål om att tydligare få veta vad som förväntas av dem, hur deras möjligheter att få tillbaka barnen ser ut samt vad de ska göra och på vilka områden de behöver förändras för att chansen för detta ska förbättras. I några av citaten ovan skymtas också en beskrivning av hur socialtjänstens sökarljus, ur

föräldrarnas perspektiv, enbart riktas mot föräldrars brister och hur de förmågor eller de resurser som föräldern har på detta sätt osynliggörs. Dessa teman kommer att belysas ytterligare under de följande två rubrikerna *planering och uppföljning* samt *när allting vänds emot en*.

Planering och uppföljning

Föräldrars upplevelser av bristande information och delaktighet synliggörs även i deras berättelser om socialtjänstens planering kring och uppföljning av barnens placeringar. En förälder berättar hur de efter placeringstillfället har efterfrågat en tydligare uppföljning av placeringsinsatsen.

F: Så då frågade vi om uppföljning av familjer och de som blir omhändertagna och så. Och det skulle ju vara enligt lag varje sjätte månad eller någonting. Men vad jag vet så har vi knappt haft någon gång.[...] Vi har haft typ nåt möte där de har sagt att [barnet] får komma hem var tredje vecka eller nåt. Det har inte varit någon uppföljning direkt. Jag har frågat när det ska bli någon uppföljning. Men de säger "Nej det behövs inte, det går så bra ändå."

Samma förälder berättar om att handläggare från socialtjänsten brukar åka till familjehemmet och prata med de barn som är placerade där, men att de som föräldrar aldrig får någon information om vad som sägs vid dessa uppföljningsmöten eller om vad uppföljningen leder fram till.

F: Så då åker ju soc och tar reda på allt om [barnet] och så sitter de och pratar [...]. Men [socialsekreteraren] berättar ingenting vad de har pratat om. Vi får inte några papper heller.

Den här föräldern beskriver också att de vid placeringsbeslutet fick information om att placeringen skulle pågå i två år, och att barnet därefter skulle få komma hem igen. Istället upplever föräldern att insatsen mer eller mindre har rullat på.

F: Domaren där, om hen beslutar att det är två år som gäller då tycker jag, då har väl inte soc rätt att förlänga den tiden. Jag tycker det verkar jättekonstigt.[...] Uppföljningen, då trodde jag att vi kommer till rättegången efter ett halvår igen då och diskuterar saken. Det blev inget sånt heller.

Några föräldrar har barn som närmar sig myndighetsålder. De efterfrågar alla en tydligare planering för barnets framtid efter placeringen och efter avslutad gymnasieutbildning. Några av dem beskriver att de inte vet om det ens finns en sådan planering.

F: Jag vet ingenting. Men du kanske kan ta upp det med dem, det kan inte bara vara så här tyst hela tiden.[...] Nu när hen är så pass gammal. Det måste bli någonting, en övergång. Och då måste vi föräldrar veta om det.

Som jag tidigare beskrev berättar flera föräldrar om upplevelsen av att i utrednings-situationen vara dömda på förhand. En del föräldrar beskriver hur denna upplevelse även hänger kvar senare under placeringsprocessen; att deras försök att förändra sin situation negligeras eller inte tas på allvar. Några föräldrar säger att

de förstår anledningen till att barnen blev omhändertagna från början (utifrån de uppgifter som socialtjänsten fick i anmälan). Men de är samtidigt kritiska till att placeringen fortfarande kvarstår efter en utredning.

F: De har redan haft sin bild färdig. Så var det när vi träffade socialtjänsten första gången. När de tagit barnen. Man kände att de har bestämt sig. Det spelar ingen roll vad vi hade för bevis. Det spelade absolut ingen roll. Och deras ord är lag. Så här har vi gått i över ett år och bara kämpat mot något som vi inte kan kämpa emot egentligen. Vi är helt maktlösa.

F: Om jag skulle få in en sån här anmälan då. Det är klart att man måste omhänderta barnen. Det är allvarliga saker. Självklart. Men sen kan man inte bara sätta sig ner och bara låta... Det står att jag har väldigt ofta kontakt med dem [socialtjänsten]. Det är klart att jag har det. Det är mina barn. Och det får jag kritik för. Jag känner att man inte kan göra rätt. Jag vet inte hur jag ska göra. Jag har fått lära mig ett nytt språk, språket man pratar på socialen med en massa konstiga ord. Jag har lärt mig att det finns åtta olika sorters våld som jag inte visste om att det fanns. Jag har lärt mig många saker, men jag kommer inte framåt. Barnens bästa ska råda, det står ju, jag har läst socialtjänstlagen och tagit in allt det där, men ingenstans finns det vad mina barn vill.

Även de här föräldrarna delar alltså uppfattningen om att socialtjänsten söker det negativa och missar det positiva i deras föräldraskap. Båda föräldrarna beskriver hur socialtjänsten redan från början tycks ha bestämt sig för hur föräldrarna är och att det sedan inte spelar någon roll om de får sina misstankar bekräftade eller inte under utredningens gång. Vi ser också hur föräldern i det sista citatet beskriver hur det egna engagemanget för att få tillbaks sina barn och för att få klarhet i socialtjänstens ställningstaganden, av socialtjänsten beskrivs som någonting negativt; engagemanget och känslorna i relationen till barnen blir i sig någonting som socialtjänsten kan kritisera.

Information om och möjligheter till delaktighet i barnens vardag

F: Man vill ju veta vad som händer ens barn. Och ifall det går bra. I skolan. Privat också. [...] Det är mycket man har missat, som man aldrig kan få igen.

I: Tänker du på att vara med i vardagen och så där?

F: Ja, plus hur skolgången har varit. Deras betyg, det är viktigt att få i brevlådan. Positivt och negativt. Att få veta. Bara att få veta någonting.

Flera föräldrar efterfrågar en större delaktighet i och mer information om barnets vardag, inte minst när det gäller barnets skolgång. Framförallt efterfrågas en tätare kontakt och ett större informationsutbyte med familjehemmet kring barnets vardag.

F: Vi vill ju ha enskilda samtal med familjehemmet om hur det går för barnen, hur det går i skolan och så. Men det har det inte blivit något av. Det har blivit lite ibland. Men det blir aldrig någon tid. Vi kommer alltid i tredje ledet. Socialen får veta, familjen får veta, men vi får aldrig vara med från början.

Men när soc möter familjehemmet ja då pratar de om vad som har hänt och en massa saker som vi aldrig får höra. Och vi vill ju ha tid själva med familjehemmet, vad de kan berätta för oss om vad som händer på kvällar och så där.

En förälder berättar att kontakten med familjehemmet fungerade bättre när barnet var mindre, eftersom de då kommunicerade mer med varandra.

F: De [familjehemmet] ringer ju aldrig och hör hur det är. Och när de ska komma och hämta [barnet] då ringer de till hens mobil [...]. De pratar inte med oss. Och så ska ju hen åka upp själv.

I: Så de behöver inte ha kontakt med er?

F: Nej, de tycker väl [inte] det. Men vi tycker det, för att kunna höra hur det går för [barnet] i skolan och allt sånt där. Istället för att sitta och prata med [barnet] om allt det där kan man ju prata vuxet istället.

Samma förälder beskriver hur en sådan konkret åtgärd som att ge föräldrar tillgång till mer information om barnets vardag, också skulle innebära ett betydande stöd i kontakten mellan barnet och föräldrarna.

F: Och jag menar på det till soc-tanten också, att varför kan inte vi få komma på en skolavslutning eller något sånt. "Det får ni väl göra om ni vill" Ja men när vi inte vet när det är. [Barnet] vet ju inte ens en gång. [...] Det var någon konsert hen ville att vi skulle komma på men då ringde hen samma dag och det gick ju inte.

Att inte räknas

Flera föräldrar beskriver en upplevelse av att alltid komma i sista hand, att vara de enda som inte får stöd och information. En förälder berättar om ett möte med familjehemmet och socialtjänsten, där de bland annat hade pratat om sommarjobb. En av familjehemsföräldrarna lyfte upp sina kontaktmöjligheter inom det yrke som intresserade barnet.

F: Jag reagerade direkt, vad är det hen säger? För jag kan kolla runt själv. Jag har en bekant som jobbar på [arbetsplats]. Det var hela tiden, både de och familjehemmet tog över allting.

I: Man tog inte tillvara det som ni hade kunnat?

F: Nej, det körde de över och tog hand om själva. Så det måste man också titta på tyvärr. Man måste ta tillvara på, där det går iallafall, de biologiska föräldrarnas kontaktnät och möjligheter. Annars kommer man aldrig införlivas med barnet igen. Då skjuter man det bara ännu längre ifrån. Det känns som att vi bara satt i de samtalen för att vi var föräldrar. Men att de styrde allting. Vi var marionetter. Det var den känslan man fick.

Några föräldrar beskriver hur deras oro för barnen inte har tagits på allvar. Först när andra sedan har lyft upp samma oro så har myndigheterna agerat. En förälder berättar hur hen tidigt (innan barnet placerades) upplevde att barnet var väldigt svårhanterligt och sökte hjälp för att få detta utrett.

F: Jag sa liksom redan från början när hen var liten, att jag tror att det är nånting med hen. De bara, ja men vi kan inte utreda någonting förrän hen är typ 5,6 [år]. [...] Men du vet man känner ju på sig om det är någonting med ens barn. Och sen på dagis hade hen ju också, du vet hen fick ha extra resurs och allting, och alltså de klarade inte ens av det.

När barnet sedan placerades och även familjehemmet uppmärksammade barnets svårigheter utreddes barnet direkt och fick i 4-års åldern en neuropsykiatrisk diagnos.

F: Och där också så kände jag att det jag hade sagt, det hade ingen betydelse. Utan det var när hen hamnade nånstans [i familjehemmet].

När föräldrarna räknas

Det finns också exempel där föräldrar istället berättar om att deras kunskap och engagemang för barnen har varit efterfrågat; de beskriver hur de har räknats med som en resurs för barnen i deras vardag, även då barnen inte har bott hos dem.

De flesta av dessa exempel kommer från de fall där barnen är placerade hos släktingar. Här förmedlar föräldrarna en bild av att deras roll som föräldrar har fortsatt ungefär som tidigare. De beskriver båda att de träffar barnen ofta, och att de delar uppfostringsansvar och i viss mån vardaglig omsorg om barnen med de släktingar där barnen är placerade.

F: Det är jag och [släkting] som, jag fick ju barn så tidigt, så det har varit som såhär, vi har haft ett delat föräldraskap. Så det har inte varit nåt konstigt alls. Jag bodde ju till och med där när hen föddes. Så vi är ju jättenära.

En av de här föräldrarna beskriver i mer eller mindre överväldigande ordalag det stöd hen har fått från socialtjänsten. Barnen är i det här fallet placerade hos en nära släkting och föräldern har mycket kontakt med barnen i deras vardag.

F: Jag fick all hjälp. Jag fick ju hjälp som jag inte ens hade en aning om vad det är för något. För att barnen bor hos [släkting]. Och de fick ju all hjälp. De får all hjälp fortfarande. Det där med BUP och allt är ju genom soc. Och skolan och... Och det är ju oftast så, soc de följer, de håller kontakten, hur barnen mår, de träffar barnen, de har erbjudit mig att vad heter det, prata med nån terapeut.

Även hos de föräldrar som inte har barnen placerade hos släktingar finns berättelser om ett positivt samarbete med och ett positivt bemötande från familjehemmet. En förälder, som har haft barnen i flera olika familjehem, berättar om det positiva bemötandet från speciellt en av dessa familjehemsföräldrar.

F: Vi hade jättebra kontakt. Hen sa att det är vi som känner barnen bäst och hen ville höra vad som fungerar med barnen. Hen hade sagt: "Föräldrarna kan sina barn. Varför ska man ringa soc?" Det är också... lite tanke bakom.

Sammanfattningsvis, när det gäller föräldrars erfarenheter av och önskemål om information och delaktighet, så efterfrågar föräldrarna alltså tydligare information

och större möjligheter till delaktighet både genom utredningsprocessen och i barnens vardag i familjehemmet. Det som efterfrågas är bland annat: tydligare information om hur en utredning går till och vad de olika placeringsinsatserna innebär; tydligare information om grunden för ett placeringsbeslut och om föräldrarnas rättigheter i relation till detta; tydligare information om vad som förväntas av dem som föräldrar och (utifrån detta) möjligheter till stöd och delaktighet i planeringen för deras egen och barnens framtid; samt tydligare information om och större möjligheter till delaktighet i (och inflytande över) barnens vardag under tiden de bor i familjehem. I följande avsnitt kommer fokus att ligga just på föräldrarnas erfarenheter av kontakten med familjehemmet, samt deras önskemål om stöd i relation till detta.

Kontakten mellan föräldrar och familjehem

Föräldrarnas erfarenheter av kontakten med familjehemmen är varierande. En del föräldrar beskriver att de känner sig ignorerade av familjehemmet eller att familjehemsföräldrarna ibland pratar över huvudet på dem. Andra beskriver ett gott samarbete med familjehemmet. Några föräldrar har erfarenhet av flera olika familjehem, och ofta skiljer sig bilderna av de olika familjehemmen åt, inte minst när det gäller hur de uppfattar bemötandet både gentemot dem själva och gentemot barnen.

Konkurrerande eller kompletterande familjehem

Något som blir tydligt i föräldrarnas berättelser om familjehemmen, är en upplevelse av att befinna sig i underläge och av att inte kunna mäta sig (i sitt föräldraskap) med familjehemmet och de resurser som familjehemmet förfogar över. Familjehemmen beskrivs utifrån detta i viss mån som konkurrerande föräldrar, som har tagit över föräldraskapet på ett sätt som de biologiska föräldrarna aldrig kan väga upp.

F: De här åren, det är inte hela sanningen, men lite grann, de har köpt över [barnet], till viss del. Det är klart, man gör roliga saker, de åker... De har betydligt bättre ekonomi än vi, den ena är [yrke] och den andra jobbar inom [yrke] lite högre upp och har bra lön.

Flera föräldrar beskriver på det här sättet hur familjehemmen har betydligt större ekonomiska och materiella resurser än vad de själva har. En förälder berättar hur de i föräldrastödsgruppen gemensamt har pratat om att familjehemmen inte bara har större materiella resurser själva, utan att de dessutom får extra ekonomiskt stöd från socialtjänsten för att ta hand om deras barn.

F: För vi menar på att ett familjehem kan ju få flera tusen för att ta hand om ett barn. Men en egen familj får inte ens pengar att gå på bio. Känns lite orättvist.

En annan förälder betonar hur familjehemmets starkare ekonomiska resurser inte bara skapar förutsättningar för att ge barnet en högre materiell standard, utan att det även för med sig bättre möjligheter att stötta och finnas till för barnet i vardagen.

F: [Barnet] fick 150 % uppmärksamhet som vi inte kunde ge. [...] De får ju mycket pengar för att ta emot [barnet]. Det är en hel del. Så då förstår man att de kan ändra sina arbetstider och så där.

Det finns också föräldrar som beskriver en känsla av familjehemmet som konkurrenter, inte bara när det gäller att erbjuda barnet materiellt och emotionellt stöd, utan också i att förmedla värderingar och att forma barnet som en individ. En förälder beskriver att hen önskar mer delaktighet i det placerade barnet uppfostran.

F: Det är klart att om man får delaktighet i uppfostran så får man ju mera del i föräldraskapet. Och då tycker jag att det känns bättre för en själv, att man själv kan sätta en regel hos [barnet], till en viss grad, få vissa värderingar som man själv har, hos [barnet]. [...] Jag ser ingen riktig väg dit. Det är det jag inte gör. Jag ser tyvärr ingen riktig väg dit. Det känns för avlägset. Just att ju mer inverkan de har på [barnet] desto mindre kommer jag att ha. Så känner jag. Så det spelar ingen roll. Sen om jag får umgås mer med [barnet] när hen är 14-15 år, då har hen i stort sett redan blivit uppfostrad av dem, och då har inte jag någon större delaktighet i det, hur hen är som person och så.

Om ojämlikheten i ekonomiska och materiella resurser i många fall skapar en upplevelse av familjehemmet som konkurrerande föräldrar, så uppfattas familjehemmets möjligheter att hjälpa barnen med skolarbetet snarare som en positiv och kompletterande resurs.

F: Hen låg väldigt långt bak i skolan och så där. Det får man ge dem credit för i alla fall. [...] Så hen kom ikapp.

F: Det är en saknad [att barnet är placerat]. Samtidigt är man glad att hen fick hjälpen med studierna som hen behövde. Vi har inte möjlighet till det.

F: I skolan har det varit bra. Och hen var ju efter i skolan förut, så hen gjorde två klasser på ett år.

Flera föräldrar ger alltså uttryck för en tacksamhet gentemot familjehemmet för den hjälp som barnen får i skolarbetet, även om samma föräldrar i andra avseenden (som ovan) uttrycker ett starkt missnöje med hur familjehemmets starkare ekonomiska resurser skapar förutsättningar för ett gott föräldraskap som de biologiska föräldrarna inte kan mäta sig med.

När barnen inte har det bra i sina familjehem

Flera föräldrar uttrycker oro för hur barnen har det i familjehemmen (även om flera också tycker att deras barn har det bra). En förälder berättar hur barnet mådde dåligt av de höga krav som ställdes i familjehemmet. I det här fallet fick föräldrarna stöd av socialtjänsten att ta upp problemet med familjehemmet.

F: Jag fick ringa till handläggaren och tala om att [barnet] mår jättedåligt av det här. De fick prata med familjehemmet. Det var flera turer med det här att de inte kan ställa de här höga kraven på [barnet]. Jag var tydlig med: "Du är inte [barnet]s riktiga [förälder]. Det är vi som är föräldrarna, inte du." Hen försökte länge där att ta över den där rollen.

Två föräldrar berättar om hur andra än de själva har anmält oro över hur barnen har det i familjehemmet, innan de själva riktigt hade förstått hur situationen såg ut. I det ena fallet beskriver föräldern visserligen en känsla av att allting inte var riktigt bra i familjehemmet, en känsla som hen dock inte uppmärksammade ordentligt förrän en orosanmälan kom in från barnets skola.

F: Och då var det ju ganska mycket agg som du förstår. [Föräldern] i huset i familjehemmet, det var ju mycket agg. För de försökte ju slå tillbaka och försvara sig. Sen så kom till och med [barnen] till, deras biologiska [barn] också och tog kontakt med socialen och berättade hur det gick till där hemma. Så det var så det var. Och du kan ju tänka dig att en annan var orolig då, när man tror att allting har varit så bra, när det inte var bra.

I det andra fallet beskriver föräldern hur tredje parts oro för barnet till en början inte ens nådde fram till dem som föräldrar. Hen beskriver också hur detta (att de inte fick veta) har skapat en viss misstro gentemot socialtjänsten.

F: Och då kom det ett brev. Ja till både mig och [den andra föräldern] att socialen var oroliga för [barnets] välbefinnande. Och då kunde inte jag låta bli, ja jag skulle ju ha ringt socialen. Istället ringde jag familjen och frågade vad det var frågan om. Vi hade ju inte anat nåt och vi blev ju så väldigt skrämda.

En förälder, vars barn bor i jourhem uttrycker stor oro för hur barnet har det i sin vardag. Hen är också kritisk till hur barnets synpunkter och behov tas tillvara.

F: [Barnet] vill inte vara där. [...] Hen har haft mardrömmar och så. Jag är maktlös, jag kan inte säga: "Visst [till barnet], du kan få stanna här". Det är ett lagbrott från min sida då.

Föräldern beskriver jourhemmet som en destruktiv miljö för barnet att vistas i. Hen är också kritisk till hur socialtjänsten hanterar uppföljningen både av placeringen, av barnets stödbehov och av umgänget med föräldrarna.

F: [Mitt barn] har inte fått någon hjälp att prata om hen behöver prata med någon, inte ens kuratorn, ingenting. Hen bara sitter där ute. Här fick [barnet] spela två timmar om dagen, där spelar hen 4-5 timmar, även våldsamma spel som hen inte fick göra här. Jag förstår inte vad jag ska kunna påverka nu.

Nära knutet till oron för barnet finns hos den här föräldern också en upplevelse av maktlöshet när det gäller de egna möjligheterna att hjälpa sitt barn (som upplevs som begränsade på grund av ett reglerat umgänge och brist på stöd i den egna föräldrarollen).

F: Jag vet inte vad jag ska göra. Det känns värst. Jag hjälper inte [mitt barn] just nu. För varje dag som går så sitter jag här och hen är där borta.

När familjehemmen bryter samman

Några föräldrar har erfarenhet av att deras barns familjehemsplaceringar av olika anledningar har brutit samman. De uttrycker både en oro och en maktlöshet inför hur detta påverkar deras barn. I vissa fall tycker föräldern själv att en omplacering var motiverad och att barnet har fått det bättre i det nya familjehemmet. Men även i dessa fall beskrivs själva placeringssammanbrottet som någonting omtumlande och omskakande för barnet.

I: Vad tänkte du om det att hen fick byta familj?

F: Ja, jag tyckte väl att det skulle vara jättejobbigt, nu när det hade börjat ordna till sig det här med mediciner och alltihopa. Så vi var ju oroliga, även socialen var ju oroliga över det här att det blev så väldigt plötsligt.

En förälder har ett barn som har omplacerats vid flera tillfällen, och som vid intervjutillfället stod inför ytterligare en omplacering. Föräldern berättar att familjehemsplaceringen från början var ett frivilligt beslut med en förhoppning om att placeringen skulle hjälpa barnet till ett bättre liv.

F: Och då var det för [barnets] skull. Jag ville att hen skulle få bästa möjliga hjälp, med sin framtid och sådär. Och då placerade de [barnet] på ett ställe i [ortnamn]. Ja där var hen typ ett år. [...] Och sen har hen flyttats runt, lite här och där. Och bost. Och sen bodde hen hos en [äldre person]. Men hen fick inte bo kvar där på grund av [personens] ålder. Men där trivdes hen jättejättebra. Och sen bodde hen hos ett annat par som, ja det var bara de där, och hundar och sådär. Och ja, nej då klarade inte den här [familjehemsföräldern] av det, att [barnet] var så påfrestande liksom. Ja och så fick hen flytta nu till en [ny familj] förra året.

I: Och nu har de också avbrutit?

F: Ja, för de andra barnens skull.

Det här barnets placeringar har vid de flesta tillfällen avbrutits av familjehemmen.

F: De har inte orkat med [barnet]. Och sen känns det inte som att de har gett rätt information till familjehemmet, på riktigt alltså, vad hen har för problem. För det har liksom varit att hen bara ska placeras. Och sen har inte de orkat med hen. [...] Och nu sista så var det att hen verkligen skulle vara där, det var liksom 100procentigt att, lät det som så, vi trodde verkligen på det. Nu har det gått ett år och nu ska hen placeras igen. Hen är 13. Hen blir 13.

Föräldern säger nu att hen undrar över om det verkligen var ett riktigt beslut att låta placera barnet då för många år sedan.

F: Men det blev helt fel, så nu känner jag bara att jag ångrar mig. Alltså ett tag kände jag verkligen att jag, alltså det var det bästa jag hade gjort för [barnet]. Men nu känns det som att det är det värsta jag har gjort för hen. Och det är nu sista tiden som det, alltså för det är inte såhär jag ville att det skulle bli. Absolut inte.

Föräldern till det här barnet är också en av de föräldrar som starkast trycker på betydelsen av att socialtjänsten arbetar för att upprätthålla kontakten och en genuin relation mellan det placerade barnet och de biologiska föräldrarna. Under åren som barnet har varit placerat i olika familjehem har hen samtidigt tillbringat vissa helger i kontaktfamilj. Föräldern ifrågasätter varför barnet inte istället kan få komma hem till föräldrarna under dessa helger.

F: Jag sa det också när hen ska flytta igen, jamen då vill jag, för jag har fortfarande vårdnaden [...] att liksom när hen flyttar nu, att då kan hen börja få komma hit istället för till den här avlastningsfamiljen. Att hen börjar känna att nu när hen har flyttat den här sista gången, eller vad det är, då kan hen liksom bo där och komma hit. [...] Att hen inte är så mycket på familjehemmet, så att det blir jobbigt igen. [...] För jag menar, de gör ju ändå bara ett jobb, tycker jag.

Den här föräldern återkommer till att familjehemmen gör ett jobb och att det alltid finns en risk för att de ger upp om barnet. Hen framför också detta som ett viktigt argument för att arbeta för att barnet och föräldern håller kontakten, även om föräldern inte är förmögen att ta hand om barnet i vardagen.

F: Det är inte att de [familjehemmet] har [barnet] för att de älskar hen. Utan de gör sitt jobb. De får en uppgift. Alltså det är det de ska göra. Och om de inte klarar av det då säger de upp, vad heter det, ja kontraktet om man säger så. [...] Det är därför jag säger, varför kan hen inte få komma hem till oss, istället för typ, en såhär, på helgerna.

Av denna anledning klandrar heller inte föräldern familjehemmen för att de ger upp.

F: [Barnet] har gjort vissa grejer där som har fått [familjehemmets] barn, riktiga barn, som har barn, alltså deras barnbarn har typ inte fått komma dit. Så det är klart att familjen går ju först. [...] Alltså det är väl klart att vem som helst skulle välja sina egna barn och barnbarn. Det kan jag ju inte säga emot.

Föräldern uttrycker oro för hur alla uppbrott har påverkat barnet och för hur det ska gå för barnet i framtiden. Hen beskriver att barnet inte längre litar på vuxna människor. Föräldern har också själv svårt att tro på socialtjänsten när de även inför nästa omplacering betonar att de nu har hittat ”rätt” familj.

F: Det sa de också, den här familjen i [ortnamn] den låter verkligen, att det här kommer att bli bra. Jag bara, för då började jag skratta, alltså hänskratta blev det nästan. För så sa de om den andra också, och den andra också [...]. Men alltså, det är [barnets] år som går. Och i och med alla flyttningar och allt så borde de ju, alltså det måste ju gå hand i hand med typ en psykolog eller någon hen känner. [...] Jag har sagt det nu till dem att det här måste vi, alltså det här kommer inte vara bra för [barnet]. En fel människa, kanske i 15-årsåldern, då kanske hen börjar med droger, eller vad som helst. För att hen kommer ju inte vara helnormal tror jag, i hjärnan.

De önskemål om stöd (för sig själv och för sitt barn) som den här föräldern efterfrågar är alltså i första hand ett stöd för att upprätthålla och stärka relationen mellan barnet och ursprungsfamiljen. Enligt den här föräldrarnas erfarenhet är de biologiska föräldrarna (och i viss mån den övriga slakten) de som finns kvar för barnet över tid, även om de periodvis inte har varit förmögna att fungera som föräldrar. För det andra efterlyser föräldern en noggrannare matchning mellan familjehem och det placerade barnet. Föräldern återkommer till att familjehemmet måste göras medvetna om vilken utmaning de ger sig in i och vilket barn de kommer att möta, för att minimera risken att familjehemmet efter en tid inte längre orkar mer. Den tredje typen av stöd som föräldern efterfrågar är ett individuellt stöd till det placerade barnet, någon som följer barnet över tid, som har barnets intressen för ögonen och som har förmågan att stötta barnet emotionellt. Detta tredje önskemål hänger kanske delvis samman med det första önskemålet om stöd i sin egen relation till barnet, i det att föräldern då själv, åtminstone till en viss del, kan fungera som den fasta punkt och den nära relation över tid, som hen anser att barnet behöver.

Osäkerhet kring ansvarsfördelning mellan föräldrar, familjehem och socialtjänst

Flera föräldrar beskriver att de inte vet i vilka delar (och i vilken utsträckning) familjehemmet respektive socialtjänsten har rätt att bestämma, inte minst när det gäller umgänget mellan barn och föräldrar. Några föräldrar beskriver att deras kontakt med barnen i vissa fall regleras och styrs på ett sätt som de inte tycker är rimligt eller som de inte har fått någon förklaring till. De vet i detta läge inte vem de ska vända sig till och vem som har makten att besluta om eventuella förändringar. En förälder, som vid intervjuutillfället får träffa sitt barn under en helg per månad, uttrycker sig såhär.

F: Jag vet inte om det är familjehemmet eller socialen som bestämmer det. De skyller på varandra. [...] Vem är det som bestämmer här? Ska det vara socialtjänsten så ska det vara socialtjänsten. Men jag tror snarare att det är familjehemmet som bestämmer.

Vid sidan om osäkerheten kring vem som egentligen har rätt att fatta beslut kring umgänget, ger flera föräldrar också uttryck för en frustration över att familjehemmet – oavsett vilka beslut eller överenskommelser som gäller – i praktiken ändå har stora möjligheter att styra över umgänget mellan föräldrar och barn. En förälder berättar exempelvis hur familjehemmet har dragit ner på det beslutade umgänget, och att socialtjänsten (som föräldern upplever det) inte gör någonting för att säkerställa att det som har beslutats även efterföljs i praktiken. Den här föräldern beskriver en upplevelse av att socialtjänsten inte har någon kontroll över hur familjehemmet hanterar sitt uppdrag.

F: Jag meddelade [socialsekreteraren] för en månad sen samma sak [att umgänget dragits ner]. Vem är det som bestämmer? Är det du eller familjehemmet som bestämmer det här? Jag får inget svar på det.

En annan förälder berättar att familjehemmet intygar till socialtjänsten att de arbetar för att upprätthålla kontakten mellan barn och föräldrar, men att detta bara tycks vara tomt prat från deras sida.

I: Hur har kontakten mellan dig och familjehemmet fungerat under åren?

F: På mötena är det så trevligt, oj, oj, oj. Sen har det varit dött.

Ytterligare en förälder reagerar på att familjehemmet även bestämmer vad föräldern och barnet ska göra tillsammans när de har tid för umgänge.

F: Till exempel så vänder jag mig emot att jag måste göra någonting när jag träffar [mitt barn]. Jag vill sitta på en parkbänk och prata med [barnet] i två timmar. Nej, då bestämde [familjehemmet] vad vi skulle göra, vi skulle gå på [museum] där hen inte ens vill gå. [...] Ska jag säga nej till [det]? Det är klart att jag inte kan det. Så ska vi kolla på film. Jag vill ju prata med [barnet]. Jag vill inte göra det här.

Den här föräldern beskriver också hur svårt det är att säga nej till eller ifrågasätta något som familjehemmet har beslutat ”det är klart att jag inte kan det”. Längre fram återkommer detta tema som handlar om en strävan från föräldrarnas sida att ”hålla sig väl” framförallt med socialtjänsten, men också med familjehemmen som ju både har den vardagliga kontakten med deras barn och som i viss mån utgör en förlängning av socialtjänstens myndighetsutövning.

Kontakten mellan barn och deras ursprungsfamiljer

F: Det jag kan tycka med alltihop, är att det är väldigt svårt att hålla kontakten. Tyvärr är det så. Det är väldigt svårt att hålla kontakten med [barnet]. Sen är det rätt långt att åka dit. Och de ringer aldrig mig i stort sett. Det är alltid jag som måste ringa dem. Det kan jag också tycka är väldigt jobbigt faktiskt. [...] De är inte omöjliga på något sätt så, men jag tycker ändå att det skulle vara trevligt om de kunde höra av sig också några gånger också. Faktiskt. [...]

Merparten av de intervjuade föräldrarna beskriver det som svårt att på egen hand upprätthålla en bra kontakt med sina barn. Många föräldrar efterlyser stöd, både från socialtjänsten och från familjehemmet, för att upprätthålla kontakten och skapa en god relation till barnen.

När umgänget är reglerat

Några föräldrar har ett strikt reglerat umgänge med sina barn, något som de alla beskriver som mycket påfrestande. Särskilt påfrestande beskrivs situationen av de föräldrar som har uppmanats att inte visa sig ledsna eller upprörda under umgänget med sina barn. Att på det här sättet hålla känslorna tillbaka beskrivs som svårt, särskilt i de fall då umgänget är väldigt reglerat och föräldrarna inte får träffa barnen så ofta. En förälder berättar hur hen vid ett tillfälle träffade sitt barn strax efter ett besked om att umgänget skulle begränsas ytterligare.

F: Och då blev jag, jag kunde inte låta bli att grina. Vi hade ju ett umgänge. Sen skrivs det i pappren att jag inte uppförde mig bra [...] Jag hade bara dagen innan fått reda på det, det kan ha varit dagen innan, men när vi var där så var det väldigt nära inpå i alla fall. Svårt att orka med. Jag kan väl inte vara så glad och trevlig när jag hade det jättetungt under mötet. Jag hade fått reda på att jag bara fick komma en gång i månaden.

Några föräldrar berättar att socialtjänst och/eller familjehem inte bara styr över hur och när de träffar barnen, utan också över vad de gör tillsammans med barnen när de träffas – eller vad de får lov att ge barnen för presenter.

F: Där styr man då vad jag får ge [barnet] i present när hen fyller år, med motiveringen: "Alla har inte pengar som dig". Jag tycker att det är en sorglig motivering, om jag kunde köpa [mitt barn] hade jag gjort det, men mina barn kan inte köpas.

En annan förälder berättar hur även föräldrarnas kontakt med barnen via post regleras. Även här reagerar föräldern över att inte få lov att visa känslor inför barnen och inte tala om för dem att de är saknade.

F: [När] vår näst äldsta fyllde år, då skickade vi en tröja till [barnet]. Då var det så dumt att socialtjänsten sa: "Ni får inte skicka dem själva, utan vi måste godkänna det ni skickar, så att det inte är någonting känsligt". Vi fick inte skicka brev till barnen där det stod "Vi saknar er". Då skulle barnen bli ledsna och känna skuld. "Då skuldbelägger ni dem".

Det mest övergripande temat i föräldrintervjuerna är (som jag tidigare nämnt) det som handlar om information och delaktighet. Detta tema återkommer även i relation till frågan om reglerat umgänge. En förälder berättar:

F: Jag har frågat varför man skjuter upp det här [umgänget] till fem veckor? Vem är det som bestämmer det här? Socialtjänsten? Jourhemmet? Jag får inga svar. Inga mejlsvaret av den här [socialsekreteraren], inga samtal, ingenting.

Samma förälder efterlyser också en tydligare planering och uppföljning av det reglerade umgänget.

F: I somras fick jag och [barnet] vara en hel dag på landet, i åtta timmar. Utan motivering så tar man bort det och ger två timmar med övervakning, utan att säga någonting. Det finns ingen tydlighet, ingen röd linje. Det är så illa skött.

Önskemål om stöd för att upprätthålla kontakten med barnen

Flera föräldrar uttrycker alltså en stor frustration över den strikta regleringen av umgänget – och inte minst över otydligheten i besluten kring detta umgänge. Samtidigt finns andra föräldrar som snarare efterfrågar en ökad styrning från socialtjänsten när det gäller umgängesplaneringen. En förälder berättar att hen och familjehemmet har fått fria tyglar när det gäller att komma överens om umgänget. Istället för att på detta sätt lägga hela ansvaret för kontakten på föräldrarna och familjehemmet, önskar den här föräldern ett mer omfattande stöd från socialtjänsten för att få till ett tätare och mer regelbundet umgänge.

F: I vissa lägen är det väl bra [med fria händer kring kontakten]. Men sen, ja, ibland är det skönt att någon styr upp det litegrann också. Om det blir för långt emellan gångerna sådär. Men som sagt, de har ju aldrig motsatt sig att jag ska komma dit. Och jag förstår att de också har ett liv där uppe.

I: Du tänker på familjehemmet?

F: Ja, precis, familjehemmet. Så att jag har väl försökt att anpassa mig efter det också. [...] Och sen varannan helg är hen ju i avlastningshem. Och det tycker hen är väldigt roligt så jag förstår det. Och det är en bra grej också, så de får avlastning.

En annan förälder uttrycker önskemål om att socialtjänsten skulle ha arbetat mer intensivt för att också motivera föräldern till umgänge under den period som barnet har varit placerat. Den här föräldern beskriver att hen i perioder har mått mycket dåligt och då inte själv har förmått upprätthålla någon kontakt alls med det placerade barnet. Samtidigt har barnets situation i familjehemmet varit mycket turbulent. Nu är situationen mer stabil och föräldern beskriver en situation där hen i viss mån får börja om i relationen till sitt barn.

F: Jag frågade det för några veckor sen: Hur kommer det sig att ni inte har försökt få oss att träffas mer? Och [socialsekreteraren] bara "nej men vi kan ju inte tvinga dig, du mådde ju så dåligt som du gjorde då". [...] Alltså man känner sig överkörd på ett sätt. Och när jag har mått som dåligast, då har jag inte kunnat ta tag i nåt.[...] Men nu. Hen behöver ju sin mamma och pappa [...] Och känna att vi verkligen finns där.

Föräldern uttrycker önskemål om att socialtjänsten hade arbetat mer aktivt för att motivera och stötta föräldern att upprätthålla kontakten, även under perioder då hen inte mådde bra, så att kontakten sedan kunde finnas där när föräldern nu mår bättre och skulle kunna fungera som ett stöd för barnet. Ett sätt att göra detta, menar föräldern, hade varit genom en tydligare planering för en regelbunden kontakt. Nedanstående citat är ett svar från samma förälder på frågan om vad hen hade önskat för stöd från socialtjänsten.

F: Ja men det är ju att man hade fått vara mer med barnet, hur man än hade haft det, alltså om de hade varit lite mer på en. [...] Och att barnet hade fått ringa lite oftare hade nog varit bra både för mig och för [barnet].[...] Då hade vi pratat och i alla fall haft den kontakten. Att hen vet, nu ska jag ringa [föräldern] på on[sdag], alltså att det hade blivit en vana. Då kanske det hade blivit att vi hade en bättre relation.

I materialet finns alltså både föräldrar som önskar en större frihet i umgänget med barnen och föräldrar som önskar en högre grad av styrning över umgänget. Gemensamt för båda dessa grupper är dock att de önskar *mer* kontakt med sina barn. Det strikt reglerade umgänget å ena sidan uppfattas som ett hinder för att upprätthålla en god kontakt med och relation till barnen. De som å andra sidan har ett helt oreglerat umgänge ser detta som ett hinder, då de själva antingen känner en osäkerhet inför att höra av sig till barnen eller periodvis inte förmår

upprätthålla en regelbunden kontakt på eget initiativ. Det denna grupp efterfrågar är snarast ett stöd från socialtjänsten för att upprätta (och upprätthålla) en tydligare gemensam planering kring umgänget.

När föräldern inte är vårdnadshavare

I materialet finns även en förälder som inte var vårdnadshavare för barnet vid placeringstillfället. Föräldern beskriver hur hen knappt var involverad i utredningen och inte heller hade någon insyn i vad som hände kring placeringen. Denna förälder beskriver en lika stor sorg och frustration över barnets placering som de övriga föräldrarna. Föräldern berättar att den enda kontakt hen hade med socialtjänsten var dels under rättegången (där föräldern var kallad som vittne) dels när de kom och hämtade barnet i deras lägenhet.

F: Den enda gången jag träffade dem egentligen, det var när de kom och hämtade [barnet] då. Det var, det kommer jag ihåg var väldigt jobbigt. Just då när de skulle komma och hämta [barnet]. Det tyckte jag var oerhört jobbigt. [...] Jag kände mig väldigt ledsen och nere. Och det kändes inte roligt alls att hen skulle lämna mig då bara. Och ja, jag hade en ganska bra kontakt med [barnet] då.

Föräldern berättar att hen senare, när barnet redan bodde i familjehem, sökte en egen kontakt med socialtjänsten och då även inledde en process för att få vårdnad om barnet. Sedan föräldern blev vårdnadshavare beskriver hen delaktigheten kring barnets placering och samarbetet med socialtjänsten som bättre.

F: I alla fall så har det blivit bättre, det har det. Men det är även inte sådär som jag skulle vilja ha det allting. Man vet aldrig hur det blir i framtiden.

En annan förälder berättar om relationen mellan barnen (som är placerade) och föräldrarnas nya partner, som varken är biologisk förälder eller vårdnadshavare, men som ändå har en nära relation till barnen. Partnern hade nyligen blivit en del av familjen när barnen placerades.

F: Barnen tycker det är jättekul att vara här. Min [partner] började läsa för dem när de var här och [barnet] hade slutat se på tv på kvällarna. Och sen så slets barnen ifrån oss. [Partnern] tar dem som sina egna barn, fastän det inte är deras biologiska förälder. Hen hade lika mycket sorg som jag hade. Men där förstod de ingenting.

Barnens rätt till syskon och släkterrelationer

F: Barnen vet ingenting om sin släkt och har tappat kontakten med typ alla. Jag känner att det inte är rätt gjort för barnen. Det är inte för barnens bästa.

Flera föräldrar beskriver vikten av att de placerade barnen får möjlighet att upprätthålla kontakten med syskon och med övriga släktingar under placeringstiden. Att upprätthålla en syskonrelation mellan de barn som inte bor tillsammans beskrivs som svårt och föräldrarna berättar att de inte alltid får det stöd de skulle önska, varken från socialtjänsten eller från barnens familjehem, när det gäller barnens syskonrelationer.

F: Jag vill ju att hen ska börja sova här. Alltså så att hen lär känna mig och sina syskon. Hen har en stor familj. Alltså jag har [antal syskon] till som är här. Och sen har [den andra föräldern] också [antal] barn till. [...] Så det är också en familj där borta.

Några föräldrar har både barn som är placerade och barn som bor hemma hos föräldrarna. Andra föräldrar har flera barn placerade i olika familjehem. En av de föräldrarna uttrycker ett tydligt önskemål om att barnen ska få bo tillsammans.

F: Jag skulle vilja att [yngre barnet] var hos [sitt syskon]. [...] [Äldre barnet] skulle också må bättre av att ha [yngre barnet] där. Förut gick de i samma skola, då sågs de varje dag, sen så bodde [äldre barnet] där [i jourhemmet] fram till maj. [Äldre barnet] var ju rädd när hen fick flytta. Om hen är rädd, vad är då [yngre barnet]?

Förutom betydelsen av relationen mellan syskon, betonar vissa föräldrar också betydelsen av att upprätthålla kontakten med ursprungsfamiljens övriga släkt och nätverk. En förälder berättar särskilt om egna initiativ för att upprätthålla barnets kontakt med sina släktingar, bland annat genom att ta med släktingarna på sina egna besök hos familjehemmet.

F: Och sen besöken som jag har haft. Där har jag involverat min [släkting] också. Så hen har kommit på besök och hälsat på där. Åkt dit några gånger. Och mina syskon också. [...] Och min [annan släkting] har varit där också och besökt vid något tillfälle. Så jag har försökt involvera utomstående också. För att [barnet] ska få vidga sitt nätverk lite grann. Det har väl funkat ganska bra tycker jag.

Stöd för förändring

F: Jag vet inte mer vad jag ska visa. "Visa på varaktig förändring". Hur? Till vem? [...] Säg vad jag ska göra och hur vi ska mäta det här. Hur ska vi mäta en förändring över tid? Det är för luddigt. Om jag träffar [mitt barn] två timmar var femte vecka... vi kommer att vara som främlingar om ett år.

Många av de intervjuade föräldrarna beskriver att de vill veta vad som förväntas av dem som föräldrar när barnen placeras. De uttrycker önskemål om en tydligare och mer konkret beskrivning av i vilka avseenden socialtjänsten anser att de brister i sin föräldraförmåga. De efterfrågar också möjligheter till hjälp och stöd för att förbättra sig på dessa områden. Den respons som föräldrarna beskriver att de får när de tar upp dessa önskemål framstår dock som antingen otydlig eller obefintlig. I följande citat beskriver en förälder hur hen snarast upplever en ovilja från socialtjänstens sida när det gäller att arbeta för att en återförening ska bli möjlig.

F: Socialen anser att de har det bättre där [i familjehemmet]. Och vad är det som de gör som inte jag gör? Det får jag inte heller veta. [...] De vill dölja allting, de vill få mig att ge upp hoppet, men det gör jag inte. [...] Jag måste ju få veta, i grund och botten, vad är det jag ska bättra mig på? Så att man

successivt kan få hem barnen. En genomförandeplan, den existerar inte ens. Tydliggen så håller de på att jobba med den nu. Men det skulle de ha gjort för länge sen. Att de måste lägga upp korten på bordet. Det skulle jag vilja att de övade sig på.

Ytterligare en förälder berättar om processen kring en hemtagningsansökan. Föräldern beskriver att hen inte hade förväntat sig att ansökan skulle gå igenom. Däremot uttrycks en förhoppning om att hemtagningsansökan skulle tvinga socialtjänsten att tydligare specificera grunden för placeringen (och därmed att utifrån detta även förbättra möjligheten till ett förändringsarbete).

F: I ansökan om hemtagning har vi listat, den är skriven på ett sätt så att "ni" kan läsa den [avseende myndighetsspråk]. Man har inte ens bemödat sig att svara på det som står. Då har chefer läst det här och accepterat. Jag trodde att jag skulle få ett svar. Jag visste att jag skulle få ett avslag. Jag ville veta vad det är. Men jag vet fortfarande inte vad det är, för det står inte specificerat. Man har inte bemödat sig att svara på det vi har anfört. Det jag har gjort, hur det har... Man har bara skrivit "aggressiv". Det är det som står. Det behöver man inte fyra och en halv månader för.

Föräldern berättar vidare att då hen gjorde hemtagningsbegäran framställdes situationen i hemtagningsutredningen som identisk med hur situationen beskrevs vid det initiala akuta omhändertagandet; inga av de åtgärder som föräldern vidtagit för att komma tillrätta med sina problem fanns noterade.

F: Socialtjänsten som har mina barn har inte reviderat sig. De bryr sig inte om vad jag kan visa och styrka, ingenting. Jag har gått hos en psykolog förra hösten för att bli av med ilskan jag kände [...]. Jag har gått KBT-behandling via [öppenvård]. Men ändå har man inte... man har inte brytt sig om att ta del av rapporten som de själva har gjort. [...] Man har blandat. Man har tagit det som är negativt och ingenting av det som är positivt.

Det här tangerar ett av de teman som togs upp under avsnittet om information och delaktighet, nämligen det som handlar om föräldrarnas upplevelser av att vara dömda på förhand och att vad de än gör så vänds det emot dem i utredningen. I föräldrarnas berättelser om planering för och uppföljning av den framtida föräldrabarn-relationen beskriver föräldrarna på ett liknande sätt hur deras egna försök och vilja till förändringsarbete osynliggörs eller negligeras.

Andra föräldrar berättar om upplevelsen av att socialtjänstens argumentation för beslut om placering eller umgängesbegränsning förändras allteftersom föräldrarna kommer tillrätta med de svårigheter som tidigare har framhållits som grund för besluten. De här föräldrarna beskriver hur socialtjänsten kommer med nya argument, för att skjuta upp umgängesförändringar eller för att besluta om fortsatt placering, när de tidigare argumenten har fallit (som vi ska se senare är detta en erfarenhet som även några av de intervjuade ungdomarna för fram). En förälder berättar att barnen enligt socialtjänsten fick för lite stimulans och att det utgjorde

grunden för placeringsbeslutet. Föräldern menar dock att situationen har förändrats, bland annat utifrån en ny livssituation med en ny partner.

F: De har ett nytt syskon. Och de har en extra[förälder] som är jätteduktig. Det var ju bara bråk om stimulansen.

I: Att socialtjänsten tyckte att de inte fick tillräckligt med stimulans?

F: Ja. Och nu när jag väl har lyckats ordna det på det viset så... Nu vet jag ingenting.

En förälder berättar hur deras ansökan om utökat umgänge vid flera tillfällen har lagts på is, först i avvaktan på en rättegång mot en av föräldrarna och därefter i avvaktan på en hemtagningsbegäran (vilken i sin tur följde på den friande domen efter rättegången).

F: Nu när vi har frågat om utökat umgänge. Det är för barnens bästa man gör det. Barnen vill träffa sina syskon. Varannan helg fredag till söndag, jag åker gärna ner och hämtar, för det underlättar för familjerna. När vi kom fram till det sa socialtjänsten att det var jättebra "Säg till så får ni milersättning" [...] "Nej, nu är det hemtagningsbegäran så nu ska vi avvakta". Det är två skilda saker. [...] Nu hittar de på nya ursäkter hela tiden.

Ett annat tema som kommer tillbaka i föräldrarnas önskemål om stöd för förändring är betydelsen av en tydlig planering och uppföljning. En förälder beskriver hur det i anmälan till socialtjänsten bland annat fanns misstankar om föräldrarnas missbruk. Den här föräldern efterfrågar dels en tydligare uppföljning av dessa misstankar, dels ett bättre stöd för att komma tillrätta med de brister i föräldraskapet som socialtjänsten har bedömt.

F: Jag är inte arg på socialtjänsten, inte besviken heller, men jag förstår inte vad man vill. Jag fick som svar när jag frågade vad de vill att jag ska göra: "Förstår du inte det?". Nej, jag gör inte det. För jag har gjort det ni skriver. Ni måste vara tydliga. Enligt socialtjänsten står det: "Familjestöd. Drogutredning." Då krävde jag att drogutredning skulle göras. Det skrevs en remiss. De tog inte emot mig eftersom jag inte är narkoman. Då tänkte jag, kan ni ta bort det här [ur dokumentationen]? Det ligger kvar. [...] Jag går, för egna pengar och gör prov var tredje månad, det kostar 1800 kronor. Det är väldigt förnedrande att få göra det här. Man skriver ingenting om avslaget om droger. Man vet inte om det är borta. Så jag kommer att fortsätta att göra det [drogtester] ända tills de kommer hem. [...] Man har bestämt sig. Jag vet inte varför det har blivit så här.

Samma förälder beskriver hur hen själv, i brist på en tydlig planering från socialtjänstens sida, tog initiativ till en egen mer detaljerad vårdplan.

F: När jag tog fram en vårdplan så fick jag höra att den var bra. Men inte "Godkänner ni den?" Inget svar. [...] Det är klart att saker och ting kan förändras över tid. Ingenting är statiskt. Men om vi inte är överens om

nuläget, hur ska vi då veta hur vi kommer framåt? Det här är som Kafka. Jag vet inte vad jag ska göra.

Den här föräldern efterfrågar alltså både en större tydlighet och en bättre möjlighet till delaktighet i planering och uppföljning av ett förändringsarbete (i det här fallet kring den egna föräldraförmågan), en planering som svarar upp mot vad som i utredningen har beskrivits som grunden för barnets placering.

Det finns också föräldrar som efterfrågar stöd (för förändring) av en mer praktisk karaktär. En förälder, som i dagläget beskriver att hen inte har något stöd alls från socialtjänsten när det gäller relationen till eller kontakten med barnet, svarar såhär på frågan om vilket stöd hen skulle behöva.

F: I så fall skulle jag väl ha mera stöd då hemma när [barnet] är här. Så att hen inte behöver bli omhändertagen. Det är väl mer det stödet då. Men nu kommer hen ju hem helger och då jobbar inte det sociala. [...] Varför kan inte de jobba helger också i så fall? Kommer [barnet] hem här en fredag till en söndag, kom hit och se hur vi gör. Försök att hjälpa oss då och hitta på något annat. Så att man får den hjälpen att hen kan flytta hem sen då.

Oftast är dock denna typ av praktiskt stöd i föräldraskapet någonting som föräldrarna framförallt önskar att de hade fått i det förflutna, innan barnen placerades.

F: Jag tycker att stöd skulle ha kommit innan man tänker på det här med att placera. Det är jätteviktigt. [...] Att man hittar andra lösningar, vad man kan ge för stöd till hela familjen när det blir så här. Uttömma alla möjligheter. Istället för pang boom, hen ska flytta.

Det finns flera föräldrar som önskar att de innan placeringen hade fått stöd och hjälp för att förstå och komma till rätta med det som socialtjänsten har bedömt som brister i deras föräldraskap. En förälder beskriver hur hen på eget initiativ sökte stöd från socialtjänsten i form av familjebehandling innan det var aktuellt med en placering, ett stöd som dock nekades. En annan förälder berättar att de tidigare hade en ganska omfattande insats eller utredning från socialtjänsten (jag tolkar det som att de var placerade i en utredningslägenhet) och att de därefter inte hörde någonting från socialtjänsten förrän barnet placerades något år senare.

F: Jag tyckte att det var för jävligt. Istället för att vi får in hjälpen i hemmet, så tycker jag då att det är väl bättre än att omhänderta ett barn. [...] Om sen det inte hade gått. Om vi hade fått hjälp hemma istället och försökt rätta till [barnets medicinska tillstånd] eller göra vad som helst. Och om det inte hade hjälpt. Då hade de kunnat plocka [barnet] då. Men inte plocka [barnet] på en gång.

Ekonomiskt och praktiskt stöd

En annan form av stöd som föräldrarna efterlyser handlar om ett praktiskt och ekonomiskt stöd att förändra sin situation (och för att därmed på ett bättre sätt också kunna ta hand om sina barn). Även detta är i första hand en typ av stöd som föräldrarna önskar att de hade fått del av innan barnen placerades. En förälder

berättar hur hen under flera år stod utan fast bostad. Denna förälder önskade både att hen hade fått mer praktiskt stöd kring detta och att hen hade fått en större förståelse från socialtjänsten kring de svårigheter en sådan utsatt position för med sig, när det gäller föräldraförmågan.

F: Hur det är att vara ensamstående. Och kämpa liksom för att barnen ska må bra och att man ska kunna få ett boende. Och ändå fick man inget, fast man kämpade, och både jobbade och gjorde rätt för sig, så fick jag ju inget boende i alla fall. Jag fick ju inte boende förrän de hade flyttat ifrån mig barnen. Då fick jag ett boende från soc. Då hade jag kommit igång och börjat jobba. [...] Och då fick jag en lägenhet månaden efter. Och det tycker jag är komiskt, att just då var det väldigt snabbt att jag kunde få en lägenhet. När barnen hade flyttat.

Samma förälder beskriver också ett behov av praktiskt stöd kring barnen. Som bostadslös var det svårt att få en förskoleplats, utan förskoleplats var det svårt att få ett arbete, och utan arbete var det svårt att få en bostad. Föräldern beskriver hur hen flyttade runt med sina barn som inneboende under skiftande förhållanden, bland annat i källarum och i hotellhem.

F: Sen då så fick jag hjälp, genom att jag fick hjälp med att fixa bostad själv, en de skulle betala. Så då satte jag mig in på en sån där andrahandslägenhet som kallas bostad direkt ute på nätet och letade som bara attans efter en massa olika ställen. [...] Sen hittade jag en bostad. Men det var ju bara två månader det handlade om.

Sammanfattningsvis efterfrågar flera föräldrar alltså stöd för att på olika sätt komma tillrätta med de svårigheter eller den situation som har lett fram till att barnen har placerats. Framförallt efterfrågas två olika typer av stöd för förändring. Dels handlar det om ett rent praktiskt eller ekonomiskt stöd (som en grund för föräldraskap), dels om ett stöd i att förstå vad i föräldraskapet som bedöms som problematiskt och att få hjälp med att förbättra dessa brister innan barnet placeras (eller i ett senare skede, för att möjliggöra att barnet kan flytta hem igen).

Även när det gäller möjligheten till förändring framstår frågan om tillgång till information och delaktighet som central; en viktig del i detta är en tydlig och målinriktad planering och uppföljning. Många föräldrar påpekar också att de hade velat ha mer stöd i ett tidigare skede – innan barnen placerades. Med rätt stöd menar flera av dem att en placering hade kunnat undvikas.

Stöd till föräldrarna i deras position som förälder på avstånd

Flera av de intervjuade föräldrarna har under perioder också haft mer specifika individuella stödsatser från socialtjänsten – ofta med fokus på att stötta dem (såväl praktiskt som emotionellt) i den roll som det innebär att vara förälder på avstånd. Det här avsnittet fokuserar särskilt på föräldrarnas erfarenheter av (och önskemål om) sådana specifika stödsatser.

Samtalsstöd

Några föräldrar har fått eget samtalsstöd under tiden som barnen har varit placerade, ibland i anslutning till placeringstillfället (vilket beskrivs under rubriken krisstöd nedan), ibland under ett senare skede av barnens placering. Samtalsstödet beskrivs i de flesta fall som hjälpsamt för att hantera sin situation och sina känslor. En förälder berättar dock att det visserligen var positivt att få prata med någon, men att hen samtidigt upplevde stödet som ett visst mått av kontroll.

F: Jo fast det känns ju ändå som man i första hand står under kontroll, då de en gång frågade om jag var gravid igen, men då känner man sig ju bara tjock och fet och så där, för jag var ju inte ens gravid.

En förälder beskriver ett behov av ett eget samtalsstöd, något som hen dock berättar att hen inte har fått beviljat.

F: Jag tycker de borde tillåta att vi skulle bli mer trodda. Och att vi skulle kunna ha träffarna. Och att man skulle få mera stöd i det att vara förälder och träffa sina barn mer än tre timmar i månaden. Jag tycker inte liksom att de skall ifrågasätta om jag skall ha stödsamtal eller inte. När jag i perioder har mått riktigt dåligt.

Den här föräldern beskriver en förhoppning om att ett samtalsstöd både skulle kunna bidra till att som förälder vara bättre rustad för att hantera de känslor det för med sig att träffa sina barn endast vid begränsade tillfällen och på sikt även till att få träffa barnen oftare.

Krisstöd

Några föräldrar berättar att de har fått någon typ av krisstöd eller samtalsstöd från socialtjänsten i anslutning till placeringstillfället. För en förälder handlade det om en stödkontakt som hade funnits med redan innan placeringen, men som fungerade som ett krisstöd i anslutning till placeringstillfället. Föräldern beskriver hur den här kontinuerliga samtalskontakten bidrog till att hen orkade välja bort en destruktiv vardag.

F: Många gick ut. Då är det ju lätt att en annan också hakar på. Och då hade ju jag som tur var de här två samtalstanterna som jag träffade, det var var tredje vecka de kom hem till mig. Och det tror jag gjorde väldigt mycket att jag kunde komma upp på fötter igen på något vis. De pushade ju mig att jag skulle inte göra så, utan göra på det sättet liksom. De gav mig tips. Och ibland så kunde jag ju vara riktigt hysterisk och arg. Men de kunde liksom, vad ska jag säga, de kunde liksom få mig att le. För att vi kände varandra så väl. De har funnits ända sen jag fick kontakt med socialen. Sen jag fick kontakt med dem redan från början, innan barnen frånhändertogs.

Två andra föräldrar berättar om krisstöd som sattes in direkt i anslutning till att barnen hade placerats. Krisstödet beskrivs som positivt. En förälder påpekar dock

vikten av att denna typ av stöd verkligen sätts in direkt, gärna samma dag som barnen placeras.

F: Det tog dessutom en vecka innan vi fick det. För socialtjänsten frågade om vi ville ha krisstöd. Jag verkligen storgrät, hulkade, jag kan inte prata när jag gråter. Så jag nickade frenetiskt. [...] Och så veckan efter. De hjälpte oss, ”Ja det tog lite lång tid”, för det ska ju gå nästan till dagen efter. För det är verkligen en kris.

Några av de föräldrar som inte fick något krisstöd från socialtjänsten, berättar att de istället har haft stöd av vänner i det privata nätverket. De föräldrarna som berättar om denna typ av privat stöd beskriver att de särskilt uppskattar stöd av de vänner som själva har liknande erfarenheter eller på annat sätt kan förstå deras situation. Även en av de föräldrar som har deltagit i föräldragruppen framför ett önskemål om att denna möjlighet (att träffa andra föräldrar i samma situation) hade funnits redan i direkt samband med att barnen placerades.

F: Hur ska jag förklara. Den här gruppen skulle ha liksom bildats före, när...

I: I ett tidigare skede?

F: Ja, i ett tidigare skede.

I: Direkt när barnen placerats?

F: Ja, precis. Så slapp det bli så väldigt jobbigt som det blev för mig.

De föräldrar som har fått krisstöd i anslutning till placeringstillfället verkar alla väldigt nöjda med det. Det krisstöd som beskrivs har (som jag tolkar det) varit i form av enskilt samtalsstöd med en professionell socialarbetare. Samtidigt uttrycker några föräldrar också betydelsen av att i den akuta krissituationen få möjlighet att prata med andra som har liknande erfarenheter. För vissa kan dessa människor redan finnas i det privata nätverket. För andra kan en sådan kontakt behöva initieras från annat håll, till exempel via en föräldragrupsverksamhet.

Föräldragrupp

En annan form av stöd är den föräldragrupp som några av de intervjuade föräldrarna har deltagit i. Alla som har deltagit i föräldragruppen i Järfälla är (mer eller mindre) nöjda med det stöd de har fått där. Det som framförallt framförs som positivt är möjligheten att få möta och prata med andra i samma situation.

F: Jag känner mig liksom bättre. Och jag mår bättre av att träffa folk. Och att de lyssnar på hur jag mår.[...] För jag kände mig också, när jag satt hemma, och jag hade ingen annan att prata med än [namn på anhörig]. Och jag tänkte att jag ville bara ha någon utomstående [förälder], eller som mådde likadant som mig. Och det fick jag ju nu av dem som gick i den här föräldragruppen.

F: Jag tycker att den här gruppen har varit bra då, tack vare att man har fått kunna prata av sig med andra som har varit med om liknande situationer. För om jag säger att du går till en annan kompis som inte varit med om det här: ”jaha, jaha”.

Några av föräldrarna berättar att de kände eller kände till varandra sedan tidigare, men att ingen av dem visste om att de andra hade barn som var familjehemsplacerade.

F: Sen fick man ju reda på att det var flera här i Järfälla kommun, som barnen blivit omhändertagna, som jag inte visste om. Så det är ju som jag säger. Jag kände, jag undrar om det inte är tre eller fyra i gruppen som jag känner sen gammalt. Så vi blev ju paffa.

Flera föräldrar lyfter också upp hur betydelsefullt det har varit för dem att fortsätta träffa varandra efter det att den föräldragrupp som har arrangerats från socialtjänsten har avslutats.

F: Nu brukar vi ju ha en middag en gång i månaden ungefär. [...] Då är inte socialförvaltningen eller någon annan med. Då är det bara vi. Så att då kan man ju sitta och prata om allt möjligt. Och sitta och prata; har du träffat barnen något och hur var det med dem. Allt kan vi sitta och prata om.

Förutom möjligheten att träffas och dela erfarenheter med varandra beskriver flera föräldrar också betydelsen av att få del av varandras kunskap och att få stöd i praktiska frågor, till exempel i relation till socialtjänst eller familjehem. Föräldrarna beskriver hur de får information från varandra om hur socialtjänsten fungerar och hur de stöttar och stärker varandra i upplevelser av att bli orättvist behandlade som föräldrar.

F: Och alla tycker att soc har betett sig illa. Och alla har nästan samma soc-tanter. [...]

I: Men på vad sätt är de dåliga då soc? De lyssnar inte, men är det något mer?

F: Det mesta är ju på den ekonomiska biten. För vi menar på att ett familjehem kan ju få flera tusen för att ta hand om ett barn. Men en egen familj får inte ens pengar att gå på bio. Känns lite orättvist.

Föräldrarna uppskattar alltså i första hand möjligheten att få träffas och dela erfarenheter med varandra. Några föräldrar beskriver också hur ledaren för gruppen spelade en viktig roll i det att hen lyssnade på dem och styrde upp samtalet.

F: Ja, hen var ju intresserad och lyssnade på vår grupp. Det var det. Hen var intresserad. Och bekantade sig med oss i och med att vi är de första personerna som har varit med i den här gruppen, och det tyckte hen var så intressant när hen såg att det fungerade.

I de flesta fall när föräldrarna berättar om gruppens ledare är det tydligt att det just är den mer utomstående gruppleadarens närvaro som uppskattas. Socialsekreterarnas närvaro i gruppen beskrevs snarare som besvärande av en förälder. Hen beskriver att föräldrarna inte vågade prata fritt med socialsekreteraren i rummet.

F: För jag har märkt lite på gruppen också att en del sitter med. Att det liksom, de har varit tysta och inte vågat säga vad de tycker.

Även om alla föräldrar beskrev deltagandet i föräldragruppen som positivt, fanns det också några som hade övrigt att önska. En av föräldrarna efterlyser en grupp där föräldrarna på ett ännu tydligare sätt hade samma typ av placeringserfarenheter.

F: Det skulle jag viljat ha. En grupp där det var såna som har, som den här gruppen, såna som har fått sina barn omhändertagna väldigt tidigt. De andras barn har ju ändå uppfattningen av att de har en mamma och en pappa. Och det är ju annorlunda för oss. Vi har ju aldrig haft barnen boende hemma hos oss sådär.

Värt att nämna är att även en av de föräldrar som inte deltog i föräldragruppen, under intervjun lyfte upp behovet av att på ett liknande sätt få komma i kontakt med andra föräldrar i samma situation.

F: Det fick de på den andra enheten veta, att jag gärna vill komma i kontakt med andra föräldrar som är i samma situation som jag. För jag har ingen att bolla det här med. När min [partner] jobbar eller gör någonting annat, jag är helt ensam om just den här biten. Jag har väl en kompis som förstår situationen, men hen har ju inga barn, hen kan inte veta hur det är, men hen kan försöka förstå. Men hen är väldigt duktig på att förstå. Men det vore kul om man kunde ha flera än en.

Familjebehandling och bostödjare

En typ av insats som kan fungera både som ett praktiskt och ett emotionellt stöd är familjebehandlare. Flera föräldrar har haft stöd av familjebehandlare och det är en insats som alla berörda är väldigt positiva till. Föräldrarna beskriver att de får stöd i och lär sig mer om hur de kan bemöta sina barn och hantera situationen. Familjebehandlarna beskrivs som kompetenta.

F: De fick vi väldigt mycket stöd av. Ja, det var bra. Dem kunde vi bolla med. De var ju äldre också och har jobbat många år. En person där, jag tror att jag såg hen i korridorerna när jag snattade när jag var 13-14, hen var gammal och har rutin och erfarenhet, det märkte man.

Några föräldrar beskriver också hur familjebehandlarna tycks stå på deras sida och i viss mån även stöttar dem i deras kontakter med socialtjänsten.

F: Först var vi tvungna att prata igenom situationen, så det tog några gånger att prata igenom allting, så att de fick sin bild. Och nu pratar vi mer om känslor och lite tips och idéer, om hur vi mår och så. Så det går framåt. Det var de själva som sa att vi skulle göra en hemtagningsbegäran. [...] Så de är väldigt bra.

Till skillnad från socialsekreterarna (där föräldrarna i hög grad beskriver en känsla av att de måste tassa på tårna för att inte stöta sig med soc), beskriver många en större trygghet i kontakten med familjebehandlarna.

Några föräldrar har hjälp i form av boendestödjare. Även den insatsen beskrivs till övervägande del som positiv. Boendestödjarna beskrivs som hjälpsamma och som

inkännande och intresserade av föräldrarnas behov ”*Hen har empati tycker jag*” sammanfattar en av föräldrarna sin relation till bostödjaren.

Ouppfyllda stödbehov och erfarenheter av stöd utanför socialtjänsten

Flera föräldrar lyfter upp betydelsen av att ha någon form av stödkontakt som både kan stötta dem emotionellt och stötta dem i deras kontakt med socialtjänsten och andra myndigheter. En förälder uttrycker följande önskemål:

F: Om jag hade fått någon att prata med. Som inte hade förknippats med sociala, utan en extern enhet utanför, så hade det... Kanske pratat med dem och kunnat hantera saker och ting bättre. Kanske fått råd och stöd hur man ska göra ibland. I olika situationer och så. Ja, lite såna saker. Man har ingen att bolla med.

Några föräldrar berättar hur de har haft denna typ av stöd genom privata kontakter, till exempel någon släkting som har större kunskaper än de själva när det gäller socialtjänsten (eller när det gäller att ta hitta rätt kunskap). En förälder berättar på vilket sätt två nära släktingar har fungerat som stöd i kontakten med socialtjänsten.

F: Det är de som har gått igenom allting. Det är de som har alla papper och så. De har avlastat mig rätt mycket. Jag vet inte hur socialtjänsten tänker.

I vissa fall verkar det som att även familjebehandlare som varit inkopplade i familjen har fyllt en liknande stödfunktion i relation till socialtjänsten.

F: Det var bra [familjebehandlingsinsatsen]. För vi behöver också en kanal in till någon som förstår. De pushade oss också. Och vi behövde det också då.

Några föräldrar beskriver alltså hur nära relationer, utanför socialtjänstens eller andra myndigheters insatser, har varit till hjälp för dem att hantera situationen då barnen placerats. En förälder beskriver hur även andra vardagliga omständigheter kan ha betydelse för hur situationen kan hanteras. Den här föräldern framhåller särskilt betydelsen av att hen hade ett arbete att gå till vid tidpunkten för barnens placering.

F: Det som verkligen har gjort att jag mått bra är genom att jag fick börja arbeta nästan på en gång efter att barnen flyttat. Annars hade jag nog brutit ihop tror jag. Jag fick ju jobb nästan på en gång. Så att då fick jag jobba mycket. Och då hade jag annat att tänka på än just den här ensamheten hemma och inte ha barnen att ta ansvar för och det här.

Den typ av specifika stödinsatser som har beskrivits här är en typ av stöd som flera av de intervjuade föräldrarna har fått del av och som många föräldrar beskriver som betydelsefullt i deras situation. Samtidigt ger flera av föräldrarna också uttryck för att det här stödet, även om det visserligen var bra och hjälpsamt, ändå inte riktigt svarade upp mot vad de allra mest hade behövt. I nedanstående citat beskriver en förälder det stöd de fick (och uppskattade) från en familjebehandlare under en period innan deras barn placerades i familjehem.

F: De där familjebehandlarna tyckte jag var ganska bra också. Då var det ju inte så mycket med ekonomisk hjälp utan då tog de med både mig och [barnet] och [andra föräldern] och så gick vi och spelade bowling och så gick vi på museum och såna saker. Vet inte vad det var för vits, om de skulle lära oss att bli mer aktiva eller... Men jag tror att de flesta tyckte det var roligt.

Flera föräldrar återkommer på detta sätt till att vad de allra mest skulle behöva är ett praktiskt eller ekonomiskt stöd för att kunna erbjuda sina barn en hanterlig och meningsfull vardag. Även om de stödinsatser som föräldrarna har fått del av i många fall har varit uppskattade, förmedlar de på det här sättet samtidigt ett behov av en annan typ av stöd – ett stöd som på ett tydligare sätt adresserar det de beskriver som en grundproblematik till att deras barn inte längre kan bo hos dem.

Att hålla sig väl med soc

Flera föräldrar berättar om en upplevelse av att de måste vara försiktiga med vad de säger till socialsekreterarna och att det innebär en stor risk att ifrågasätta eller ställa krav på socialtjänsten. En förälder berättar om hur hen vid ett tillfälle kritiserade socialtjänsten för att inte ha någon kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

F: Jag tror att de tog det personligt [...] För jag ifrågasatte. Och det var de tydligen inte vana med. Det kändes som att de ville att man skulle stå där med mössan i handen och bara säga "ja, tack". Man blir inte populär om man ifrågasätter det. De måste förstå att om de hotar med att kanske ta ens barn, att man känner sig kränkt och vill skydda dem.

En annan förälder betonar under intervjun att det vore önskvärt om barn som placeras kunde placeras närmre föräldrahemmet. Föräldern berättar att de egna barnen bor långt bort och att detta bidrar till svårigheten att upprätthålla kontakten dem emellan. Samtidigt säger föräldern att hen inte har velat ta upp frågan om avståndet till familjehemmet med socialtjänsten

F: Jag tycker inte att jag vill berätta det för dem. Jag tror det kan skapa en negativ bild av mig och så. Det vill jag inte. Jag försöker att vara smidig och lösa det så gott det går.

I: Så det är i rädsla av att det ska påverka ert samarbete i dag?

F: Ja, jag tror det. Och det vill jag inte att det ska göra. Utan jag vill ha en bra kontakt med dem och så. Och då får jag offra litegrann för det.

En förälder beskriver hur hen inledningsvis kom ganska bra överens med socialtjänsten, men att någonting plötsligt hände i deras samarbete, något som föräldern tror kan ha bidragit till beslutet om en familjehemsplacering.

F: Vi gick på samtal och pratade om allt och inget. Vi var ganska överens om att [barnet] behövde extra stöd. Men inte placeras. Men så vart det någonting, jag vet inte om vi hävde ur oss något dumt till fel person, och så blev det en LVU istället. [...] De pratade hela tiden om den här kontaktpersonen, att det

ska vara någon. Och så bara "nu ska du flytta". Det kändes som att vi trampade fel person på tårna och så fick de panik.

En förälder berättar hur hen har blivit omnämnd som "besvärlig mot myndigheter", efter att med advokathjälp ha gått vidare i en tvist med socialtjänsten.

F: Låt oss gå framåt. Men jag vet inte hur. Med advokat – då får jag svaret att jag är besvärlig med myndigheter. [...] När jag överklagade från förvaltningsrätten till kammarrätten så står det i papperen att jag är besvärlig mot myndigheter.

En annan förälder berättar hur svårt det är att få gehör för sin uppfattning (eller att ens få möjlighet att ge uttryck för den), vid de tillfällen då föräldrarnas uppfattning skiljer sig från socialtjänstens. Det här är samtidigt en förälder som genomgående under intervjun uttrycker en stor uppgivenhet inför bristen på tydlighet och information från socialtjänsten sida. Hen har ingen tydlig bild av varför barnet är placerat, vem som bestämmer hur umgänget ska se ut, eller hur planeringen och uppföljningen av barnets placering går till.

F: De är väldigt pigga på att hota med poliser. Går du inte med på en frivillig tvångsintagning, då är det polisen. Och säger du fel sak då blir det en polisanmälan för hot. Och jag försökte till och med klaga till deras chef att de hade begått tjänstefel då. Så gjorde de en polisanmälan på det där, bara för att vara elaka.[...] Jag tror att de tycker att jag är lite besvärlig.

Föräldrarna som har intervjuats ger alla uttryck för ett engagemang för och en kärlek till sina barn. De uttrycker också oro, frustration och maktlöshet såväl inför barnens situation (deras välmående och framtid) som för sin egen position i barnens liv. Detta sista tema, som handlar om betydelsen av att hålla sig väl med socialtjänsten, illustrerar i viss mån den balansakt som det innebär att hantera en position som förälder på avstånd och att förhålla sig till den beroendeställning som denna position innebär i relation till socialtjänst och familjehem – aktörer som båda (formellt eller informellt) har en makt att villkora graden av handlingsutrymme i deras föräldraskap. I föräldrarnas berättelser skildras den egna föräldraställningen som både mycket skör och mycket viktig att bevara; att hålla sig väl med socialtjänsten och med familjehemmet blir här en förutsättning för möjligheten att fortsätta utöva och upprätthålla ett (om än begränsat) föräldraskap.

Stödbehov hos föräldrar på avstånd – ur de ungas perspektiv

I detta avsnitt fokuseras de intervjuade ungdomarnas synpunkter kring och önskemål om stöd till föräldrarna. De ungdomar som intervjuades var inte själva så insatta i vilka specifika stödinsatser föräldrarna har haft eller blivit erbjudna. De hade däremot en hel del reflektioner kring både hur föräldrarna har blivit bemötta av socialtjänst och familjehem och vad föräldrarna behöver för stöd i den situation där de befinner sig (som förälder på avstånd). Det som blir särskilt intressant att lyfta fram från ungdomsintervjuerna är dels deras reflektioner kring vad olika typer av stöd (eller frånvaro av stöd) till föräldrarna får för konsekvenser för dem själva som familjehemsplacerade barn, dels vad de har för önskemål om stöd för sin egen del när det gäller att hantera relationen till sina föräldrar. Materialet från ungdomsintervjuerna presenteras utifrån följande teman: *Information och delaktighet; Kontakten mellan föräldrar och familjehem; Kontakten mellan barn och föräldrar; Stöd för förändring; samt Barnen som experter på föräldrarnas stödbehov.*

Information och delaktighet

Även i ungdomsintervjuerna är frågor om föräldrars (och barns) möjligheter till information och delaktighet centrala. Flera av ungdomarna beskriver att föräldrarna har svårt att förstå varför deras barn är placerade och de betonar vikten av att föräldrarna får stöd i att förstå detta. En av ungdomarna påpekar samtidigt att hen tror att föräldrarna ändå på något plan förstod varför barnen placerades.

U: Ja, jag tror att de gjorde det, fast de inte riktigt vågade erkänna det. Eller jag vet inte. Men jag tror nog ändå att de förstod det innerst inne.

Även den ungdom som själv tydligast uttrycker att hen vill vara placerad, betonar vikten av att socialtjänsten lyckas förmedla till föräldrarna en förståelse för varför hen inte kan bo hos dem.

U: Ja, det tror jag faktiskt att det hade behövts [hjälpa föräldrarna att förstå varför ungdomen är placerad]. För de verkar inte riktigt förstå, med tanke på att de inte vill erkänna att de har gjort fel. [...] De hade behövt mer förståelse för varför jag valde att flytta.

Jag frågar samma ungdom om det hade inneburit någon skillnad för hen själv om föräldrarna hade fått bättre hjälp från socialtjänsten kring detta.

U: Jag tror att det hade varit en stor skillnad, om mina föräldrar hade fått rätt hjälp, så att de förstod. Jag hade sluppit hålla på med det här i två års tid fram och tillbaka [...] och kanske haft en större lust att vilja åka hem. Något som inte går i nuläget alls. Jag undviker helst att vara ensam med dem.

En av ungdomarna berättar att hen har haft flera socialsekreterare. Hen beskriver hur en av socialsekreterarna, till skillnad från de övriga, var väldigt tydlig med att informera vad som gällde till föräldrarna och barnen.

U: Hen var iallafall inte särskilt trevlig, utan väldigt hård och bitter. Men nu efteråt så vet jag att hen var den bästa, för hen var väldigt tydlig med vad som gällde. Hen sa också till mina föräldrar: "Ni har felat på de här punkterna, om ni uppfyller dem igen så har ni en chans att få tillbaka era barn". Hen sa också det: "Ni ska träffas så här ofta, om det fungerar kan det bli oftare". Hen var väldigt tydlig med allting, medan den som vi har nu inte alls är så tydlig.

Under denna socialsekreterares handläggning träffades barnen och föräldrarna regelbundet. Därefter har det blivit alltmer sällan och den intervjuade ungdomen beskriver att hen inte vet varför det har blivit så. Hen vet heller inte varför frågan om återförening mellan föräldern och de yngre syskonen aldrig diskuteras längre.

U: Min [förälder] mår bra, hen har kommit ur sin depression, hen bor inte ihop med min [andra förälder], har inget missbruk, har ordning på sin ekonomi, bor med en ny [partner] och har ekonomi, yta, plats för att få hem barnen igen. Men det kommer inte ens upp. Det finns inte en chans i världen att hen kan få tillbaka dem, för att socialtjänsten inte alls jobbar för det. Och det tycker jag är jättetråkigt.

I: Är det någon som har sagt till din [förälder] att det är så?

U: Nej, det är det inte. Men jag vet. Det har de sagt till mig.

Här beskriver ungdomen att hen själv har fått information om hur socialtjänsten resonerar kring de yngre syskonens fortsatta placeringsinsats (att de inte arbetar för någon återförening) samtidigt som föräldern själv har undanhållits denna information. När det gäller brukarnas erfarenheter av (o)tydlighet i socialtjänstens kommunikation, framstår detta exempel som särskilt anmärkningsvärt; så som ungdomen beskriver situationen läggs här ytterligare ett ansvar (som ensam bärare av information från socialtjänsten) på den ungdom som redan tar ett stort ansvar för kontakten mellan sin förälder och socialtjänsten.

Två av ungdomarna beskriver på det här sättet att det egentligen inte längre finns något skäl till varför de och deras syskon inte kan flytta hem till föräldrarna igen. De beskriver också båda hur socialtjänstens argumentation kring varför barnen inte får flytta tillbaka till föräldrarna förändras utifrån hur situationen förändras (det vill säga att när ett tidigare argument faller, exempelvis på grund av en stabilare hemsituation, så framförs istället nya argument).

U: Varken jag eller min [förälder] eller socialtjänsten vet ju egentligen varför de inte får komma hem idag. Min [förälder] har egentligen inga större brister. Hen skulle klara av att ta hand om sina barn helt utan problem idag. [...]

I: Har hen begärt någon gång att få hem er?

U: Ja, flera gånger förut. Hen har en gång fått höra, när [andra föräldern] flyttat, de hade sagt någonting om att hen bor för trångt, hen bodde i en trea. "Du har ingen fungerande ekonomi". Men idag bor hen inte för trångt och har en fungerande ekonomi.

Den andra ungdomen berättar att det har varit svårt att få svar från socialsekreteraren på varför hen inte får flytta tillbaka till sin förälder.

U: Hur många gånger jag ens frågade så svarade [socialsekreteraren] med ett annat svar. Hen ville aldrig svara på mina frågor. Det gick inte. Så jag gav upp på hen.

Under intervjun blir det tydligt hur båda de här ungdomarna i stor utsträckning tycks fungera som viktiga stödpersoner för föräldrarna i relation till socialtjänst och familjehem, inte minst när det gäller kontakten kring de yngre syskonen. En av de här ungdomarna beskriver hur föräldern har önskat mer inflytande över hur och när hen får träffa barnen. Ungdomen berättar också hur hen själv har blivit nekad att följa med föräldern i möten med socialtjänsten.

U: [Föräldern] har iallafall begärt att få träffa dem mer, och själv, och det har inte gått. Hen har också frågat om hen kan få styra umgängen mer. [...] Och det var det mötet som jag skulle få följa med på handlade om, men som jag inte fick följa med på. Vilket jag tycker är jättekonstigt. Jag tror att de ser över [huvudet på] [föräldern]. [...] De har skrivit upp det på sina anteckningar, men när planeringen och schemat kommer ut så är det inte med överhuvudtaget. Så har det inte blivit så i alla fall, att hen får vara med och bestämma mer.

Samma ungdom berättar att föräldrarna inte vet vart eller till vem de kan vända sig för att framföra sitt missnöje kring barnens placering och socialtjänstens handläggning kring denna.

U: Varför hade min [förälder] inte en egen socialsekreterare? Den frågan tog mina familjehemsföräldrar upp flera gånger, men inte ens de fick veta vart de skulle vända sig när de var missnöjda med socialtjänstens arbete. Det kom aldrig upp. Visst, det kanske står i något av alla tusentals papper som min [förälder] har fått hemskickade. [...] Min [förälder] läser igenom alla papper. Men ibland så orkar hen inte, det är påfrestande att läsa om vad man har gjort, hur man behandlat sina barn och sen inse att de inte är kvar. Det är för mycket att bara läsa in. Och när det kommer väldigt ofta så är det som en påminnelse om hur dåligt livet är. Bland allt det här så står det säkert vart man ska vända sig. [...] Det är bättre att man säger en gång för mycket än en gång för lite.

En ungdom beskriver hur socialtjänstens upplevs som väldigt frånvarande och att det är svårt att komma i kontakt med dem, både för ungdomen och för föräldern.

U: Nu har jag inte hört från min soc-handläggare på två månader. Hen svarar inte heller när man ringer. Det är typ så som de är. De hör av sig någon gång, man träffas och sen hör man ingenting. Man får inte tag på dem.

Flera ungdomar beskriver att deras egen kontakt med socialtjänsten fungerar bra, men att socialtjänsten hade kunnat göra mer när det gäller information till och delaktighet för föräldrarna. En ungdom berättar om hur föräldrarnas ilska och frustration (över situationen med barnens placering och socialtjänstens bedömning av

föräldraförmågan) har bidragit till att föräldern inte tas på allvar i den utsträckning som ungdomen hade önskat.

U: Sen är det väldigt tråkigt att man kanske inte har tagit [föräldern] på allvar heller. Hen har många gånger varit väldigt arg när hen träffat socialtjänsten. Men egentligen så har hen bara varit ledsen.

Det ungdomarna belyser som viktigt i bemötandet från socialtjänsten handlar i första hand om tydligare och bättre information – att förvissa sig om att föräldrarna (och i vissa fall även ungdomarna själva) faktiskt förstår både varför barnen är placerade och hur socialtjänsten ser på planeringen för barn och föräldrar över tid. Det handlar också om en tydlighet och en tillgänglighet i bemötandet av föräldrars frågor och synpunkter. Och det handlar (inte minst) om att finnas till hands för att stötta föräldrarna (snarare än att fördöma dem) i deras sorg och frustration över att inte längre kunna (eller få lov att) bo tillsammans med sina barn.

Kontakten mellan föräldrar och familjehem

De intervjuade ungdomarna har olika erfarenheter av hur kontakten mellan familjehemmen och deras föräldrar har fungerat. En av de intervjuade ungdomarna beskriver kontakten mellan familjehemmet och föräldrarna som komplicerad men ger samtidigt uttryck för att familjehemmet hanterar kontakten med föräldrarna på ett bra sätt.

U: Det har väl fungerat relativt bra tror jag. Det är klart att de [familjehemmet] också får ta skit och så där. Mina föräldrar skyller gärna ifrån sig. De vill inte erkänna att de har gjort fel och det kommer de aldrig göra. När mitt familjehem väl har haft kontakt med mina föräldrar så har det till och från gått bra, men det är många gånger de har varit arga och så.

Den här ungdomen beskriver alltså hur familjehemmet *får ta skit* från föräldrarna – men hur familjehemmet samtidigt kan hantera detta och bemöta föräldrarna på ett bra sätt tillbaka.

Några ungdomar beskriver också en ömsesidigt god relation mellan föräldrar och familjehem. En av ungdomarna beskriver att familjehemmet och föräldern ”klickade” och att familjehemmet bland annat bjöd ut föräldern på middag. En annan ungdom berättar hur familjehemmet förhöll sig till föräldrarna på ett sätt som tydligt markerade att de inte var ute efter att ta över förälderns roll, utan att de såg på sig själva just som kompletterande föräldrar.

U: Mitt familjehem har varit väldigt måna om att jag ska träffa min [förälder]. Om de hade varit på samma sätt som mina syskons familjehem så hade jag antagligen inte träffat min [förälder] idag. Mitt familjehem har det ganska gott ställt, och min [förälder] har alltid haft det ganska svårt ekonomiskt, så första gången som min [förälder] kommer in i deras hus [...] då vart det väldigt jobbigt för hen. Hen tänkte på en gång att de har någonting som hen aldrig någonsin kommer att kunna ge. Men de var väldigt öppna med det och sa: ”Vi

ger [barnet] allt hen behöver, men vi kan inte ge allt". De sa till [föräldern] att det finns en kärlek som bara en [förälder] kan ge. "Vi tycker om [barnet] men vi kommer aldrig kunna ersätta det". Att bara säga det till min [förälder] fick hen att acceptera dem.

I: Hur tyckte du att det var att höra det?

U: Självklart är det jobbigt att höra att ens föräldrar inte kommer älska en på samma sätt som ens egna barn. För det är det enda man vill när man flyttar till en familj, man vill bli älskad som alla andra barn i familjen. Men samtidigt så förstod jag att det är självklart. Jag kan inte förvänta mig att de ska älska mig lika mycket. Det är sorgligt, men det är så det är att vara familjehemsplacerad.

Den här ungdomen visar en stor uppskattning inför hur familjehemmet har bemött föräldrarna. Hen betonar också hur viktigt familjehemmets bemötande har varit när det gäller att återfå och upprätthålla en egen god relation till föräldrarna (något som den här ungdomen genomgående under intervjun beskriver som mycket viktigt). Samtidigt blir det också tydligt hur svår balansgången kan vara mellan att som familjehem både vara tydlig med sin kompletterande föräldraroll och samtidigt helhjärtat bjuda in det placerade barnet som en fullvärdig familjemedlem.

Det finns också berättelser om hur kontakten mellan föräldrar och familjehem, enligt de unga, inte fungerar alls. En av ungdomarna berättar hur de yngre syskonens familjehem i hög grad bidrar till att fjärma barnen både från föräldrar och från äldre syskon.

U: De är liksom bra föräldrar, men inte bra familjehemsföräldrar. [...] De tycker inte att det är så bra att man behåller kontakten med den biologiska familjen. Och det tycker jag är jätte viktigt. Jag vet inte hur mycket jag ska gå in på det för det är så komplicerat och jobbigt. De är väldigt opedagogiska och så fort mina syskon ska träffa oss så [säger de] "Känner du inte att det drar lite i magen, är det inte lite jobbigt nu?" istället för att säga "Visst ska det blir roligt att träffa familjen?". [...] Jag var där i början av min placering och hälsade på, vi sitter vid matbordet och fikar och så berättar de [syskonens familjehem] om hur det senaste umgänget med [föräldern] gick. Men de berättade inte alls om det som var bra, bara det som var dåligt, framför barnen. Och jag kände att det inte är så himla pedagogiskt. Det får ju mina syskon att tycka illa om våra föräldrar. Det är jättedumt.

En av ungdomarna ger också uttryck för att inte trivas i sitt familjehem. Familjehemsföräldern talar ofta om hur lite pengar de får från socialtjänsten för att ta hand om hen, något som också går ut över att de inte vill bidra till den resekostnad som krävs för att ungdomen ska kunna träffa sin förälder (som bor i ett annat land). Den här ungdomen menar att familjehemmet både hade behövt ett större ekonomiskt stöd från socialtjänsten och ett bättre stöd i och information om vad som gäller när man tar på sig uppdraget som familjehem.

U: Att [socialtjänsten] kanske pratar med [familjehemmet] en gång i månaden om hur det går. Att de ställer frågor och kanske ser till att de behandlar mig och [deras barn] bra. Att de kanske behöver påminnas om det här.

I: Lite mer stöd i hur de ska vara för dig?

U: Ja precis. Det tycker jag.

Även en annan ungdom är inne på detta att familjehemmet behöver stöd i att förstå och fullfölja familjehemsuppdraget i all sin komplexitet. Den här ungdomen betonar särskilt betydelsen av att familjehemmet kan hantera rollen som kompletterande föräldrar och därmed även verka för att upprätthålla kontakten med och stärka relationen till de familjehemsplacerade barnens ursprungsfamiljer.

U: Alla familjehem borde vara som mitt familjehem, kanske inte till hundra procent men att man är med och vill. Att man ser att målet är att ens fosterbarn ska flytta från en. Det är planen. Tanken är inte att de ska bo här hela livet. [...] Och där behöver familjehemmen också stöd. Det räcker inte bara att gå en utbildning och så har man fattat det.

Några ungdomar beskriver alltså kontakten mellan föräldrar och familjehem som relativt välfungerande (om än i viss mån komplicerad) medan andra beskriver den som konfliktfylld eller nästintill obefintlig. I de fall där kontakten (ur de ungas perspektiv) inte fungerar på ett bra sätt beskrivs både föräldrarna och ungdomen själv som tämligen maktlösa. Ungdomar med denna erfarenhet efterfrågar också ett tydligare stöd både till föräldrarna och till familjehemmet, samt i viss mån en tydligare styrning från socialtjänsten när det gäller kontakten mellan föräldrar och familjehem.

Kontakten mellan barn och deras ursprungsfamiljer

U: Det är väl bra att såna här lösningar finns, med familjehem [...] att man kan flytta till en familj för att det inte fungerar i den biologiska familjen. [...] Det finns ju så många barn som inte har det bra. Men att i första hand hjälpa familjen innan man väljer att placera barnen. Jag tror att man i många fall kan förbättra familjen om de får rätt hjälp. Man behöver såklart också identifiera vilken hjälp de ska ha och vad de behöver. Jag tror att det kan vara bra för barnen om de bor hemma, om det går. Så att man slipper flytta runt. I min ålder är det lättare, men om man är under 10 år så är det ju svårt. Då behövs det mycket hjälp kring det. Då behöver man fokusera mest på familjen innan man placerar. Om man börjar placera så behöver man tänka på vilka resurser som behövs, för barnets föräldrar och familjehemmet. Det är mycket att tänka på. Värt att satsa på, tycker jag.

Det här citatet är hämtat från en av de intervjuade ungdomarna som själv tydligt uttrycker att hen inte kan bo hos sina föräldrar. Den här ungdomen beskriver kontakten med föräldrarna som ansträngande och säger att hen i nuläget inte vill träffa dem på tu man hand och helst inte ha kontakt med dem alltför ofta. Ungdomen betonar i citatet ovan betydelsen av att det för barn och unga finns en

möjlighet att bo i familjehem. Samtidigt ger hen också uttryck för att en familjehemsplacering inte är någon ideal lösning, och att det därför är viktigt att även hjälpa barn och deras biologiska föräldrar att fungera tillsammans.

Alla de intervjuade ungdomarna beskriver på det här sättet kontakten med och relationen till ursprungsfamiljen som viktig. Det gäller både för de ungdomar som vid intervjutillfället beskrev en god relation till föräldrarna och för dem vars relation till föräldrarna var mer problematisk. Här bör tilläggas att de ungdomar som har intervjuats alla placerades i familjehem som ungdomar och att de därför innan placeringen alla har haft en långvarig vardaglig relation till föräldrarna.

Några av de intervjuade ungdomarna beskriver att deras relation till föräldrarna (eller föräldern) alltid har fungerat bra. En av dem berättar dock hur en socialsekreterare har uttryckt sig negativt till att ungdomen har haft en nära kontakt till föräldern under placeringen.

U: Den [socialsekreteraren] som jag hade sen, som jag inte tyckte om, hen försökte få det som en dålig grej att jag hade kontakt med [föräldern].

Ungdomen berättar att den här socialsekreteraren ifrågasatte placeringsinsatsen utifrån att ungdomen och föräldern hade en alltför tät kontakt.

U: Om jag ens umgicks med [föräldern] så skulle placeringen dras in, och såna saker. [...] Då tyckte de att om jag ändå umgicks med [föräldern] så kunde jag lika gärna bo hemma, även fast det inte fungerade.

Andra ungdomar beskriver relationen till föräldrarna som mer komplicerad. En av dem berättar att hen idag har en god relation till sina föräldrar, men att hen under den första tiden som familjehemsplacerad knappt hade någon kontakt med dem alls.

U: Jag träffade inte mina föräldrar direkt när vi blev omhändertagna. Jag tyckte det var jättejobbigt. Men efter ett tag så kände jag en sån otrolig saknad. Det var jättejobbigt att träffa [föräldern] när jag väl började [...]. Jag träffar [föräldern] två gånger om året ungefär nu. Men jag tror ändå att man känner en stor saknad om man inte gör det. För kärleken man får av sina föräldrar kan ingen annan ersätta. Man behöver det, och man behöver också se vart man kommer ifrån. [...] Det är viktigt för alla människor, oavsett hur ens föräldrar har varit eller vad de har gjort, så tror jag att det är jätteviktigt.

Den här ungdomen riktar kritik mot att socialtjänsten inte jobbar mer aktivt för att upprätthålla kontakten mellan placerade barn och deras föräldrar. Hen menar att socialtjänsten är alltför försiktig när det gäller att pusha barnen till att träffa sina föräldrar.

U: Jag tror att det är det bästa för alla. För annars kanske man står där som vuxen och känner att man saknar det. Om man inte får erbjudandet tillräckligt många gånger så tror jag att man till slut inte vågar fråga om det. Jag kan tänka mig själv att om jag inte träffat min [förälder] på länge och inte fått

frågan, så hade jag nog aldrig vågat säga till socialtjänsten att jag vill träffa [föräldern], om ingen frågat.

Ungdomen berättar att hen själv, under den period då hen inte träffade sina föräldrar, hade svårt att berätta för socialtjänsten att hen ville börja träffa föräldrarna igen.

U: Jag kände en så otrolig saknad, men som jag inte riktigt vågade berätta. Det jag gjorde var att jag träffade min [förälder] utan att berätta det för någon. Jag sms:ade hen och sa att jag kommer förbi hens jobb. Jag fick ganska mycket skäll, för självklart så kommer det fram, så är det alltid när man ska försöka ljuga. Varför fick jag skäll för det egentligen? Det var väl jättebra att jag vill träffa min [förälder]. [...] Och efter det så började jag träffa min [förälder]. "Men varför sa du inte att du ville träffa [föräldern]?" Ja, för att det tog emot. [...] Sen så vet jag att det finns barn som inte alls känner så. "Kan jag inte bara få bo i den här familjen och så behöver ingen komma och störa".

I: Tycker du att man ska respektera det då?

U: Nej, det tycker jag inte. Det kan man tycka. Men man kommer ändå aldrig någonsin kunna bortse från det. Man kommer alltid tänka på sina föräldrar. Man kommer inte kunna fly. Det spelar ingen roll om man flyttar långt bort eller aldrig pratar med dem, man kommer inte kunna vara fri från det. Okej om man är väldigt liten när man flyttar. Men om man är äldre så går inte det. Jag kan tänka mig att även om man är 1 år så kommer man att fundera på det. Och även om ens [förälder] är jättemissbrukare så tror jag ändå att det är nyttigt att träffa dem.

En annan ungdom beskriver umgänget med föräldrarna som väldigt påfrestande och svårt att hantera. Denna ungdom berättar hur föräldrarna har svårt att hantera det faktum att hen själv vill bo i familjehemmet. Föräldrarnas svårigheter att acceptera situationen är något som enligt den unga också bidrar till att kontakten med föräldrarna blir anstängande

U: Det har inte varit så bra kontakt mellan mig och mina föräldrar, just för att de gör, istället för att liksom typ vilja få hem mig på ett positivt sätt, som till exempel bjuda över mig på middag eller göra någon enkel aktivitet som inte ens kostar något, så hotar de istället med att de ska ta bort mitt rum och massa sånt.

Familjehemmet beskrivs i viss mån utgöra ett stöd i kontakten med föräldrarna. De gånger föräldrarna har hälsat på i familjehemmet tycker ungdomen att kontakten med föräldrarna har fungerat bra.

U: Då har det fungerat bra, för då är jag inte ensam med mina föräldrar. Det är ju det jag helst inte är. [...] Så när vi har setts hemma i familjehemmet så har det gått relativt bra.

Den här ungdomen uppskattar socialtjänstens och familjehemmets stöd när det gäller att hålla distansen till föräldrarna och att kunna träffa dem under tryggare former. Samtidigt uttrycker hen en önskan om att kontakten med och relationen till föräldrarna hade fungerat bättre.

U: Det hade varit bättre om jag hade haft bättre kontakt med mina föräldrar. Jag har knappt träffat dem under två års tid och när jag väl träffar dem så är det några månader mellan. Jag har ingen större lust att åka hem. [...] Just nu känns det som att jag träffar dem för deras skull och inte för min skull. Så borde det inte vara egentligen. Jag har aldrig haft känslan att jag älskar mina föräldrar. Jag skulle inte kunna säga att jag älskar dem, för jag har inte haft en nära relation till dem. Men på något sätt så finns det någon sådan känsla innerst inne, fast jag inte riktigt kan uttrycka det. Det kanske är därför som jag gör saker för deras skull istället för min egen skull.

Längtan efter att kontakten med föräldrarna skulle kunna förbättras hänger också ihop med vilken typ av stöd till föräldrarna som den här ungdomen efterfrågar. Dels önskar hen att föräldrarna fick hjälp att förstå och acceptera familjehemsplaceringen (och den ungas önskemål om att stanna kvar i familjehemmet). Dels önskar hen att föräldrarna fick stöd i att hitta ett bättre sätt att bemöta sina barn när de träffas.

U: De har verkligen behövt hjälp från start med hur de ska kontakta mig på bästa sätt. [...] De vill inte inse att jag har en egen vilja, med tanke på att jag är så stor som jag är. Så det är väl lite sånt också, när det kommer till den individuella hjälpen, med att de behöver inse en massa saker, att jag är ändå tillräckligt gammal för att kunna bestämma över mig själv kan man ju säga.

Knutet till detta önskemål om stöd till föräldrarna att bättre bemöta sitt barn, efterfrågar ungdomen även att föräldrarna, både före och under placeringen, hade fått ett mer omfattande individuellt stöd för sina egna svårigheter. Ett sådant stöd menar ungdomen hade kunnat förebygga många av de svårigheter som nu finns i kontakten mellan hen och föräldrarna.

U: Om de hade fått hjälp för tio år sen så hade det kanske sett annorlunda ut idag.

När föräldern inte är vårdnadshavare

En av de intervjuade ungdomarna har invandrat till Sverige och har föräldrarna kvar i sitt tidigare hemland. När den här ungdomen kom till Sverige bodde hen till att börja med hos en släkting som också blev hens vårdnadshavare. Då boendesituationen hos denna släkting av olika omständigheter inte fungerade blev ungdomen istället placerad i familjehem. Den här ungdomen har ingen önskan om att upprätthålla kontakten med denna släkting och hen upplever det som problematiskt att släktingen fortfarande är vårdnadshavare.

U: Jag gillar det inte. För det skapar en massa problem. Jag vill inte prata med [vårdnadshavaren] eller ha kontakt alls. Så jag vill inte att hen ska informeras om mig, det vill jag absolut inte.

Ungdomen berättar att socialtjänsten till en början arbetade för att upprätthålla kontakten mellan ungdomen och vårdnadshavaren, men att de sedan har stöttat hen i önskemålet att inte ha någon kontakt. Den unga tycker inte att socialtjänsten kunde ha gjort något mer för att kontakten med vårdnadshavaren skulle förbättras.

U: Nej, faktiskt inte. För jag vill inte ha kontakt med [vårdnadshavaren]. Det är bra att de inte tvingar mig att gå dit.

Däremot önskar den här ungdomen att socialtjänsten skulle erbjuda mer stöd och hjälp för att upprätthålla kontakten med en av föräldrarna i det tidigare hemlandet. Hen efterfrågar stöd (ekonomiskt och praktiskt) för att kunna träffa sin förälder, antingen genom att föräldern ges möjligheter att hälsa på i Sverige eller genom att ungdomen ges möjligheter att hälsa på i det tidigare hemlandet. När ungdomen fortfarande bodde hos sin vårdnadshavare åkte de ibland tillsammans för att hälsa på föräldrarna. Sedan placeringen i familjehem har hen dock inte träffat sina föräldrar.

U: Jag har velat träffa min [förälder] men det har jag inte fått göra.[...] De säger att det kan vara lite farligt för mig att åka dit, jag vet inte varför, det är inte krig där eller nånting sånt, så jag skulle nog kunna träffa min [förälder]. Jag föreslog att hen kan komma hit och hälsa på, för jag har inte träffat hen på sex år nu.

Ungdomen berättar att hindret för att träffa föräldern framförallt är ekonomiskt. Antingen föräldern skulle komma till Sverige eller ungdomen åka till föräldrarnas land, så skulle de behöva ekonomiskt stöd för resan. Varken socialtjänsten eller familjehemmet tycks vilja betala för en sådan resa.

U: [Familjehemsföräldern] sa "Jag har inga problem att ta dig till [hemlandet] till dina föräldrar. Men problemet är att socialtjänsten ger mig lite pengar". Då säger de [socialtjänsten] till mig att hen [familjehemsföräldern] till och med ska spara en summa till mig vid sidan av. Hur kommer det sig att jag inte får det?

Kontakten med syskon och övriga släktingar

Både ungdomar och föräldrar betonar särskilt vikten av att kunna upprätthålla en nära kontakt med sina syskon under placeringstiden, även om syskonen inte till vardags bor i samma familj. En av ungdomarna berättar hur syskonens familjehem på olika sätt försvårar kontakten både mellan syskonen och deras föräldrar och mellan syskonen och den intervjuade ungdomen. Hen ger uttryck för ett önskemål om att socialtjänsten på ett tydligare sätt hade satt ner foten gentemot syskonens familjehem, istället för att se mellan fingrarna på hur familjehemmet försvårar kontakten mellan syskonen och deras ursprungsfamilj.

U: De har blundat lite för det och jag har ingen aning om varför. [...] Mina fosterföräldrar har frågat jättemycket och ifrågasatt en hel del av socialtjänsten utan att få något riktigt svar. Det har alltid varit, första julen i mitt familjehem så bjöd jag över både [föräldern] och syskon. Men de kunde

inte komma på grund av att bilen hade frusit fast. Saken är bara den att de har två bilar och en bil var helt ny [...]. Så det var ingen ursäkt för att inte komma. Man förstod på en gång att de kunde komma om de ville. Och så har det varit vid flera planeringar. Och socialtjänsten har vetat om det här och tycker ändå att "Ja, de har ju sina skäl" tycker de. Jag vet inte om de har pratat med deras familjehem på ett annat sätt, men jag får inte den uppfattningen iallafall.

Samma ungdom uttrycker en sorg över att relationen till syskonen så kraftigt har försämrats under tiden som de har varit placerade i olika familjehem.

U: Jag tycker om mina syskon jättemycket [...] Men jag har bara fått finna mig i att, det spelar ingen roll hur hårt jag jobbar på vår relation, för jag vet att det ändå inte kommer att bli bra. Om de vill ha kontakt så kommer de att ta kontakt med mig när de blir äldre.

Även en av de andra intervjuade ungdomarna har yngre syskon placerade i ett annat familjehem. Hen beskriver en stor saknad och en oro över att relationen till syskonen ska försämrats. Även denna ungdom beskriver hur kontakten mellan syskonen begränsas, i det här fallet av socialtjänsten.

U: Min lillasyster har de sagt att jag inte får träffa. De säger att hen blir förvirrad om jag och min [förälder] träffar [syskonet]. De ska ge mig en tid då jag ska få träffa hen och hens familj, men det var jättelänge sen. Hen är inte så gammal, så jag börjar oroa mig för att, tänk om hen glömmet mig. [...] De säger att jag inte får träffa [syskonet] för att hen precis har träffat min [förälder], och precis flyttat till ett nytt hem. De har flyttat hen, hen bodde först i ett jourhem och nu bor hen i ett familjehem. Så de säger att det inte är dags än.

En av de intervjuade ungdomarna berättar också om en nära och stödjande relation till en annan släkting och dennes familj. Kontakten med den här släktingen har dock blivit glesare sedan ungdomen placerades i familjehem.

U: Det är inte speciellt mycket. Det hänger på mig också. Det har varit till och från. Men innan jag flyttade så var det mycket via [föräldern] som vi hade kontakt. Jag har själv svårt att ta kontakt med andra. [...] Men om det skulle vara något så är hen ju där, det är ingen tvekan.

Även om kontakten med släktingen har blivit glesare under tiden i familjehemmet berättar ungdomen att familjehemmet ändå i viss mån hjälper till för att kontakten ska upprätthållas.

U: De har träffats när jag har fyllt år, då har [familjehemmet] bjudit över [släktingarna]. De vet att om det är någonting så finns de där.

En annan ungdom berättar också hur familjehemmet hjälper till att upprätthålla kontakten med ett äldre syskon som bor på annan ort.

U: Familjehemmet betalar så att jag kan åka dit. Så kontakten med [syskonet] går bra.

Sammanfattningsvis efterfrågar flera ungdomar rätten att själva vara delaktiga i beslut kring om och hur de ska träffa sina föräldrar och/eller vårdnadshavare. Samtidigt betonar de också betydelsen av en positiv relation till föräldrarna och (i de fall där det är aktuellt) även till syskon och andra släktingar. För att en sådan positiv relation ska vara möjlig uttrycker flera ungdomar att föräldrarna behöver ett ganska omfattande stöd, både för att kunna hantera sina känslor inför att barnen är placerade och för att hitta ett sätt att bemöta barnen på ett (för barnen) positivt sätt när de träffas. I andra fall, då det fysiska avståndet är långt mellan den unga och t.ex. föräldern eller ett syskon, betonas även behovet av ett ekonomiskt stöd för att de ska få en möjlighet att träffa varandra.

Vid sidan om ett stöd till föräldrarna betonar flera ungdomar att även familjehemmet kan behöva stöd (eller styrning) för att en positiv kontakt mellan de familjehemsplacerade barnen och deras ursprungsfamiljer ska bli möjlig. På ett liknande sätt som när det gäller kontakten mellan föräldrar och familjehem framstår här familjehemmets stöd och deras inställning till ursprungsfamiljen som mer eller mindre avgörande för i vilken mån kontakten mellan de placerade barnen och ursprungsfamiljen upprätthålls. Här efterfrågas att socialtjänsten i vissa fall ställer högre krav på och utövar en tydligare styrning av familjehemmen när det gäller deras roll i kontakten med de ungas ursprungsfamiljer.

Stöd för förändring

U: Jag vet som sagt inte hur det har fungerat mellan mina föräldrar och socialtjänsten, uppenbarligen inte så bra, men det har nog mest med mina föräldrar att göra. Man borde tvinga på dem hjälp känner jag.

Ovanstående citat kommer från en ungdom som beskriver att föräldrarna har ett större behov av stöd och hjälp med egna svårigheter än vad de själva vill se, något som den här ungdomen upplever påverkar den egna relationen till föräldrarna på ett negativt sätt. Samma ungdom beskriver sin egen relation till och kontakt med föräldrarna som komplicerad och ansträngande. Hen framför önskemål om att föräldrarna hade fått mer stöd för sitt eget mående, både för föräldrarnas skull och för att kontakten mellan hen själv och föräldrarna skulle fungera bättre.

U: Jag vet inte riktigt vad socialtjänsten kan göra. Men mina föräldrar hade behövt någon resurs för att få hjälp med sitt mående, en psykolog eller nånting sånt skulle ha behövts redan i början.

Ungdomen berättar att föräldrarna under en period hade stöd av en familjebehandlare. Den här ungdomen menar dock att hjälpen från familjebehandlaren inte räckte till, eller inte träffade riktigt rätt.

U: Det hjälpte inte dem generellt så. Alltså visst de fick lite hjälp [...] men det blev inte så mycket bättre. De hade behövt mer individuell hjälp, med tanke på vad mina föräldrar gått igenom och så. Så det är främst det, individuell hjälp, som hade behövts redan från början.

Flera ungdomar uttrycker på detta sätt en önskan om att föräldrarna kunde få stöd och hjälp för sitt eget mående. Samtidigt beskriver en av de intervjuade ungdomarna hur svårt det var för hans föräldrar att ta emot stöd från socialtjänsten efter det att de hade omhändertagit deras barn. Hen berättar att den egna föräldern erbjöds stöd för sina svårigheter i direkt anslutning till att barnen hade placerats mot föräldrarnas vilja.

U: Och det var jättebra att man erbjuder det [stöd] det första man gör. Men jag kan tänka mig att föräldrar blir "Ni har tagit mina barn, jag tänker inte göra någonting som ni säger." Bara för att vara trotsig och visa att man inte är med på det här. Det är klart att man säger emot. [...] Det blir som en kamp mellan föräldrarna och socialtjänsten. Det är ganska självklart att man sätter sig med armarna i kors och vägrar det som de föreslår. Därför tycker jag att sådana erbjudanden måste komma lite hela tiden. Man kan inte erbjuda det en gång och sen tro att den personen alltid kommer att svara nej.

Den här ungdomen betonar alltså vikten av att socialtjänsten ser bortom föräldrarnas ilska och krisreaktioner vid placeringstillfället och att de även därefter kontinuerligt fortsätter att erbjuda stöd. Hen säger att ett sätt att ändå motivera föräldrarna till att ta emot stöd, kan vara att påtala för dem att det föreslagna stödet kan vara avgörande även för deras möjligheter att få hem sina barn.

U: Jag kan tänka mig att många föräldrar försöker finna sig i sitt nya liv och jobbar så mycket som möjligt för att slippa tänka. Om man då säger "Men det handlar faktiskt om ditt liv, ifall du ska få ta hand om dina barn eller inte". Säger man det så prioriterar man det på ett helt annat sätt.

En annan ungdom återkommer vid flera tillfällen under intervjun till att hans förälder inte mår bra. Föräldern får visserligen hjälp av socialtjänsten med hyran, men bostaden består av ett litet rum "där inte ens två personer kan sova". På frågan om föräldern har fått någon annan hjälp från socialtjänsten blir svaret:

U: De tyckte att hen skulle börja på terapi, och när hen började gå så sa terapeuten att hen inte mår bra. Då sa de att hen inte kan få en lägenhet eftersom hen inte mår bra. Och sen gick hen igen till terapeuten efter tag. För att hen blev bättre, hen blev mycket bättre. Alltså, de hade precis tagit [förälderns] barn och hen var i ett litet rum, så hen mår inte bra. Så när det gick ett tag, när hen började acceptera, så blev hen normal igen. Och så sa nästa terapeut att hen mår bra och att hen kan ta hand om sina barn. Men nu säger de att hen mår bra, och att de inte kan hjälpa hen att få en lägenhet för att hen mår bra. Så nu väntar vi att få veta.

De terapisaftal som föräldern fick menar ungdomen framförallt var till för att kontrollera föräldraförmågan. Hen säger att föräldern inte har fått något samtalsstöd för sin egen skull, för att själv kunna må bättre. Ungdomen efterfrågar att föräldern hade erbjudits hjälp med det (att hen inte mår bra), inte minst eftersom socialtjänsten samtidigt beskriver detta som en bidragande orsak till att föräldern inte kan ha barnen boende hos sig.

U: När de sa att hen inte mådde bra så skulle de kunna skaffat, att hen går till en terapeut så att hen mår bättre. Det hade de kunnat göra. Och så under tiden kan de hjälpa hen. Och sen skulle de kunna ha hjälpt hen med att träffa sina barn utanför.

En av de intervjuade ungdomarna betonar att föräldrarna borde ha blivit erbjudna stöd för sina egna svårigheter redan före placeringen, eftersom de i det skedet kanske hade varit mer villiga att ta emot ett sådant stöd.

U: Det de har gett under placeringen, det borde ha varit före placeringen. Jag vet inte ens vad de har fått, men jag antar att de har fått ganska mycket hjälp erbjuden. Mina föräldrar har varit väldigt trotsiga, vilket inte är så smart, men det är inte alltid man är smart. Alla de erbjudandena måste ha kommit fler gånger, jag vet att de kom i början, och jag vet att [föräldern] pratade med en psykolog i början, som hen tyckte var bra. Hen slutade. Och jag vet inte varför.

Ekonomiskt och praktiskt stöd

En annan typ av stöd som ungdomarna efterfrågar för sina föräldrar är dels ett (mer omfattande) ekonomiskt stöd, dels ett praktiskt stöd i form av hjälp till bostad eller arbete. Även här har jag valt att kategorisera detta som ett underliggande tema till ”stöd för förändring”. Även om detta inte handlar om en förändring av föräldraförmåga eller relation och kontakt mellan barn och föräldrar, så handlar det i allra högsta grad om en möjlighet till förändring i föräldrarnas livssituation – med ett tydligt fokus (både i föräldrarnas och i ungdomarnas berättelser) på att denna livssituation i sig utgör ett hinder (ofta det största hindret) för föräldrarna och barnen att kunna bo tillsammans. Nedanstående citat är ett exempel på hur en av ungdomarna tar upp just föräldrarnas bostadslöshet som det mest grundläggande hindret för en återförening.

I: Vad är det hen skulle behöva hjälp med?

U: Lägenhet. Och så klart att de ska hjälpa [föräldern] att kunna ta hand om sina barn och sin ekonomi. Men istället så tar de alla hens barn. Och såklart så blir hen inte normal, hen blir ju lite, alltså, så. Så de tycker att, alltså hen mår inte bra, och de tycker inte att hen borde få sina barn för hen mår inte bra. Men om de inte hade tagit barnen från början, då skulle hen ha mått bra. Så det är liksom så enkelt.

Samma ungdom berättar hur familjen har hamnat i den här situationen efter det att föräldern, på grund av relationen till en dåvarande sambo, fått hjälp att flytta till ett skyddat boende. Ungdomen menar att den hjälp de hade behövt efter det i första hand var ett ordnat boende.

U: De kunde ha hjälpt oss med en lägenhet. Men istället så gjorde de inte det. De kunde ha hjälpt oss med ekonomin tills det blev bättre. Och sen hjälpt [föräldern] fortsätta i skolan. Och sen hjälpt hen att få ett jobb. Men istället så flyttar de mig, sen så flyttar de [föräldern] till en mindre plats, sen så flyttar de [ett syskon]. Och nu sitter hen bara där och gör ingenting varje dag.

Barnen som experter på föräldrarnas stödbehov

Ett tema som genomsyrar flera av de intervjuade ungdomarnas berättelser är ett önskemål om att bli lyssnade till och att få dela med sig av den kunskap som de själva besitter när det kommer till föräldrarna och föräldrarnas behov. Samma ungdom som i citatet ovan beskriver föräldrarnas behov av en lägenhet, berättar också om hur hen själv vid flera tillfällen har frågat sin socialsekreterare om varför hen inte kan få bo tillsammans med sin förälder och sina syskon igen. Hen berättar att hen tydligt har uttryckt sitt önskemål om detta, men att socialtjänsten inte riktigt tycks arbeta för att en återförening ska bli möjlig.

U: Hen sa bara att det är ingenting hen kan göra, och att min [förälder] inte mådde bra, och att det gick inte. Men jag sa till [socialsekreteraren] att jag vet att min [förälder], hen mådde bra, hen hade tagit hand om mig i 13 år, och mina syskon, och hen gjorde aldrig något fel. Hen är liksom en normal [förälder]. Och jag förstod inte varför [socialsekreteraren] aldrig frågade mig. Alltså hen frågade aldrig vad barnen tycker. Hen bara läste från ett papper om min [förälders] historia och hen frågade inte själv personerna som känner [föräldern]. Så det var inte rätt.

Det framstår här som att socialtjänsten har framfört någon typ av argument för en fortsatt familjehemsplacering, men att den intervjuade ungdomen inte accepterar dessa argument som giltiga eller förståeliga. Ungdomen ifrågasätter inte bara argumenten för en fortsatt placering utan även den bild som socialtjänsten presenterar av föräldern och av familjens situation.

U: De har inte en rätt förklaring, alltså de tar bara bitar. De tar från en sida, de vet en sida om [föräldrarnas] historia, om det som står i papperen, det som har skrivits alla utredningar. Men de vet inte om [föräldrarnas] bra sidor, de har inte letat någonting där. De tänker bara på den dåliga sidan. Det är det som blir så ojämnt. Så hen har ingen chans alls. De borde försöka veta mer om [föräldern] som person, inte bara hans historia, för då skulle de fatta ganska mycket. De borde också tänka på familjen [...]. Om man tar en [förälders] alla barn, en och en, bara sådär, hur kan de tro att hen ska må bra? Hen kommer inte må bra. Det är liksom självklart.

Ungdomen beskriver här en känsla av att inte bli lyssnad på och att inte på allvar få sina synpunkter beaktade. Hen menar att hen själv skulle kunna bidra med en omfattande och mer komplex kunskap om föräldern och om familjens situation, en kunskap som socialtjänsten saknar och som ungdomen ger uttryck för att de heller inte visar något intresse för att ta del av. Ungdomen återkommer under intervjun till att föräldrarnas mest springande behov är en bostad och en ordnad vardag i vilken hen kan få hem sina barn. Samtidigt beskriver ungdomen att föräldern i nuläget mår allt sämre och att hens situation blir allt svårare att hantera.

U: Det är stökigt. Det är inte enkelt. Det är bra grejer, dåliga grejer, det är överallt. Det går inte att fatta allt. Ju längre tid som går, desto värre blir det, det blir inte bättre eller enklare. Det tycker jag att de verkligen borde försöka

fixa, att göra situationen enklare. [...] Små grejer som de kan göra, att hjälpa med någonting, istället för att bara vänta och vänta.

I intervjuerna med ungdomar blir det tydligt hur några av de placerade ungdomarna själva fungerar som en stöttepelare för sina föräldrar i kontakten med socialtjänsten och med andra myndigheter. Detta är särskilt tydligt hos de två ungdomar som även har yngre syskon placerade i familjehem. Här axlar de äldre syskonen på ett mycket tydligt sätt ansvaret för att lotsa och stötta föräldern i relation till socialtjänst och familjehem när det gäller kontakten kring de yngre syskonen. En av de ungdomarna som tydligast tar ett stort ansvar för att stötta sina föräldrar uttrycker en förundran över att föräldrarna, till skillnad från övriga berörda parter, står utan en egen kontakt från socialtjänsten vid en placeringsinsats.

U: Men alla hade varsin socialsekreterare. Jag hade en. Mina syskon hade en. Familjehemmet hade en. Och mitt familjehem hade en. Mina föräldrar hade ingen att vända sig till. Det är väl jätteviktigt att de också får en kontaktperson, någon som står på deras sida. Det har jag aldrig riktigt fattat. Jag tror att det fortfarande är så.

Senare i intervjun återkommer den här ungdomen till att föräldrarna hade behövt någon egen stödperson, en egen kontakt att vända sig till när det gäller frågor om och stöd kring barnens placering och om processen kring detta.

U: De behöver var sin advokat eller socialsekreterare. [...] Någon som berättar "Om man är missnöjd så kan man vända sig hit", som kan hjälpa till att ta kontakt om det känns jobbigt, som är med och hjälper en att uppnå saker. Det hade behövts. [...] Min [ena förälder] har ingen alls att kontakta om hen vill träffa barnen. Hen får ringa till chefen och så säger [chefen]: "Nej det kan du inte göra", och så blir [förälder] arg. [...] Och för min [andra förälder] är det lite likadant. Hen ringer och blir hänvisad till någon annan, istället för att ha en egen personal att vända sig till.

I: Så en egen kontaktperson från socialtjänsten?

U: Ja, och som oavsett vad de har gjort är för föräldrarnas skull, det spelar ingen roll hur dålig man varit.

I: Hur hade det känts för dig om det hade funnits?

U: Jag hade fått mycket mindre ansvar, för nu har jag varit det enda stora barnet så jag har varit ett stort stöd för båda mina föräldrar, främst för [ena föräldern], jag har stöttat om hen mått dåligt. Och när jag inte fått vara med på de här mötena så har jag nästan fått ge min [förälder] ett manus, det är det här och det här du ska säga, så här ska du bete dig. Det hade varit en jättestor hjälp att lägga det på någon annan.

En annan ungdom har en förälder som har svårigheter med det svenska språket och med att hantera olika typer av samhällskontakter. Föräldern får visserligen stöd av någon som hjälper hen med räkningar och myndighetsbrev, men stödet räcker inte alltid till.

I: Har hen några privata vänner eller så som hen kan prata med?

U: Nej, bara jag. Hen känner ingen.

De här ungdomarna efterlyser ett stöd till föräldrarna som också kan fungera avlastande för dem själva, utifrån deras roll som stöttepelare till sina föräldrar. Det som efterfrågas är i första hand ett eget ombud eller en egen stödperson för föräldrarna – någon som kan stötta dem och guida dem i kontakten med socialtjänst, familjehem och de egna barnen.

Samtidigt som de här ungdomarna på detta sätt ger uttryck för en längtan efter att kunna släppa taget, så framhåller de också att de besitter en form av expertkunskap om sina föräldrar och om deras stödbehov. Avslutningsvis presenteras ett citat från en av de ungdomar som själv var väldigt nöjd både med sin familjehemsplacering och med sin egen kontakt med socialtjänsten – samtidigt framhåller hen att socialtjänsten hade kunnat göra mer för att stötta föräldrarna. Även den här ungdomen vill särskilt lyfta upp sin egen kunskap om föräldrarna som en resurs, en resurs som hen tycker att socialtjänsten borde ta mer på allvar.

U: Det är väl det som man får tänka på, att man ser problemen. Om man [det placerade barnet] är tillräckligt gammal för att uttrycka vad som är fel så borde man ta till sig det. Så det är väl egentligen det som man kan göra bättre. [...] Och framförallt om barnet kan uttrycka sig så pass "Mina föräldrar behöver det här". Då borde man kanske tänka "Vad kan vi göra åt det? Kan vi kanske ge dem en kontakt till en psykolog." Eller vad det nu kan vara. För att många familjehemsplaceringar är ju ungdomar. Och de kan ofta uttrycka sig på ett bra sätt. [...] Så att man lyssnar på vad barnen säger framförallt. Och att ge den hjälp som de kan ge.

Detta avslutande citat knyter också ihop presentationen av brukarintervjuerna i det att den unga så tydligt ger uttryck för en önskan om delaktighet och om möjligheten att bli hörd och att bli tagen på allvar. Det mest genomgående temat i hela intervjumaterialet handlar ju just om detta: möjligheter till delaktighet och (som en förutsättning för delaktighet) även möjligheter till information och kunskap – här handlar det både om möjligheten att *få del av information* för att bättre kunna förstå den situation man befinner sig i och om möjligheten att *få delge information* om den kunskap man som brukare (förälder eller ungdom) själv besitter, samt att denna kunskap också respekteras och tas på allvar i socialtjänstens verksamhet.

Rekommendationer från föräldrar och barn – en sammanfattning

Sammanfattningsvis kan det resultat som har presenterats här hjälpa oss att identifiera ett antal områden inom vilka intervjuade föräldrar och ungdomar ger uttryck för ett behov av stöd; det handlar dels om önskemål kring konkreta stödinsatser riktade mot föräldrarnas individuella svårigheter eller deras livssituation; dels handlar det om stöd riktat mot relationen mellan de placerade barnen och deras ursprungsfamiljer; och dels handlar det om ett mer övergripande stöd i form av möjligheter till information, delaktighet och inflytande för både föräldrar och barn. Nedan sammanfattas och analyseras resultaten utifrån ett antal rubriker som knyter an till dessa tre övergripande områden.

Information, delaktighet och inflytande

Både ungdomar och föräldrar betonar genomgående vikten av en tydlig kommunikation i kontakten med socialtjänst och familjehemmet. Flera av dem efterfrågar också bättre möjligheter till delaktighet och inflytande både i socialtjänstens handläggning och i frågor som rör barnets vardag under placeringen.

Placeringsprocessen

Under den utredningsprocess som leder fram till placeringsbeslutet efterfrågar framförallt föräldrarna en tydligare och mer omfattande information dels om hur en utredning går till och vad en familjehemsplacering innebär för både barnen och föräldrarna, dels om grunden för placeringsbeslutet och om föräldrarnas rättigheter i relation till detta. Argumenten för varför barnen placeras framstår ofta, ur föräldrarnas perspektiv, å ena sidan som svävande och oprecisa, å andra sidan som väldigt rigida. Föräldrarna beskriver också att allting som de säger eller gör på olika sätt vänds emot dem i utredningen. Sammantaget, när det gäller utredningsprocessen, framför föräldrarna önskemål om att socialtjänsten skulle lägga mer tid på att bilda sig en opartisk och en mer komplex förståelse av deras och barnets situation (en grundlig och förutsättningslös utredning). De framför också önskemål om en större delaktighet i utredningsprocessen och i bedömningen av barnets behov.

Både föräldrar och ungdomar betonar hur svårt det kan vara att ta till sig information under den turbulenta och chockartade situation som en placering ofta innebär. De framhåller att det i vissa fall kan krävas en övertydlighet i den information som ges i dessa sammanhang och de efterfrågar att information om placeringen (både generellt om placeringsprocessen och om grunden för placering i det enskilda ärendet) återupprepas vid olika tillfällen. En förälder lägger fram ett mycket konkret förslag om att barnets föräldrar, i samband med placeringsbeslutet, bör få en pärm med skriftlig information om: vad en familjehemsplacering innebär, vilka riktlinjer som finns kring planering och uppföljning samt hur föräldrarnas och barnets rättigheter ser ut i förhållande till placeringsbeslutet.

Planering och uppföljning

När väl en placeringsinsats är beslutad framförs önskemål från föräldrarna om en tydligare planering och uppföljning av familjehemsplaceringen. I relation till detta efterfrågar många föräldrar även tydligare information om vad som förväntas av dem som föräldrar – och ett stöd i att komma tillrätta med de brister i föräldraförmågan (eller de övriga omständigheter i familjens situation) som socialtjänsten har bedömt ligga till grund för placeringen. Flera föräldrar ger uttryck för att de inte ges någon möjlighet att påvisa en förändring eller förbättring i föräldraförmågan och att de inte får något stöd för att uppnå en situation som skulle kunna öka möjligheten att barnen får flytta tillbaka till dem. Även några av de intervjuade ungdomarna framför synpunkter kring bristande planering och uppföljning av placeringen och även de beskriver här en otydlighet från socialtjänstens sida när det gäller information om vad som krävs för en eventuell återförening med föräldrarna. Några av de intervjuade ungdomarna ställer sig själva frågande till varför de (eller deras yngre syskon) inte får bo hos sina föräldrar (eller varför socialtjänsten inte tydligare arbetar för att en återförening ska bli möjlig). Andra ungdomar är tydliga med att de själva ser placeringen som nödvändig, men betonar samtidigt att även deras föräldrar behöver stöd i att förstå och acceptera detta.

Föräldrar och socialtjänst

Flera föräldrar beskriver en upplevelse av att de måste hålla sig väl med socialtjänsten för att bli tagna på allvar eller för att inte framstå som besvärliga. Detta kan också påverka möjligheten till delaktighet och inflytande eftersom det i vissa fall tycks hindra föräldrarna från att uttrycka åsikter och önskemål om förändringar – exempelvis när det gäller kontakten med barnen. Även föräldrarnas tillgång till information kan tänkas bli påverkad i detta sammanhang, då rädslan för att stöta sig med socialtjänsten troligen också innebär en försiktighet i att tala om när det är någonting man inte förstår.

Föräldrar, barn och familjehem

Från både ungdomar och föräldrar framförs önskemål om att även tilltänkta familjehem får möjlighet till en komplex och omfattande förståelse av barnet och barnets situation, detta för att skapa en bättre grund för att relationen mellan barn och familjehem kan fungera över tid.

Flera föräldrar efterlyser också tydligare information om de egna rättigheterna i relation till familjehemmet, exempelvis när det gäller i vilken omfattning familjehemmet har rätt att bestämma i frågor rörande kontakten och umgänget mellan föräldrar och barn. I anslutning till detta efterfrågas också ett bättre stöd till föräldrarna när det gäller att ta tillvara sina rättigheter och att hantera kontakten med familjehemmet.

Att tillvarata kunskap från barn och föräldrar

När det gäller möjligheten till information, delaktighet och inflytande framför föräldrarna också tydliga önskemål om ett ökat inflytande över och en mer utförlig information om barnets vardag – både i familjehemmet och i skolan. Föräldrarna visar under intervjuerna stor omsorg om och oro för sina barn. Samtidigt uttrycker de en vanmakt inför att inte kunna vara barnen behjälpliga. De beskriver hur deras kunskap om barnen inte tas till vara och hur deras oro för barnen inte tas på allvar. De beskriver också en upplevelse av att i viss mån uteslutas från samarbetet kring barnen, exempelvis genom att de inte får stöd i samma utsträckning som familjehemmet eller att de inte får information om vad som händer i barnets vardag.

På samma sätt som de intervjuade föräldrarna efterfrågar en större delaktighet i och inflytande över socialtjänstens bedömning av deras barns behov och intressen, efterfrågar också flera ungdomar en större delaktighet i och inflytande över bedömningen av föräldrarnas stödbehov. De här ungdomarna menar att de själva har en ingående och komplex förståelse av föräldrarna och deras situation, och att socialtjänsten i högre grad borde ta hjälp av och lyssna till dem som känner föräldrarna bäst. De unga betonar att ett välfungerande stöd till föräldrarna också underlättar deras egen situation. Två av de här ungdomarna beskriver att de idag har en god och nära relation till sina föräldrar. De fungerar också själva på ett tydligt sätt som stöttepelare för föräldrarna; de tar ett stort ansvar för sina föräldrar och hjälper dem bland annat i kontakten med myndigheter. För de här ungdomarna skulle ett mer välfungerande stöd till föräldrarna innebära en avlastning i den stödjande roll som de själva intar. Ytterligare en av ungdomarna, som snarare beskriver en komplicerad och ansträngd relation till föräldrarna, uttrycker istället en förhoppning om att ett välfungerande stöd på sikt skulle kunna innebära att den egna relationen till föräldrarna kan förbättras. Även den här ungdomen framhåller i detta sammanhang sin egen kunskap om föräldrarnas situation och deras svårigheter, en kunskap som också skulle kunna bidra till en mer nyanserad och välavvägd bedömning av deras stödbehov.

Möjligheter till information och delaktighet

Det övervägande intrycket från brukarintervjuerna är att de i hög grad bygger på upplevelser av bristande tillgång till information och bristande möjligheter till delaktighet. Samtidigt finns i brukarintervjuerna också exempel på hur socialsekreterare i vissa fall har lyckats förmedla information på ett (ur föräldrarnas och ungdomarnas perspektiv) rakt och tydligt sätt. En förälder beskriver hur en utredande socialsekreterare alltid försäkrade sig om dels att föräldrarna var de första att få information om nya beslut och händelser i barnets ärende, dels att föräldrarnas kunskap om barnet och deras synpunkter kring barnets bästa togs tillvara. En ungdom beskriver hur en av de socialsekreterare hen mött under placeringstiden alltid tydligt klargjorde både grunden för placeringen och vad som förväntades av föräldrarna i relation till hur socialtjänsten hade bedömt deras brister i föräldraförmågan. Informationen från denna socialsekreterare framstod också som tydlig (och konsekvent) både när det gällde planering för och

uppföljning av umgänge och när det gällde möjligheter till eventuella förändringar i denna planering. Det är framförallt i de här två fallen som erfarenheter av fungerande information och delaktighet synliggörs – och i båda dessa fall lyfts dessa erfarenheter upp som en kontrast till hur de här båda brukarna hade uppfattat merparten av sina kontakter med socialtjänsten. Även om sådana berättelser om goda möjligheter till information och delaktighet (för föräldrarna) alltså är förhållandevis få, så visar de ändå att (samt i viss mån hur) sådana erfarenheter hos föräldrar och ungdomar kan vara möjliga att uppnå.

Stöd i kontakten mellan barn och föräldrar eller andra närstående

Både föräldrar och ungdomar efterfrågar stöd i kontakten mellan det placerade barnet och dess ursprungsfamilj. Vilken typ av stöd som efterfrågas ser dock delvis olika ut.

En regelbunden kontakt mellan föräldrar och barn

Föräldrarna efterfrågar i första hand stöd i att upprätthålla en regelbunden kontakt med sina barn. Många uttrycker en oro över att relationen till barnen ska försämrans (eller en erfarenhet av att så har skett) under barnets placering. Flera av de föräldrar som har ett strikt reglerat umgänge önskar en större frihet i umgänget med barnen; här framförs både önskemål om att få träffa barnen oftare och om att få ett större inflytande över var man ses och under vilka omständigheter (att till exempel själv få välja kring vilken typ av aktivitet man träffar barnet). Samtidigt finns andra föräldrar som snarare önskar en högre grad av styrning samt ett stöd i planeringen kring och uppföljningen av umgänget. Några föräldrar beskriver en osäkerhet kring hur mycket de kan höra av sig till barnet och en oro för att störa familjehemmet i deras vardag – något som i vissa fall får konsekvensen att de hör av sig mycket sällan och att kontakten blir alltmer gles och sporadisk. Andra föräldrar (och en av ungdomarna) beskriver att familjehemmet försvårar kontakten genom att på olika sätt förhindra umgänget eller på andra sätt hålla barnen borta från kontakt med föräldrarna. I båda dessa fall efterfrågas en tydligare styrning och uppföljning av kontakten från socialtjänsten.

En förälder beskriver hur kontakten med barnet under långa perioder har varit mycket gles på grund av att föräldern själv inte har orkat eller förmått att upprätthålla den. Samtidigt har barnets vardag under uppväxten i familjehem varit turbulent och fylld av upprepade placeringssammanbrott. Även den här föräldern efterlyser en tydligare styrning av och mer utarbetade rutiner kring föräldrabarnkontakten. Vid sidan av detta efterlyser hen också ett starkare motivationsarbete (från socialtjänstens sida) när det gäller att förmå föräldern att finnas kvar för sitt barn. Enligt den här förälderns erfarenhet är de biologiska föräldrarna (och i viss mån den övriga slakten) de enda som finns kvar för barnet över tid, även om de periodvis inte har varit förmögna att fungera som föräldrar.

De intervjuade ungdomarna beskriver alla kontakten med och relationen till föräldrarna som viktig; det gäller både för de ungdomar som vid intervjutillfället

beskrev en bra relation till föräldrarna och för dem vars relation till föräldrarna var mer problematisk. Här bör tilläggas att alla de ungdomar som har intervjuats placerades i familjehem som äldre barn eller tonåringar och att de därför alla sedan tidigare har erfarenhet av en långvarig vardaglig relation till föräldrarna. Några ungdomar ger, precis som föräldrarna, uttryck för önskemål om en mer omfattande och tätare kontakt med föräldrarna. Andra beskriver att de i nuläget snarare behöver stöd i att begränsa kontakten med föräldrarna.

Stöd för bättre relationer

Ur ungdomarnas perspektiv blir det också centralt, för att kunna upprätthålla eller återerövra en positiv kontakt med föräldrarna, att föräldrarna får hjälp och stöd i att förstå och acceptera varför barnen inte kan bo hos dem. En av ungdomarna beskriver en komplicerad relation till sina föräldrar och berättar att hen i nuläget inte vill träffa dem på egen hand. Samtidigt ger även den här ungdomen uttryck för en förhoppning om att relationen till föräldrarna skulle kunna förbättras, givet att föräldrarna fick det stöd de behöver för att kunna bemöta den unga på ett bra sätt. Knutet till detta önskemål efterfrågar ungdomen att föräldrarna också, både före och under placeringen, hade fått ett mer omfattande individuellt stöd för sina egna svårigheter. Ett sådant stöd menar ungdomen hade kunnat förebygga många av de svårigheter som i dagsläget finns i kontakten mellan hen och föräldrarna.

Kontakten med närstående som inte är vårdnadshavare

En av ungdomarna har sina biologiska föräldrar i ett annat land medan vårdnadshavaren (en släkting som ungdomen också bodde hos innan familjehemsplaceringen) bor i Sverige. Den här ungdomen har ingen önskan om att upprätthålla kontakten med sin vårdnadshavare i Sverige. Däremot önskar hen ett mer omfattande stöd för att upprätthålla kontakten med föräldrarna som är kvar i det tidigare hemlandet. Bland de intervjuade finns det också en förälder som vid placeringstillfället inte var vårdnadshavare för det placerade barnet, men som samtidigt beskriver att hen i allra högsta grad var närvarande i barnets vardag. Den här föräldern beskriver hur hen inte hade någon insyn i frågor kring barnets placering och inte heller fick något stöd för att upprätthålla kontakten med barnet. Båda dessa fall belyser ett dilemma kring vårdnadshavarens unika ställning i relation till de barn som placeras i samhällsvård. Hur kan socialtjänsten hitta sätt att förhålla sig till och inkludera även de föräldrar (biologiska eller ej) som inte är vårdnadshavare men som ändå står barnen nära? Det här kan naturligtvis även gälla andra närstående till barnet. I materialet finns både föräldrar och ungdomar som berättar om viktiga relationer till släktingar även utanför den närmsta familjen, där kontakten och relationen tenderar att tunnas ut under tiden som barnet är placerat i familjehem.

Både ungdomar och föräldrar betonar också vikten av att kunna upprätthålla en nära kontakt med syskon under placeringstiden, även om syskonen inte till vardags bor i samma familj. En av ungdomarna berättar hur syskonens familjehem på olika sätt försvårar kontakten både mellan syskonen och deras föräldrar och

mellan syskonen och den intervjuade ungdomen. Hen ger uttryck för ett önskemål om att socialtjänsten på ett tydligare sätt hade satt ner foten gentemot syskonens familjehem, istället för att se mellan fingrarna på hur de försvårar kontakten mellan syskonen och deras ursprungsfamilj.

Stöd kring familjehemmet

Vid sidan om ett stöd till föräldrarna betonar både ungdomar och föräldrar att även familjehemmet kan behöva stöd (eller styrning) för att möjliggöra en positiv kontakt mellan familjehemsplacerade barn och deras ursprungsfamiljer. Familjehemmets stöd och deras inställning till ursprungsfamiljen framstår i flera brukarintervjuer som mer eller mindre avgörande för i vilken mån kontakten mellan de placerade barnen och deras ursprungsfamiljer upprätthålls. Här efterfrågas att socialtjänsten i vissa fall ställer högre krav på och utövar en tydligare styrning av familjehemmen när det gäller deras roll i arbetet med de ungas familjerelationer.

Samarbete mellan föräldrar och familjehem

I både föräldrantervjuer och ungdomsintervjuer framstår kontakten och samarbetet mellan föräldrar och familjehem som mycket varierande. En del föräldrar beskriver att de känner sig ignorerade av familjehemmet eller att familjehemsföräldrarna ibland pratar över huvudet på dem. Andra beskriver ett bra samarbete med familjehemmet. På samma sätt beskriver några ungdomar kontakten mellan föräldrar och familjehem som relativt välfungerande (om än i viss mån komplicerad) medan andra beskriver den som konfliktfylld eller nästintill obefintlig. I de fall där samarbetet inte beskrivs fungera på ett bra sätt framstår både föräldrarna och ungdomarna som tämligen maktlösa i kontakten med familjehemmet. Ungdomar och föräldrar med denna erfarenhet efterfrågar ofta en tydligare styrning från socialtjänsten när det gäller kontakten mellan föräldrar och familjehem. Några ungdomar efterfrågar också att både föräldrar och familjehem får ett mer omfattande stöd i att hantera kontakten sinsemellan.

Kompletterande eller konkurrerande föräldrar

Flera föräldrar ger uttryck för en upplevelse av att befinna sig i underläge gentemot familjehemmet och av att inte kunna mäta sig med dem i sitt föräldraskap. Familjehemmen beskrivs utifrån detta i viss mån som konkurrerande föräldrar, som har tagit över föräldraskapet på ett sätt som föräldrarna själva aldrig kan väga upp. I viss mån handlar dessa erfarenheter om de (framförallt ekonomiska) resurser som familjehemmet förfogar över. Flera föräldrar betonar här också att familjehemmet, utöver att de redan från början har en starkare ekonomisk ställning än föräldrarna, dessutom tilldelas ytterligare ekonomiska resurser för att ta hand om deras barn, samtidigt som föräldrarna själva *inte ens får pengar att gå på bio* tillsammans med barnen. Samtidigt ger flera föräldrar också uttryck för en tacksamhet gentemot familjehemmet för den hjälp som barnen får i skolarbetet. Om familjehemmet i kraft av sina starkare ekonomiska och materiella resurser av många föräldrar betraktas som konkurrerande föräldrar, så uppfattas alltså deras

större möjligheter att hjälpa barnen i skolarbetet snarare som en välkommen och kompletterande resurs.

Stöd till familjehemmet

Både ungdomar och föräldrar lyfter upp betydelsen av att familjehemmet får stöd i att förstå och fullfölja familjehemsuppdraget i all sin komplexitet. Några betonar även vikten av en grundlig utredning av familjehemmen och flera lyfter upp betydelsen av att socialtjänsten också följer upp hur familjehemmet sköter sitt uppdrag. En av föräldrarna (vars barn har varit placerat i många olika familjehem) efterlyser särskilt en noggrannare matchning mellan familjehemmet och det placerade barnet. För att minska risken för sammanbrott betonar den här föräldern hur viktigt det är att familjehemmet, innan placeringen inleds, är medvetna om vilken utmaning de ger sig in i och vilket barn de kommer att möta. En av ungdomarna lyfter särskilt fram vikten av att familjehemmet kan hantera rollen som kompletterande föräldrar för att på så sätt även verka för att upprätthålla kontakten med och stärka relationen till de familjehemsplacerade barnens ursprungsfamiljer. Den unga betonar att familjehemsföräldrar kan vara *bra föräldrar* utan att för den skull vara *bra familjehemsföräldrar*, eftersom familjehemsuppdraget vid sidan av föräldraskapet också innefattar förmågan att på ett bra sätt kunna samarbeta med och bemöta de placerade barnens föräldrar (och syskon) – att i viss mån välkomna inte bara barnet utan även barnets föräldrar in i sin familj.

Stöd för förändring

Flera ungdomar ger uttryck för att föräldrarna (för att bättre kunna fungera som föräldrar på avstånd) också behöver ett omfattande stöd i att hantera eller komma tillrätta med sina egna svårigheter. Även föräldrarna ger i viss mån uttryck för ett önskemål om stöd för ett sådant förändringsarbete – detta önskemål hänger dock för föräldrarnas del oftast samman med ett önskemål om att på sikt också kunna få hem sina barn (givet att de får rätt stöd för att komma tillrätta med de brister i föräldraförmågan som socialtjänsten har påtalat). En av ungdomarna betonar hur föräldrarna också behöver stöd i att lära sig bemöta den unga på ett bra sätt när de väl har kontakt med varandra.

Utöver detta stöd för ett personligt förändringsarbete efterfrågar flera föräldrar och även några ungdomar också ett stöd (till föräldrarna) av mer praktisk eller ekonomisk karaktär. Många påpekar också att denna typ av stöd är någonting som de hade behövt hjälp med redan innan barnen placerades och att det i vissa fall till och med hade kunnat förhindra behovet av en placering. Både en förälder och en ungdom beskriver exempelvis att förälderns bostadsbrist var den enskilt viktigaste orsaken till att en familjehemsplacering blev nödvändig. I båda dessa fall har föräldern blivit bostadslös efter att ha lämnat ett destruktivt förhållande och flytt till en kvinnojour. När familjen sedan inte har kunnat bo kvar på kvinnojouren har hemlösheten varit ett faktum. Ungdomen i fråga berättar att förälderns bostadslöshet även idag är det största hindret för att hen själv och de yngre syskonen ska kunna flytta hem från sina familjehem.

Stöd i att vara förälder på avstånd

Den typen av stöd som handlar om att känslomässigt hantera sin roll och sin situation som förälder på avstånd, är också en typ av stöd som flera föräldrar beskriver att de faktiskt har fått del av. Några föräldrar har haft eget samtalsstöd under tiden som barnen har varit placerade. Samtalsstödet beskrivs i de flesta fall som hjälpsamt för att hantera sin situation och sina känslor. En förälder berättar dock att det visserligen var positivt att få prata med någon, men att hen samtidigt upplevde stödet som ett visst mått av kontroll. En annan förälder beskriver att hen själv har påtalat ett behov av samtalsstöd utan att ha fått detta beviljat. Den här föräldern beskriver en förhoppning om att ett samtalsstöd både skulle kunna bidra till att som förälder vara bättre rustad för att hantera de känslor det för med sig att träffa sina barn endast vid begränsade tillfällen och på sikt även till att få träffa barnen oftare.

En annan form av stöd är den föräldragrupp som några av de intervjuade föräldrarna har deltagit i, en stödsats som också beskrivs som hjälpsam av alla deltagande föräldrar. Det som framförallt framförs som positivt med denna verksamhet är möjligheten att få möta och prata med andra föräldrar som befinner sig i samma situation. Förutom möjligheten att träffas och dela erfarenheter med varandra beskriver flera föräldrar också betydelsen av att få del av varandras kunskap och att få stöd i praktiska frågor, till exempel i relation till socialtjänst eller familjehem; föräldrarna beskriver hur de får information från varandra om hur socialtjänsten fungerar och hur de stöttar och stärker varandra i upplevelser av att bli orättvist behandlade som föräldrar. Flera föräldrar efterlyser dock att också få den här möjligheten (att prata med andra som har liknande erfarenheter), redan i den akuta krissituation som kan infinna sig vid placeringstillfället. För vissa av föräldrarna har möjligheten till stöd från människor med liknande erfarenheter redan funnits i det privata nätverket. För andra kan en sådan kontakt behöva initieras från annat håll, till exempel via en föräldragruppsverksamhet.

Ett personligt ombud eller stödperson

Flera föräldrar lyfter upp betydelsen av att ha någon form av stödkontakt som både kan stötta dem emotionellt och stötta dem i deras kontakt med socialtjänsten och andra myndigheter. Några föräldrar berättar hur de har haft den här typen av stöd genom privata kontakter, till exempel via en släkting som har större kunskaper om socialtjänsten än de själva. För några föräldrar tycks även familjebehandlare i viss mån ha fyllt en liknande stödfunktion i relation till socialtjänsten. De föräldrar som har haft stöd av familjebehandlare beskriver dem ofta som någon de kan bolla sin situation med, som står på deras sida och som kan ge dem vägledning i kontakten med socialtjänsten. Några föräldrar lyfter också upp föräldragruppen som ett stöd i flera av dessa avseenden.

I intervjuerna med ungdomar blir det tydligt hur även de placerade ungdomarna i vissa fall fungerar som en stöttepelare för sina föräldrar i kontakten med socialtjänsten och med andra myndigheter. Det här är särskilt tydligt hos de två

ungdomar som också har yngre syskon i familjehem. Här axlar de äldre syskonen ansvaret för att lotsa och stödja föräldern i kontakten med både socialtjänst och familjehem, inte minst när det gäller frågor kring de yngre syskonens placering. De här ungdomarna efterlyser ett stöd till föräldrarna som också kan fungera avlastande för dem själva, utifrån deras roll som föräldrarnas stöttepelare. Det som efterfrågas är i första hand ett eget ombud eller en egen stödperson för föräldrarna – någon som kan stödja dem och guida dem både i kontakten med socialtjänst och familjehem och i relation till de egna barnen. En av de ungdomar som tydligast tar ett stort ansvar för sina föräldrar lyfter (med en viss förundran) upp det paradoxala i att föräldrarna, till skillnad från både familjehemmet och det placerade barnet, står utan en egen kontakt från socialtjänsten vid en placeringsinsats.

Stödinsatser ur socialtjänstens perspektiv

S: Jag tror ju också att ju bättre jobb vi kan göra med föräldrarna, desto bättre mår de placerade barnen. Den delen är otroligt viktig att få med.

Citatet kommer från den fokusgruppsintervju som har genomförts med representanter för de deltagande kommunernas familjehemsenheter. Det illustrerar en slags utgångspunkt i fokusgruppsdeltagarnas gemensamma reflektioner kring arbetet med placerade barns föräldrar – en utgångspunkt som dock tycks möta en hel del utmaningar i det praktiska arbetet.

I den här delen av rapporten presenteras resultatet från ovan nämnda fokusgruppsintervju samt från den enkät om stöd till föräldrar i pågående familjehemsärenden som har besvarats av respektive ärendes handläggande socialsekreterare. I kapitlet presenteras dels en kartläggning av vilka olika typer av stöd som förekommer till placerade barns biologiska föräldrar i Solna, Sollentuna och Järfälla, dels en beskrivning av hur representanter för socialtjänstens familjehemsenheter resonerar kring arbetet med placerade barns föräldrar samt kring hur förutsättningarna för detta arbete ser ut.

Inledningsvis ges en översiktlig bild av de tre kommunernas pågående placeringsärenden. Här presenteras bakgrundsuppgifter om de placerade barnen och deras föräldrar (tabell 1) samt om de pågående placeringsinsatserna (tabell 2).

Tabell 1. Barnen och deras föräldrar (n=64)

Barnets ålder	Antal
0-12	30
13-20	34
Barnets kön	
Flickor	29
Pojkar	35
Barnets vårdnadshavare	
Båda föräldrarna	15
Endast mamma	28
Endast pappa	7
Särskilt förordnad vårdnadshavare	2
Ingen, då modern nyligen avlidit	2
Barnet är myndigt	8
Svar saknas	2
Föräldrarnas relation	
Sammanboende	7
Ej sammanboende	53
Vet ej/Svar saknas	4

Tabell 1 visar att de biologiska föräldrarna (eller en av dem) fortfarande är vårdnadshavare för en majoritet av de placerade barnen. Det vanligaste är att barnet har en vårdnadshavare (oftast den biologiska mamman). För ungefär en fjärdedel av barnen har de biologiska föräldrarna gemensam vårdnad. Samtidigt ser vi att få föräldrar är sammanboende.

Tabell 2. Typ av placering och placeringsorsak (n=64)

Lagrum	Antal
SoL	28
LVU	34
Svar saknas	2
Typ av familjehem	
Släkting- eller nätverksplacering	17
Familjehem utanför egna nätverket	42
Annat ¹⁴	5
Placeringsorsak	
Vanvård/försummelse/bristande omsorgsförmåga	20
Psykisk ohälsa hos föräldern	16
Övergrepp (fysiskt/psykiskt/sexuellt) mot barnet	15
Hot/våld/konflikter inom familjen	9
Missbruk hos föräldern	7
Barnets eget beteende/psykisk ohälsa hos barnet	3
Kriminalitet hos föräldern	2
Förälder avlidit	2

I tabell 2 presenteras uppgifter om de aktuella placeringsinsatserna, så som placeringsform och placeringsorsak. Här bör noteras att siffrorna som har fyllts i angående huvudsaklig placeringsorsak inte stämmer överens med antalet ärenden, vilket troligtvis innebär att det för samma ärende i vissa enkäter har fyllts i mer än en huvudsaklig placeringsorsak. Trots detta kan konstateras att en tydlig majoritet av placeringarna i första hand är motiverade av föräldrarnas egna svårigheter eller deras beteenden gentemot barnet. Kategorin hot/våld/konflikter inom familjen (nio ärenden) kan visserligen rymma fall där barnets eget beteende delvis har bidragit till en placering. Endast i tre av de aktuella placeringarna anges dock barnets eget beteende eller ohälsa som den huvudsakliga placeringsorsaken.

---

¹⁴ I kategorin annat rymms tre ”jourhem” och två ”behandlingshem”

Olika typer av stödinsatser till de placerade barnens föräldrar

Under denna rubrik ges en övergripande beskrivning av socialtjänstens aktuella stödinsatser till familjehemsplacerade barns föräldrar i de tre kommunerna. Inledningsvis presenteras de stödinsatser som fokusgruppdeltagarna har beskrivit att deras kommuner erbjuder. Därefter ges en presentation av de aktuella stödinsatsernas omfattning, utifrån den enkät som handläggande familjehemssekreterare har besvarat.

Deltagarna beskriver att de kan erbjuda olika typer av **stöd i hur det är att vara förälder på avstånd**. Detta stöd kan erbjudas via familjebehandlare eller via enskilda stödsamtal med handläggare. I vissa fall kan föräldrar också få terapeutiska samtal via öppenvården.

En särskild stödinsats, som bland annat innefattar stöd i hur det är att vara förälder på avstånd, är den **föräldragrupp för placerade barns biologiska föräldrar** som har genomförts i Järfälla kommun. Föräldragruppen beskrivs som en lyckad insats och en uppskattad verksamhet bland de deltagande föräldrarna. Föräldragruppen erbjöds alla föräldrar som handläggarna bedömde kunde delta i en grupp; ”som inte var aggressiva eller så”. En medarbetare från den egna öppenvården, med stor erfarenhet av att leda stödgrupper, utsågs till ledare för gruppen.

S: Hen höll ju i det hela liksom. Sen var vi med, vi planerade ihop och gjorde studiebesök ihop och gjorde planer. Sen höll hen i gruppen. Sen var vi med som deltagare från Socialtjänsten liksom. Och de tyckte det var kul att vi var med för de kunde ställa frågor och så där.

Det som beskrivs som mest centralt när det gäller föräldragruppen som lyckad stödinsats, var den möjlighet som gruppen erbjöd föräldrarna att träffa och prata med varandra.

S: Att bara få träffa andra som var i samma situation.

S: Ja, det var nog att ha någon. En känsla.

Föräldrarna fick också stöd i att efter gruppens genomförande fortsätta träffas på egen hand.

S: Vi hjälpte dem att slussa in dem så att de fortsätter träffas. Först var [gruppledaren] med då, lite grand i början för att starta upp det och boka tider, bestämma hur det skulle gå till och så där. Och de fick göra lite knytis och de gick hem till varandra, det var blåbärspaj och varma mackor. Så det var väldigt lyckat.

De som har arbetat med föräldragruppen beskriver verksamheten som någonting bra som de vill fortsätta arbeta med och utveckla. En förhoppning är att alla föräldrar till placerade barn ska kunna erbjudas deltagande i en sådan grupp. Samtidigt betonas att det bör finnas möjligheter även till enskilda stödsamtal för dem som ”kanske inte passar i en grupp”

Umgängesstöd är enligt deltagarna en vanligt förekommande stödform i alla tre kommuner. Umgängesstödet ges i vissa fall av socialtjänstens egna handläggare och i vissa fall köps det in externt. Ibland har föräldrarna en egen kontaktperson som även finns med som ett stöd vid umgänget med deras barn. Dock uttrycker en av deltagarna tveksamhet inför i vilken mån föräldrarna uppfattar detta som ett stöd.

S: Men jag tror att oftast där så tycker föräldrarna inte att det är så mycket stöd till dem utan tvärt om. Men vi har haft några föräldrar som har haft kontaktperson. Man har haft en psykiskt sjuk förälder som bara behöver kontaktperson för att kunna ta sig fram och tillbaka till umgängen och kunna stötta och orka.

Umgängesstödet beskrivs kunna ha olika syften, ibland som ett stöd till föräldrarna och ibland som ett stöd till barnen.

S: Ibland vill inte barnen vara själva med sina föräldrar [...] Och ibland vill föräldrarna visa upp att de klarar ett bra umgänge. Och ibland tycker vi att föräldrarna behöver hjälp och inte ska vara själva med sina barn.

En deltagare beskriver hur vissa föräldrar också får mycket **stöd och hjälp från barnens familjehem**.

S: Men vi har några långvariga placeringar där familjehemmen är helt makalösa på att ta hand om föräldrarna också. Men samtidigt kunna gränsa när det inte fungerar, när barnet inte vill. De är helt otroliga. Så de gör ju också ett fantastiskt jobb med föräldern.

När det gäller **stöd i samband med hemflytt** beskriver deltagarna att sådant stöd erbjuds i olika former, men att de inte har någon uttalad policy kring detta.

S: Så att det får man ju laga efter läge och se hur behoven ser ut helt enkelt.

Ett exempel på stöd i samband med hemflytt är att tillsätta en kontaktperson till ungdomen, som då indirekt innebär ett stöd även till föräldern.

Deltagarna beskriver att många föräldrar också har fått ett omfattande **stöd innan barnen placerades**. Stödformer som nämns i detta sammanhang är: samplacering, utredningshem, familjepedagogisk hjälp samt olika typer av föräldraprogram eller annat stöd i föräldrarollen. Deltagarna beskriver att de också brukar undersöka vilka möjligheter till stöd för föräldern och barnet som finns i familjens eget nätverk.

S: Det finns nog ingen förälder som inte liksom blivit erbjuden en insats innan man går in i en placering.

I fokusgruppsintervjun beskrivs hur handläggarna i många fall också lägger ner en hel del arbete på att **lotsa föräldrarna vidare** till andra enheter eller verksamheter som kan erbjuda stöd för sådana svårigheter som inte direkt har med föräldraskapet eller relationen till barnen att göra. Det kan till exempel handla om missbruksvård eller psykiatri. Det här arbetet kan ibland innebära stora

utmaningar, delvis utifrån att olika verksamheter kan ha olika perspektiv på eller uppfattning om föräldrarnas stödbehov, dels utifrån att föräldrarna i vissa fall inte är motiverade att själva söka eller ta emot stöd för sina svårigheter.

S: När vi har föräldrar som har en diagnos med en svår personlighetsstörning, där det står att hen kommer behöva hjälp i stort sett livet ut. Hen kan inte bli botad, men hen kan få hjälp att fungera på ett bättre sätt. Och blir bara slussad runtkring. Och jag har försökt hjälpa till också och ringa runt, att varför tar man inte emot [föräldern] då när man liksom ger hen det här? Nej, alltså det är liksom, det är en jättetröskel in. Och till slut ger föräldrarna upp på något sätt. Och det blir inget bra för barnen heller om inte föräldrarna kan bli så mycket hjälpta som möjligt.

Den här typen av utmaningar som uppstår då föräldern behöver stöd från en annan aktör än socialtjänsten är ett tema som återkommer under rubriken *Utmaningar i arbetet med föräldrastöd*.

Omfattning av olika stödinsatser

I detta avsnitt följer så en redovisning av resultaten från den enkät som fyllts i för varje pågående familjehemsärende i de tre kommunerna. De resultat som presenteras är de som dokumenterar pågående (och i viss mån tidigare) insatser till föräldrar vars barn vid ett visst datum (1/11 2014) var placerade i familjehem. Notera att det i materialet saknas uppgifter om totala antalet fäder respektive mödrar som *skulle kunna* omfattas av insatser, varför ingen totalsiffra (n=) har angivits i tabellrubrikerna nedan (tabell 3-5).

Pågående insatser

För 18 (av 64) ärenden finns uppgifter om att minst en av föräldrarna hade pågående insatser från socialtjänsten. I 14 ärenden hade någon av barnets föräldrar, enligt socialsekreterarnas kännedom, insatser från annan aktör (här bör tilläggas att i hela 30 ärenden angav socialsekreteraren att de inte kände till om någon av föräldrarna hade stöd från annan aktör).

Tabell 3. Pågående insatser till mödrar respektive fäder

	Antal mödrar	Antal fäder
Insatser från socialtjänsten		
Stöd/ behandling i föräldraroll	8	3
Stöd/ behandling socialpsykiatri	3	3
Stöd/ behandling missbruk	3	1
Försörjningsstöd	9	0
Eget samtalsstöd	1	1
Annat stöd	3	0
Insatser från annan aktör		
Stöd från psykiatri	10	2
Beroende/ missbruksvård landstinget	2	0
Arbetsförmedlingen	2	0
Kriminalvård/ Frivård	1	0

Tabell 3 visar hur olika *pågående stödinsatser* fördelar sig mellan mödrar och fäder. Notera att det för samma förälder kan finnas uppgifter om mer än en pågående insats. Den vanligaste insatsen från socialtjänsten var stöd eller behandling i föräldrarollen, följt av försörjningsstöd, stöd/ behandling inom socialpsykiatri

samt stöd/behandling avseende missbruk¹⁵. När det gällde insatser från annan aktör var insatser från psykiatrin det överlägset vanligaste. Detta kan relateras till att psykisk ohälsa hos någon av föräldrarna också har beskrivits som en av de vanligaste orsakerna för barnets familjehemsplacering (se tabell 2).

Tidigare insatser

I enkäten ställdes även frågan om socialtjänstens tidigare insatser till det placerade barnets biologiska föräldrar. Sammanlagt finns det för 51 ärenden noteringar om en eller flera tidigare insatser; detta gäller insatser både före och under den nu pågående familjehemsplaceringen.

Tabell 4. Tidigare insatser till mödrar respektive fäder

Typ av insats från socialtjänsten	Antal mödrar	Antal fäder
Stöd/behandling i föräldraroll	48	21
Försörjningsstöd	18	6
Stöd/behandling missbruk	7	5
Stöd/behandling socialpsykiatri	3	0
Annat stöd	5	0

I tabell 4 visas hur *tidigare stödinsatser* från socialtjänsten fördelar sig mellan mödrar och fäder. Liksom i föregående tabell kan det även här finnas uppgifter om mer än en tidigare insats för samma förälder. Här bör också noteras att uppgifter om tidigare insatser bygger på vilka insatser den nuvarande handläggande socialsekreteraren i respektive ärende känner till. Siffrorna som presenteras bör således betraktas som ett minimimått på vilka insatser som har förekommit. Minst 48 mödrar och 21 fäder tycks därmed åtminstone vid något tillfälle ha fått stöd eller behandling från socialtjänsten i relation till sin föräldraroll.

Föräldrastöd

Slutligen efterfrågades i enkäten också vilka insatser som mer specifikt har riktats mot att stödja de biologiska föräldrarna i deras relation till det placerade barnet. Denna fråga formulerades som ett öppet svarsalternativ där den handläggare som fyllde i enkäten själv ombads beskriva stödinsatsen. Kategoriseringen av dessa beskrivningar (så som de presenteras i tabell 5) har därmed gjorts i efterhand. Som i tidigare tabeller gäller att det för samma förälder kan finnas uppgifter om flera olika stödformer.

---

¹⁵ Annat stöd består här av arbetsträning (1) samt träningslägenhet (2).

Tabell 5. Insatser som specifikt riktas mot föräldrastöd

Pågående insatser	Antal ärenden
Stöd i samband med, eller motivation till, umgänge	9
Familjebehandling	4
Stödsamtal i anslutning till placeringstillfälle	1
Gruppverksamhet i föräldrarättens regi	1
Samtalsstöd	1
Stärka förälder i föräldraroll	1
Syskonträffar	1
Boendestödjare	1
Tidigare insatser	
Familjebehandling	16
Stöd i samband med, eller motivation till, umgänge	8
Samtalsstöd	3
Biologföräldragrupp	2
Samplacering barn-förälder	2
Stöd i föräldrarollen	2
Kontaktfamilj	1
Boendestödjare	1

Om vi slår ihop pågående och tidigare stödinsatser kan vi se att familjebehandling är den i särklass vanligaste stödinsatsen (bland de insatser som riktas specifikt mot föräldern i relation till det placerade barnet). Detta följs av stödinsatser som är knutna till umgänget mellan barn och föräldrar. Övriga typer av stödinsatser finns endast beskrivna i enstaka ärenden. Här ska återigen betonas att siffrorna för tidigare insatser är att betrakta som något osäkra då nuvarande handläggare inte nödvändigtvis känner till alla tidigare insatser i ett ärende. Tabellen ger därför ingen absolut siffra på omfattningen av de olika stödinsatserna, men kan ändå betraktas som en fingervisning om vilka stödinsatser (specifikt riktade mot föräldra-barn-relationen) som förekommer och (i någon mån) hur vanligt förekommande de olika insatserna är i förhållande till varandra. Uppgifter om tidigare insatser kan innefatta insatser både före och under placeringen.

Utmaningar i arbetet med föräldrastöd

S: Att alla föräldrar har tak över huvudet och får den vård de behöver. För det skulle också göra barnen tryggare, att inte oroas sig för sina föräldrar. Och det gör ju de större, de äldre barnen gör ju det.

Ovanstående citat är ett svar på frågan om hur deltagarna i fokusgruppsintervjun skulle vilja att stödet till placerade föräldrar såg ut. Föräldrarnas behov av stöd inom områden där barnenheterna själva inte har möjlighet att bevilja stödinsatser är ett genomgående tema när samtalet i fokusgruppsintervjun rör sig kring vilka utmaningar det stödjande arbetet med den här föräldragruppen står inför. Andra teman handlar om bristande förutsättningar i form av tid och resurser, om svårigheter i samarbetet mellan olika grupper av professionella och om utmaningen i att hitta vägar för samarbete med och stödjande arbete till de föräldrar vars barn har omhändertagits. I det här avsnittet presenteras de delar av fokusgruppsintervjun som handlar om socialtjänstens (och framförallt då familjehemsgruppernas) förutsättningar för och utmaningar i arbetet med stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar.

När föräldrarna behöver stöd från annat håll

I linje med citatet ovan beskriver flera deltagare att det kan vara svårt för föräldrar att hitta en bostad. Socialtjänsten kan i vissa fall hjälpa till med en försökslägenhet eller träningslägenhet. Barnenheten kan dock inte själva besluta att familjen ska få en lägenhet utan vad de kan göra är att skriva en remiss där de uttrycker behovet.

S: Det är ju om man blir bostadslös och har tre barn. Då kan man skriva en remiss till att få stå i kö.

Tillgången till denna typ av lägenheter beskrivs dock som mycket begränsad.

S: Men alltså det räcker inte till, det är ett procentuttag. Alltså bostadsmarknaden är fruktansvärd nu. Jag vet inte hur många Sollentuna kommun har som är boende på olika hotellhem och det ena med det andra för enorma kostnader. Och återföreningar som kommer nu med många barn. Och det ställs högre krav på att Socialtjänsten ska ha, men vi har liksom inga egna bostäder. Så att det är liksom en omöjlighet. Så det är ju som du säger, komma in på bostadsmarknaden för våra barn som har varit placerade och sen de som kommer ut att komma tillbaka igen. Det är ju nästan omöjligt.

Om det är svårt för en bostadslös barnfamilj att få hjälp med boende så beskrivs det som ännu svårare för de föräldrar som inte längre har barnen boende hos sig. När någon väl fallit utanför bostadsmarknaden beskrivs det som ”en jätteresa att ta sig in där igen”.

S: Det är ju flera av våra föräldrar som har blivit bostadslösa när barnen har placerats, och som fortfarande är det. Och det tycker jag är fruktansvärt.

När det gäller föräldrarnas behov av stöd i form av en bostad beskriver deltagarna således en stor frustration över bristen på bostäder som mer eller mindre omöjlig-

gör ett sådant stöd från socialtjänstens sida (utifrån de förutsättningar som råder i de tre kommunerna idag).

Samverkan med psykiatri och missbruksvård

Deltagarna beskriver också att flera föräldrar har ett stort behov av missbruksvård eller psykiatrisk vård. Även här beskriver deltagarna att de står handfallna när det gäller möjligheter att hjälpa föräldrarna till den vård de behöver.

S: Det kan vara svårare för dem idag att få en behandling mot missbruk. Eller om de kommer in på psykiatrin och får behandling. Det är en större tröskel att komma över, och för den här gruppen som är svaga och svårt sjuka, kanske släss för sin sak på alla sätt, så är det tuffare för dem att få det. Och där kan inte vi göra någonting annat, mer än att stötta.

En deltagare berättar hur man inom den egna IFO-organisationen har gått utanför sina ramar och bekostat psykologutredningar för föräldrar då de inte har erbjudits den möjligheten från psykiatrin. Men även då en förälder på det här sättet får en fastställd diagnos, beskriver deltagaren att dörren till psykiatrin i vissa fall fortfarande kan vara stängd.

S: I utredargruppen så har man betalat psykologutredningar på föräldrar för att de inte har fått det genom psykiatrin. Men sen kommer de ju iallafall inte vidare. Åtminstone en av de här [föräldrarna] vet jag fick [diagnos]. Och hen får inte sin behandling. Hen skulle verkligen behöva det. Det är avgörande för att hen ska komma vidare med sig själv. Så att det är jätteknepig när det är andra aktörer.

Deltagarna ställer sig också delvis skeptiska inför de SIP-möten (samordnad individuell plan) som ska hållas för klienter med insatser från flera aktörer.

S: Men jag tänker att det låter som att man inte suttit tillsammans tidigare, det har man väl gjort i nätverksmöten, och haft genomförandeplaner och det ena och det andra, det ger inte större skillnad för att den heter SIP. Det är faktiskt så. Det är fortfarande så att det kommer att hamna i: "Vem är det som ska betala den här insatsen? Vem är det som ska stå för den?"

Samverkan mellan professionella inom IFO

S: Ja, och det som är märkligt det är ju att varenda enhet klagar ju på samma sak. Missbruk klagar de på, att det är samarbetet med andra, vi klagar, ekonomi klagar. Det är svårt att få ihop.

Det är inte ovanligt att samma familj är aktuell inom flera enheter. En svårighet som lyfts upp är att olika enheter gör olika bedömningar kring föräldrarnas och familjens stödbehov, delvis utifrån olika perspektiv och olika uppdrag. En deltagare beskriver problematiken i att många föräldrar med stora sociala svårigheter ändå faller utanför målgruppen för de enheter som ger stöd till vuxna.

S: Alla är inte psykiskt sjuka eller missbrukare. Vi har ju svårt, som är väldigt socialt utsatta av olika skäl. Nej, jag tycker det är urknepig.

Deltagarna efterlyser också ett större mått av motivationsarbete för de föräldrar som behöver stöd men som kanske inte själva har förmågan eller motivationen att söka det.

S: Ibland kanske det inte är en supermotiverad förälder. Och man ska söka frivilligt. Fast det kanske behövs ganska mycket motivationsarbete för att få den här föräldern, den är fullt upptagen med att ha fått en stämpel som oduglig förälder.

S: Ja, precis. Och då är det liksom stopp för att föräldern inte tar ett eget initiativ att söka hjälp.

I de här fallen beskrivs det som ett hinder att föräldern själv förväntas söka hjälp för en specifik problematik, när det hen i första hand behöver snarare kan vara stöd i att få syn på denna problematik och komma till insikt om hur de egna svårigheterna påverkar relationen till barnet.

S: Både barnen och föräldrarna skulle vara lite mer prioriterad grupp. Att man skulle se hur utsatta de liksom är och kanske ha lite större motivationsarbete, lite vidare bedömning för att kunna inkludera det.

En deltagare lyfter upp att de som arbetar på barnenheten också ibland saknar viktig kunskap, exempelvis kring missbruk, som kan behövas för att göra en adekvat bedömning av någons föräldraförmåga.

S: Det tycker jag också händer ibland att man blir som en missbrukshandläggare plötsligt. Och ska bedöma då...

S: ... hur långt de har kommit i sin rehabilitering, ja.

S: Precis. Och hur påverkade det umgänget? Och ska vi utöka umgänget eller... Nu har du varit nykter enligt de här proverna. Fast du skulle vara nykter över tid. Vad är över tid? Det ska fungera. Alltså det är svårt. Då blev det ju som vi som skulle bedöma det.

I en kommun finns en särskild enhet för nätverksmöten. De kan ordna möten utifrån en brukares nätverk där både professionella och privata deltagare finns med, men också möten med enbart professionella deltagare. Representanten för den här kommunen berättar:

S: Och det är väldigt viktigt tror jag. [...] Just för att många utav de föräldrarna som vi har, de är ju väldigt sjuka på många sätt. Och jag var med om en person med personlighetsstörningar och sånt där som har kontakt med många olika enheter, och det slutar alltid med att vi blir osams allihop annars. Om man inte gör det ihop på något sätt. Det spritter ju överallt. Det krävs ett stort jobb.

När perspektiven krockar

Flera deltagare lyfter upp problematiken kring när de behandlare som har anlitas för stöd till föräldrarna går utanför sitt uppdrag eller har en annan uppfattning än uppdragsgivaren (familjehemsenheten eller barnenheten) om föräldrarnas stöd-

behov. Deltagarna beskriver hur behandlare ibland tenderar att "bygga allians" med föräldrarna på ett sätt som gör att de tappar barnperspektivet till förmån för ett föräldraperspektiv.

S: Jag tror att det är lätt att hamna i ett sånt perspektiv när man är behandlare. Att precis som ni sa, man bygger allians. Men också att man, man ser inte barnet utan man ser föräldrarna och föräldrarna är oftast så små. Alltså de är ju som barn de också, så jag tror att det är lätt att gå in som behandlare och ta hand om de vuxna som att man tror att de är barn liksom. Så tappar man det riktiga barnet för att man har fler barn att hålla i liksom.

Bland deltagarna finns också erfarenheter av vad som uppfattas som ett bra samarbete med de utförare som anlitas för behandlingsinsatser till föräldrar. Ett bra samarbete beskrivs vara när behandlaren har en flexibilitet i sitt arbetssätt samtidigt som hen klarar av att hålla fast vid uppdraget som har tilldelats från socialtjänsten.

S: Om behandlaren inte försöker ändra på socialsekreterarnas beslut. Alltså om hur umgänget ska se ut, hur... att barnet faktiskt är omhändertaget på de här grunderna. Har man förstått vad det är man ska göra, då brukar det fungera.

Förutsättningar inom den egna organisationen

S: Vi har inga direkta begränsningar. Det är inte så att vi får säga att så här får ni inte göra, det här ska ni göra. Utan vi kan jobba ganska fritt utefter hur vi tänker att man behöver. Men man kan ju alltid tänka att det kan behövas mer resurser för att se de där föräldrarna mer. Samtidigt tycker jag väl att vi jobbar mycket med föräldrarna.

Det här citatet utgör det första uttalandet från deltagarna när frågan ställs om hur deras förutsättningar ser ut när det gäller att arbeta med föräldrar vars barn är placerade i familjehem. Deltagarna är i stort sett överens om att det inte finns några konkreta begränsningar kring vilka typer av insatser de har möjlighet att erbjuda. I grunden beskriver de sig ha fria händer att själva utforma stödet utifrån aktuella behov hos brukarna.

Det som däremot följer efter denna inledande kommentar är en lång diskussion om det som ändå upplevs som en stor utmaning – nämligen begränsningar i tid och resurser.

S: Jag tycker att det finns en begränsning inbyggd, för att det är som ni säger, det är en resursfråga. Även om jag tycker att vi gör väldigt bra, vad ska man kalla det, arbetsbelastning. Alltså det är hanterbart, det är inte för många barn per handläggare. Så att tiden till föräldrarna finns inte på samma sätt. Tiden äts också upp av alla dokument som ska fyllas i. All journalskrivning. Det är hur mycket som helst.

Denna begränsning skapar enligt deltagarna en situation där man ibland tvingas prioritera vilka grupper eller individer som ska erbjudas stöd. Och när stöd-

resurserna är begränsade – då prioriteras insatser till barnen före insatser till deras föräldrar.

S: Man jobbar med tre olika familjehemsbarn och föräldrar så blir det ju på bekostnad alltid, av någon annan. Om jag vill jobba med föräldrarna då hinner man ju inte jobba med barnen tycker jag, då lika mycket. Så tiden är begränsad.

S: Det är samma sak för oss, vi har inte heller några liksom begränsningar att det här får ni inte göra eller så. Utan det är tiden och det är resurser. Och att fokus är ju på barn, det är ju bättre om vi kan få med föräldrarna på alla sätt och vis. Men det som är svårast tycker jag fortfarande är motiveringsarbetet med dem, och det tar tid, och det har vi inte alltid.

Ett exempel på hur deltagarna har använt sig av friheten att själva utforma stödinsatser till föräldrarna är den föräldragrupp som har genomförts i Järfälla. Deltagarna från denna kommun beskriver att föräldragruppen var någonting som genomfördes inom ordinarie verksamhet och utifrån handläggarnas eget initiativ. De betonar också att verksamhetens ordinarie resurser i detta fall räckte till för genomförandet av denna verksamhet.

S: När vi startade vår, den här föräldragruppen, det gjorde vi under de förutsättningar vi hade och det har inte varit så himla resurskrävande ändå. Vi åkte på studiebesök och så planerade vi ihop vår grupp, så startade vi upp den tillsammans med en från vår behandlingssida. Vi gjorde det med befintliga resurser och det gick.

En förutsättning för genomförandet var dock att det inom organisationen fanns tillgång till en erfaren gruppleddare som kunde leda gruppen.

S: Vi kände ju henne. Vi har jobbat ihop.

S: Vi handplockade henne

S: Ja det gjorde vi verkligen.

I samtalet mellan representanterna från de olika familjehemsgrupperna synliggörs samtidigt hur möjligheten att på detta sätt skapa och prova nya insatser inom ramen för den egna verksamheten, delvis kan vara beroende av omfattningen på den egna öppenvården.

S: Vi har ju ingen egen öppenvård att tala om i Solna, utan allting köps. Vi har Mini-Maria då, och där finns det lite ungdomsstödjare. Och sen har vi två familjepedagoger, en på halvtid och en på 25 procent. Så att det är väldigt begränsat vad de kan göra.

I slutet av fokusgruppsintervjun tas frågan upp hur deltagarna skulle vilja att arbetet med de biologiska föräldrarna skulle se ut om de fick tänka fritt. Följande svar illustrerar på ett talande sätt hur det här med ”tiden” betraktas som centralt för möjligheten att nå fram till ett konstruktivt samarbete med föräldrarna

S: Tiden är väl det. Jag tror att vi skulle som sagt kunna göra, eftersom vi inte har andra begränsningar, skulle vi kunna ha mer tid och bygga upp en relation till de här föräldrarna så skulle det nog vara lättare att kunna hjälpa dem.

Att samarbeta med barnens ursprungsfamiljer

S: Jag tänker att det ligger ju en liten motsättning i det för föräldrarna också. Just att vi är ju faktiskt de som fortsätter att besluta att de inte får hem sina barn. Sen frågar samma person om jag kan få stöd. Att känna att man kan få stöd. Det är inte så himla enkelt faktiskt. Och jag menar barnen har en handläggare, familjehemmen har en. Sen så blir ju föräldern... det är ju barnets handläggare. Man har ju liksom ingen egen som ser till deras, helt och hållet.

S: Och det kan ju vara lite konflikt i det. De har tagit barnet så ska man komma och be om hjälp för sin egen del.

S: Ja, så fattar vi beslut kring umgängesbegränsningar och sånt där, samtidigt som man säger att "vill du ha något stöd?". Jag kan förstå att det är svårt att tacka ja till det.

En av de utmaningar som deltagarna i fokusgruppen beskriver, är svårigheten att få till ett samarbete med de placerade barnens föräldrar. Utgångspunkten, att socialtjänsten har omhändertagit barnen och placerat dem i ett annat hem, beskrivs som en ostadig grund för att bygga stödjande relationer på. En av deltagarna beskriver att många föräldrar redan innan placeringen har fått mycket stöd, och att de sedan drar sig undan (från fler stödsatser) när barnen väl är placerade. Även en annan deltagare beskriver hur svårt det är att "fånga upp" de placerade barnens föräldrar när de själva (föräldrarna) inte tror att socialtjänsten har någonting fungerande att erbjuda dem.

S: Det som är svårast tycker jag, det är ju motivationsarbetet, alltså att fånga upp de här föräldrarna. För det är många som inte vi når, överhuvudtaget. Som inte vill ha någon insats, som inte tycker att det finns någonting som fungerar. Inte tycker att de behöver det, eller inte kräver det heller. Utan de kanske går undan bara.

En av deltagarna beskriver att det även kan vara svårt för socialtjänsten att se eller förstå vilken typ av stöd som skulle kunna vara till hjälp.

S: Ibland är det svårt att veta vad man ska ge för stöd. Hur ska vi nå den här föräldern? [...] Jag tycker det ibland är svårt att avgöra till och med vad som skulle vara ett bra stöd för dem.

Som en kontrast till detta berättar deltagarna att det också finns föräldrar som ber om stöd. Ofta handlar det om samtalsstöd och då finns oftast möjlighet att erbjuda det.

Att erbjuda rätt stöd vid rätt tillfälle

S: Behoven kan ju pendla under åren också. Det kan ju vara att nån inte vill, och sen så kanske man vill ha sen och så där. Därför gäller det ju för oss att ha en god kontakt och att försöka, med föräldrarna ändå, för att kunna fånga upp det. När de önskar hjälp.

Även om det i vissa fall kan vara svårt att nå fram till föräldrarna och motivera dem till stöd (eller att ens veta vilket stöd som kan vara rimligt att erbjuda), betonar deltagarna i fokusgruppen betydelsen av att inte släppa taget utan att istället fortsätta jobba för kontakten med föräldrarna och för att finnas där när (och om) den dagen kommer då de vill ta emot och är behjälpta av stöd från socialtjänsten.

S: Vi fortsätter ju att handlägga ärendet, så vi har ju ansvar för föräldern då. Så då är det vi som följer upp om det är någon som vi kan ge ett bistånd till eller annars så är det vi som stöttar vidare till det de behöver. Jag tänker att vi har ju nu faktiskt till och med fått med fler föräldrar som haft sina barn placerade under många, många år. Som har kunnat få stöd nu. Vi har lyckats kunna fånga upp dem, och motivera till att just få stöd att vara förälder på avstånd. Och kunna hjälpa sina barn genom det och kunna få en bättre... de kommer ju alltid ha kontakt med dem. Så det beror sig alldeles på när. När vi lyckas fånga upp, så erbjuder vi alltid. Om det finns någonting som vi kan hjälpa till med.

Samma deltagare berättar att deras kommun sedan en tid tillbaka köper in stöd från en öppenvårdsaktör (Söderstöd) som de är mycket nöjda med. En av de positiva aspekterna av det arbete som görs från den här öppenvårdsaktören är att föräldrar med en stödkontakt även kan få eget stöd i kontakterna (bland annat med socialtjänsten) kring barnets placering.

S: Och de har varit alldeles fantastiska på det här faktiskt. Och då har den personen också kunnat följa med till exempel i nätverksmötet och kunnat vara stöd till den biologiska föräldern.

Tydliga förutsättningar underlättar stöd

S: Det kanske är lättare att få hjälp och kunna ta liksom, bli hjälpt till att bli förälder på avstånd, om man vet att det är klart. Att det är så här det kommer att vara. Än att hela tiden hoppas och ha förväntningar som blir inte liksom realistiska.[...]

S: Då tycker de att vi är luddiga, för det är det vi blir.[...]

S: Tydlighet tror jag väl att alla vill ha.

Ytterligare en utmaning som lyfts upp är de situationer då föräldrar och socialtjänst har diametralt olika mål för den framtida kontakten mellan barn och föräldrar. Det handlar framförallt om när föräldrarna gör allt för att barnen ska få flytta tillbaks till dem medan socialtjänsten vill arbeta för att bygga upp en

fungerande relation mellan barnet och föräldern utifrån att barnet bor kvar i familjehemmet. De här föräldrarna beskrivs som svåra att hjälpa eftersom ”*de är ju så fast i det här [att få tillbaka sina barn] och de är ju svåra att nå*”.

S: Man slåss för sina barn men på överdrivna, alltså den nivån. De äter ju upp tiden. Det är de som hörs och syns och kräver. Nya processer, överklagar och så där. Sen blir det inte så mycket stöd till dem mer än att hantera dem.

En av deltagarna tar upp lagstiftningen som en komplicerande förutsättning när det gäller att arbeta stödjande med familjehemsplacerade barns föräldrar. Hen betonar att det finns en inbyggd otydlighet och motsättning i lagstiftningen som å ena sidan talar för att socialtjänsten ska arbeta för återförening med de biologiska föräldrarna, å andra sidan talar för att en bedömning om vårdnadsöverflytt av barnet bör göras efter tre år i familjehemmet.

S: Så, det är jätteviktigt att de ska få bo kvar, men å andra sidan så ska de hem.[...] Jag tänker på hur andra länder har ju, när de varit placerade en viss tid så är det ju ändå, det är en adoption eller att de är kvar på ett annat sätt. En tydlighet mer än vad vi har här.

Deltagarna betonar utifrån detta hur svårt det är att få till ett bra samarbete med föräldrar som gång på gång begär hem sina barn, samtidigt som socialtjänsten har en klar uppfattning om att placeringen ska fortsätta. En tydlighet kring förutsättningarna för placeringen och kring planeringen framåt när det gäller barnets boende, lyfts av deltagarna fram som en viktig utgångspunkt för att i detta sammanhang (trots allt) kunna motivera föräldrarna till att ta emot en stödsats.

Socialtjänstens arbete med familjehemsplacerade barns föräldrar – en sammanfattning

I enkäten och i fokusgruppsintervjun beskrivs ett antal olika stödformer som erbjuds till familjehemsplacerade barns föräldrar. De vanligaste stödformerna kan sammanfattas i följande punkter:

- Insatser med fokus på att erbjuda stöd i rollen som förälder på avstånd – ett stöd som exempelvis kan innefatta familjebehandling, enskilda stödsamtal, terapeutiska samtal, samt deltagande i föräldragrupp. I enkäten framgår att familjebehandling är den enskilt vanligaste stödinsatsen till familjehemsplacerade barns föräldrar.
- Umgängesstöd – denna stödform kan sättas in som ett stöd antingen till föräldern eller till barnet (när barnet inte vill, eller inte får, träffa föräldern ensam). I fokusgruppen betonas att umgängesstödet av denna anledning inte alltid uppfattas som ett stöd av föräldrarna. I enkäten framgår att stöd till föräldrarna kan erbjudas även inför eller efter umgänget med barnet. Det förekommer även stödsamtal med syfte att motivera föräldrarna till umgänge med sina barn. Olika typer av stöd i samband med (eller som motivation för) umgänge är enligt enkäten den näst vanligaste insatsen till familjehemsplacerade barns föräldrar.
- Förutom de stödinsatser som familjehemsenheten kan erbjuda har många föräldrar även stöd från andra enheter inom socialtjänsten eller från andra stödinstitutioner (exempelvis psykiatri). I fokusgruppen betonas att handläggare på barnenheten ofta arbetar stödjande också för att lotsa föräldrarna vidare till sådana andra typer av stödinsatser.

I fokusgruppsintervjun med representanter för socialtjänsten framgår det att deltagarna lägger stor vikt vid att föräldrar till familjehemsplacerade barn erbjuds ett adekvat stöd, samtidigt som det lika tydligt framgår att det finns betydande utmaningar i detta arbete.

En första utmaning handlar om att föräldrar i vissa fall inte vill ta emot hjälp från dem som har tagit ifrån dem deras barn (något som i viss mån även bekräftas i ungdoms- och föräldraintervjuerna). Deltagarna i fokusgruppen betonar därför vikten av att kunna arbeta för en kontinuerlig och god relation till föräldrarna – för att på ett bättre sätt kunna motivera föräldrarna till stöd samt för att också kunna erbjuda stöd vid just de tidpunkter då föräldrarna vill ta emot det.

En andra utmaning handlar om att föräldrarna i många fall är i behov av en typ av stöd som den egna enheten inte kan erbjuda. Deltagarna ger bland annat uttryck för att många föräldrar saknar bostad. Föräldrar med svårigheter som inte faller in under specifika problemkategorier (så som missbruk eller psykiatri) kan också hamna mellan stolarna när det gäller möjligheter till individuella stödinsatser. I relation till detta betonas också att olika professionella aktörer kan ha olika perspektiv på vilken typ av stöd föräldrarna behöver, samt hur detta stöd förhåller sig till barnets bästa.

En tredje utmaning handlar om resursbristen som leder till ett ständigt behov av att prioritera, och där valet alltför ofta står mellan att prioritera stöd till föräldrar eller akuta insatser för ett placerat barn. Något som särskilt betonas är bristen på tid för att kunna bygga upp en kontinuerligt stödjande relation till föräldrarna och för att därmed kunna motivera föräldrarna till ytterligare stödinsatser.

DISKUSSION

Det här avslutande kapitlet inleds med en kort sammanfattning av studiens syfte och av de resultat som har presenterats i tidigare kapitel. Större delen av kapitlet ägnas därefter åt en diskussion av resultaten i relation till teori och tidigare forskning. Avslutningsvis lyfter jag upp ett antal lärdomar från studien som kan vara särskilt viktiga att ta fasta på i det fortsatta arbetet med att utveckla stödet till familjehemsplacerade barns föräldrar.

Syftet med det här projektet har varit att fördjupa kunskapen om socialtjänstens stöd till föräldrar vars barn placeras i familjehem – ur socialtjänstens, föräldrarnas och de placerade barnens perspektiv. Ett vidare syfte har varit att med barns bästa som utgångspunkt utveckla metoder för socialtjänstens arbete med placerade barns föräldrar. Den studie som avrapporteras här har i första hand utgått från den första delen av syftet – att nå en fördjupad kunskap om socialtjänstens stöd till placerade barns föräldrar. En målsättning har dock varit att presentera studiens resultat på ett sätt så att denna kunskap blir användbar också i arbetet med projektets vidare syfte – att utveckla metoder för att stödja denna föräldragrupp.

Studiens resultat består av två delar:

I den första resultatdelen beskrevs föräldrars och ungdomars erfarenheter av familjehemsplaceringen samt deras önskemål om (och erfarenheter av) stöd till föräldrarna i relation till detta. Ett antal områden kunde identifieras inom vilka föräldrar och ungdomar särskilt framhöll betydelsen av föräldrastöd; det handlade dels om ett riktat stöd till föräldrarna för att komma tillrätta med egna svårigheter eller en utsatt livssituation, dels om stöd för att upprätthålla kontakten med och utveckla samarbetet mellan bärande relationer kring barnet, dels om ett mer övergripande stöd i form av bättre möjligheter till information och delaktighet. Mer specifikt gavs uttryck för ett antal mer konkreta önskemål eller rekommendationer, vilka kan sammanfattas i följande punkter:

- Ökade möjligheter till information och delaktighet (för både föräldrar och barn) – dels i frågor rörande barnens och föräldrarnas stödbehov, dels i frågor rörande barnens familjehemsplacering.
- Stöd i kontakten mellan placerade barn och deras biologiska föräldrar samt mellan placerade barn och andra nära anhöriga (framförallt syskon).
- Stöd i kontakten mellan föräldrar och familjehem.
- Ekonomiskt och praktiskt stöd till föräldrarna – exempelvis i form av hjälp till bostad, arbete och ordnad ekonomi.
- Stöd för ett individuellt förändringsarbete – att komma tillrätta med egna svårigheter och att hitta nya vägar att bemöta sina barn.
- Stöd i att vara förälder på avstånd – dels ett stöd för att hantera erfarenheterna av och känslorna kring att barnen är placerade, dels ett stöd i att bygga upp en fungerande relation mellan barn och föräldrar.

- Ett personligt ombud eller stödperson till föräldrarna – någon som har föräldrarnas situation i fokus och som kan stötta och guida dem i deras kontakt med socialtjänst och familjehem samt i relationen till deras placerade barn.

I den andra resultatdelen belystes hur handläggare och chefer inom familjehemsvården beskrev sitt arbete med familjehemsplacerade barns föräldrar, dels med fokus på vilka stödinsatser som erbjuds, dels med fokus på hur förutsättningarna för arbetet ser ut och vilka utmaningar de möter. I huvudsak beskrevs tre olika typer av stödinsatser:

- Insatser med fokus på att erbjuda stöd i rollen som förälder på avstånd – ett stöd som exempelvis kan innefatta familjebehandling, enskilda stödsamtal, terapeutiska samtal, samt deltagande i föräldragrupp.
- Umgängesstöd – kan sättas in som ett stöd antingen till föräldern eller till barnet (när barnet inte vill, eller inte får, träffa föräldern ensam).
- Stöd i att lotsa föräldrarna vidare till (och motivera dem att söka stöd hos) andra enheter inom socialtjänsten eller andra stödinstitutioner (exempelvis psykiatri).

När det gäller förutsättningarna för socialtjänstens arbete med stöd till denna föräldragrupp identifierades ett antal utmaningar:

- Att föräldrar i vissa fall inte vill ta emot hjälp från den verksamhet (socialtjänsten) som också har tagit ifrån dem deras barn (något som i viss mån även bekräftas i ungdoms- och föräldrantervjuerna).
- Att föräldrar i många fall är i behov av en typ av stöd som den egna enheten inte kan erbjuda (till exempel en fast bostad eller hjälp att komma tillrätta med egna psykosociala svårigheter).
- Att bristande resurser medför en situation där prioriteringar i vissa fall måste göras mellan stödinsatser till föräldrar och akuta insatser för ett placerat barn.

Efter den här inledande sammanfattningen följer nu en diskussion av resultaten. Diskussionen är i första hand strukturerad utifrån de önskemål och rekommendationer från föräldrar och barn som kortfattat har presenterats ovan (och som har beskrivits mer utförligt i sammanfattningen av den första resultatdelen). Även de utmaningar som socialtjänsten lyfter upp i sitt arbete med denna föräldragrupp kommer att diskuteras.

Information och delaktighet

Det mest genomgående temat i studien handlar om brukarnas erfarenheter av bristande information och delaktighet både i relation till socialtjänsten och i relation till barnens vardag i familjehemmet. Detta är ett tema som går igen även i annan forskning om föräldrar till placerade barn (se Altman, 2008a; Höjer, 2011; Schofield et.al., 2011) men också i forskning om andra brukares erfarenheter av

kontakten med socialtjänsten och den sociala barnavården (se Bernhardsson, 2015; Münger, 2015; Skoog, 2013; Svendsen, 2016).

I den här studien betonar både föräldrar och ungdomar hur viktigt det är att få tydlig information från socialtjänsten och att ha en rak och tydlig kommunikation i kontakten med socialtjänst och familjehem. Inte minst efterfrågas mer information om och en större delaktighet i planering och uppföljning av placeringsinsatsen samt av umgänget mellan barn och föräldrar. Flera föräldrar (och även några ungdomar) beskriver hur de på olika sätt har försökt få del av en tydligare och mer omfattande information från socialtjänsten kring olika beslut. En förälder beskriver hur hen till och med, i sin frustration över otydlighet och bristande information, genomförde en hemtagningsbegäran – inte med en förhoppning om att få hemtagningen godkänd – utan istället med en förhoppning om att den rättsliga processen skulle tvinga socialtjänsten att förtydliga på vilken grund de omhändertagit barnen och (inte minst) vad som behövde förändras för att beslutet skulle kunna omprövas.

Vid sidan av tydlig information efterfrågar föräldrar och ungdomar också bättre möjligheter till delaktighet och inflytande i de beslut som rör dem och deras närstående. Föräldrarna uttrycker önskemål om att få dela med sig av sin kunskap om barnen och barnens behov. Det här stämmer väl överens med annan forskning som visar att föräldrar till placerade barn efterfrågar att deras synpunkter och kunskap om barnen och familjens situation tas på allvar och att de blir bekräftade i sin roll som föräldrar (se Höjer, 2011; Schofield et.al., 2011). Det som är anmärkningsvärt i den här studien är att även ungdomarna på ett liknande sätt uttrycker att de vill få möjlighet att dela med sig av sin kunskap om föräldrarna i bedömningen av föräldrarnas stödbehov. Flera ungdomar efterfrågar att socialtjänsten lägger större vikt vid att bilda sig en mångfasetterad bild av föräldrarna samt att de uppmärksammar och bygger vidare även på föräldrarnas styrkor. De unga ger också uttryck för att de ser sig själva som experter på sina föräldrar och på föräldrarnas situation – och de uttrycker önskemål om att få dela med sig till socialtjänsten av den komplexa förståelse av föräldrarna som de besitter. De betonar att de har en kunskap om föräldrarna som socialtjänsten kan vara behjälpt av för att kunna ge föräldrarna bästa tänkbara stöd och hjälp.

Brukarnas önskemål om tydligare information och större delaktighet har sin motsvarighet i socialtjänstens beskrivning av hur deras möjligheter att förmedla information till viss del begränsas av rådande lagar och riktlinjer. I fokusgruppen betonas att det finns en inbyggd motsättning i lagstiftningen som å ena sidan påbjuder ett arbete mot återförening mellan barn och föräldrar, men som å andra sidan också påbjuder en bedömning om vårdnadsöverflytt efter tre år. Deltagarna i fokusgruppen beskriver hur denna motsättning försvårar möjligheten till en tydlig planering och uppföljning (det finns ingen klar bild av vilket mål man ska arbeta mot) samtidigt som denna otydlighet också inverkar negativt på möjligheten till samarbete med och stöd till de biologiska föräldrarna. En särskild utmaning som fokusgruppsdeltagarna lyfter upp är svårigheten att ge stöd till de föräldrar vars

främsta målsättning är att få hem barnen igen, när socialtjänstens målsättning snarare är att barnen ska bo kvar i familjehemmet och att därmed ge stöd och skapa möjligheter för ett föräldraskap på avstånd. Här synliggörs de paradoxer som Järvinen och Mik-Meyer (2004) tar upp, som bland annat handlar om socialtjänstens uppdrag att både ge stöd/service och att utöva kontroll – något som kan medföra motsättningar i det gemensamma förändringsarbetet när klienten och socialtjänsten har olika (och i vissa fall motstridiga) mål i siktet.

Både den här studien och annan forskning på området (Schofield et.al., 2011; Slettebø, 2013) pekar alltså på stora utmaningar i socialtjänstens arbete när det gäller att förmedla information och skapa delaktighet för föräldrar till placerade barn. I linje med detta ger även föräldrar uttryck för erfarenheter av bristande information och av att deras kunskap och kompetens inte tas tillvara för barnens bästa. Samtidigt finns det (både i den här och i andra studier) föräldrar och barn som också berättar om socialsekreterare som trots allt har lyckats både med att föra en tydlig och rak kommunikation och med att bjuda in föräldrar till delaktighet. Schofield et. al. (2011) visar att olika socialsekreterare och olika arbetsgrupper också i olika hög grad klarar av att möta de utmaningar som arbetet med placerade barns föräldrar för med sig. Hur väl dessa utmaningar hanteras hänger enligt deras studie samman dels med socialsekreterarnas attityder till föräldrarna som värdiga eller berättigade till att ta upp socialtjänstens tid, dels med socialsekreterarnas empati för föräldrarna och föräldrarnas situation (a.a.).

Frågan om information och delaktighet är ett tema som återkommer även i andra sammanhang än när det gäller kontakten med och bemötandet från socialtjänsten. Inte minst påpekas betydelsen av föräldrarnas möjligheter till information om och delaktighet i barnets vardag – någonting som jag kommer att beröra mer under nästa rubrik som handlar om att bygga och bevara relationer.

Att bygga och bevara relationer

Ett annat genomgående tema under intervjuerna var det som på olika sätt berörde viktiga relationer – för barnet och för föräldrarna – under placeringstiden. Både ungdomar och föräldrar efterfrågar ett stöd från socialtjänsten när det gäller att upprätthålla och förbättra relationen sinsemellan (mellan föräldern och det placerade barnet) men också när det gäller att upprätthålla kontakten mellan barnet och andra närstående i ursprungsfamiljen – inte minst syskon.

Relationen mellan det placerade barnet och ursprungsfamiljen

Föräldrarna i den här studien önskar i de flesta fall en tätare och mer fördjupad kontakt med sina barn. Önskemålen om stöd för att uppnå detta ser däremot olika ut; där några föräldrar önskar en större frihet i umgänget med barnen önskar andra istället en högre grad av styrning. Flera av de föräldrar som idag har ett reglerat umgänge med sina barn, uttrycker önskemål om att i högre grad få styra själva över umgänget; de efterlyser möjligheten att få träffa barnen oftare, att få umgås längre stunder och att själva få välja plats och aktivitet för umgänget. Andra

föräldrar, med mer lösa ramar kring umgänget, önskar snarare en mer aktiv inblandning från socialtjänsten när det gäller att planera och upprätthålla umgänget; en av de här föräldrarna uttrycker till exempel en osäkerhet kring hur mycket och hur ofta hen vågar tränga sig på i familjehemmet, vilket i sin tur leder till att föräldern drar sig undan och att kontakten med barnet glesas ut. Höjer (2007) har i sin forskning visat hur föräldrar på ett liknande sätt tenderar att dra sig undan från barnen på grund av att de känner sig underkända och misslyckade som föräldrar. Hon betonar att barnen på detta sätt riskerar att gå miste om den kunskap och den kännedom om dem som föräldrarna bär på (a.a.).

Det som är gemensamt – både för de föräldrar som har ett strikt reglerat umgänge och därmed önskar mindre styrning från socialtjänsten och för dem som har ett fritt utformat umgänge men som önskar en tydligare styrning från socialtjänsten – är att både det strikt reglerade umgänget och det helt oreglerade umgänget i de här fallen uppfattas som ett hinder för att upprätthålla en nära och välfungerande kontakt med barnen. Båda de här grupperna av föräldrar önskar alltså (på olika sätt) en förändring som kan innebära en närmre och tätare relation till deras barn.

En förälder ger särskilt tydligt uttryck för en önskan om att socialtjänsten hade uppvisat en större envishet när det gäller att arbeta för kontakten mellan föräldern och det placerade barnet – även under de perioder då föräldern själv inte var motiverad till (eller klarade av) att upprätthålla en kontakt. Den här föräldern (vars barns familjehemsplaceringar har brutit samman gång på gång) menar att hen själv och barnets syskon, trots svårigheter i det egna föräldraskapet i vardagen, i slutändan ändå är de som över tid finns kvar i barnets liv – när familjehemmen (gång på gång) fransäger sig sina uppdrag. Som föräldern uttrycker det: *Det är inte att familjehemmet har barnet för att de älskar hen. Utan de gör sitt jobb. De får en uppgift. Alltså det är det de ska göra. Och om de inte klarar av det då säger de upp kontraktet.*

Även de ungdomar som har intervjuats betonar vikten av en positiv relation till föräldrarna. Samtidigt blir det tydligt att kontakten med föräldrarna, ur de ungas perspektiv, i vissa fall kan vara komplicerad. De unga efterfrågar därför också en möjlighet att själva vara delaktiga i beslut kring om och hur de ska träffa sina föräldrar. För att en positiv relation till föräldrarna ska vara möjlig betonar några ungdomar att föräldrarna kan behöva ett eget omfattande stöd – både för att hantera sina känslor inför att barnen är placerade och för att kunna bemöta barnen på ett (för barnen) positivt sätt när de väl träffas.

I flera intervjuer (både med föräldrar och ungdomar) påpekas även betydelsen av att upprätthålla kontakten mellan det placerade barnet och andra nära anhöriga vid sidan av föräldrarna. Inte minst betonas vikten av att upprätthålla en nära kontakt mellan syskon som inte bor tillsammans (för att de är placerade i olika familjehem eller för att ett syskon är placerat medan ett annat fortfarande bor hemma). Även andra anhöriga lyfts i vissa fall upp som viktiga att bevara relationen till. En ungdom beskriver hur en trygg och stödjande kontakt med en släkting och dennes

familj avsevärt har tunnats ut under familjehemsplaceringen. En förälder beskriver hur hen på eget initiativ tar med sig olika nära släktingar vid sina besök hos barnet i familjehemmet som ett sätt för barnet att kunna upprätthålla kontakten med sitt familjenätverk. Även andra studier har visat på betydelsen för placerade barn av att upprätthålla kontakten med fler personer från ursprungsfamiljen än föräldrarna. Lundström och Sallnäs (2009) påpekar exempelvis att placerade barn i de flesta fall önskar en nära kontakt med vissa personer från ursprungsfamiljen, även om kontakten med andra personer från ursprungsfamiljen upplevs som konfliktfylld. Flera studier pekar också på att placerade barn i de flesta fall har en positiv erfarenhet av relationen till sina syskon och att de ofta efterfrågar en tätare kontakt just med dem (Holland & Croweley, 2013; Lundström & Sallnäs, 2009, 2011).

Några intervjupersoner lyfter också upp betydelsen av viktiga relationer till nära anhöriga som inte är vårdnadshavare men som ändå har en föräldraroll i barnens liv. I ett fall handlar det om en bonusförälder och i två fall handlar det om biologiska föräldrar som inte är vårdnadshavare (varav en förälder också är bosatt i ett annat land). I alla tre fall beskrivs stora svårigheter när det gäller att få stöd för att upprätthålla kontakten mellan barnet och föräldern. Annan forskning har pekat på liknande svårigheter när det gäller möjligheten för ensamkommande flyktingbarn att få hjälp från svenska myndigheter för att upprätthålla kontakten med familjemedlemmar i andra länder (Backlund et.al., 2012). Denna forskning visar också att de unga ofta uppvisar en stor saknad och oro för de familjemedlemmar som befinner sig utomlands samt en angelägenhet om att upprätthålla kontakten med dem (a.a.). Detta stämmer väl överens med vad som beskrivs av den ungdom i den här studien som har sina föräldrar utomlands.

Sammantaget visar resultaten både från den här och från andra studier på vikten av att socialtjänsten vidgar synfältet när det gäller att få syn på och ta tillvara alla de nära anhöriga som är viktiga i det placerade barnets liv – oavsett om det är biologiska föräldrar, syskon, bonusföräldrar, familjemedlemmar i andra länder eller andra personer som utifrån barnets perspektiv utgör viktiga anhöriga.

Relationen mellan ursprungsfamiljen och familjehemmet

En annan viktig relation som både ungdomar och föräldrar lyfter upp är den mellan föräldrarna och familjehemmet. Familjehemmet framstår som en viktig länk både i kontakten mellan barnet och föräldrarna och i kontakten mellan barnet och övriga närstående. Intervjupersonernas erfarenheter av kontakten mellan föräldrar och familjehem är varierande. I de fall där kontakten beskrivs som positiv framträder bilden av en öppen och tillitsfull relation där föräldrar och familjehem tar ett gemensamt ansvar för barnen – den mest otvetydigt positiva bilden finns här i de två fall där barnen är placerade hos en nära släkting. I de fall där kontakten beskrivs som negativ framträder istället bilden av hur föräldrarna (och i vissa fall även de placerade barnens syskon) blir utestängda från barnens vardag och hur familjehemmet motarbetar och försvårar kontakten mellan de placerade barnen och deras ursprungsfamiljer. Även Höjer (2007, 2009) har beskrivit hur känslig relationen mellan föräldrar och familjehem kan vara. Hon

visar i sina studier hur föräldrar ofta känner sig misslyckade och inkompetenta som föräldrar i jämförelse med familjehemmet. Å andra sidan, i de fall där ursprungsföräldrarnas livssituation och föräldrakompetens förbättras under barnens tid i familjehemmet, kan även familjehemmet känna sig hotade i sin föräldraroll (a.a.).

I de fall där kontakten mellan föräldrar och familjehem fungerar bristfälligt önskar både föräldrar och ungdomar ett tydligare stöd från socialtjänsten när det gäller att utforma och sätta upp ramar för kontakten mellan föräldrar och barn. Det finns också önskemål om tydligare information (från socialtjänsten) om vilket mandat familjehemmen har när det gäller att styra över och reglera kontakten mellan barnet och föräldern.

Flera intervjupersoner betonar också vikten av att även familjehemmet får ett utökat stöd från socialtjänsten när det gäller att hantera komplexiteten i sitt familjehemsuppdrag. En av de intervjuade ungdomarna, som själv beskriver sig vara utestängd från och motarbetad av de yngre syskonens familjehem, påtalar särskilt hur familjehemsuppdraget utgör någonting mer och någonting annorlunda än att enbart gå in som ställföreträdande föräldrar; att familjehemmet också måste kunna samarbeta med barnets ursprungsfamilj och verka för en positiv relation mellan dem och barnet. Detta innebär enligt den här ungdomen att ett familjehem kan vara *bra föräldrar* utan att för den skull vara *bra familjehemsföräldrar* – något som socialtjänsten också behöver ta hänsyn till i sin bedömning och uppföljning av familjehemsplaceringen. Också annan forskning pekar på vikten av att föräldrar, familjehemsföräldrar och socialtjänst upprättar ett fungerande samarbete kring det placerade barnet (Höjer, 2009; Slettebø, 2013). I den nya LVU-utredningen (SOU 2015:71) betonas särskilt vikten av ett respektfullt och fungerande samarbete mellan familjehem, föräldrar och socialtjänst för att skapa en trygg vardag för det placerade barnet. Andersson (2009) påpekar att ett fungerande samarbete även motverkar risken för att det placerade barnet ska uppleva en lojalitetskonflikt mellan familjehemmet och ursprungsfamiljen.

Relationen till familjehemsföräldrarna lyfts upp som central även när det gäller föräldrarnas möjlighet till information om hur barnen har det i sin vardag. Flera föräldrar lyfter upp betydelsen av att få tillgång till information om barnens vardag för att kunna upprätthålla en nära relation och vara delaktiga i deras liv. En förälder berättar uppgivet att hen inte har kunnat delta vid aktiviteter såsom barnets skolavslutningar, helt enkelt därför att hen inte har fått veta i förväg när dessa aktiviteter ska äga rum. Höjer (2007, 2009) lyfter på ett liknande sätt upp föräldrars tillgång till information om barnens vardag som en viktig grund för relationen mellan föräldrar och barn; att ge föräldrar kunskap om vad barnen gör eller har varit med om i sin vardag ger också barn och föräldrar en gemensam referensram att utgå ifrån när de träffas eller pratar med varandra (a.a.).

Stöd för förändring

Både föräldrar och ungdomar efterfrågar stöd som på olika sätt kan bidra till ett förändringsarbete hos föräldrarna. Det kan handla om ett stöd för att komma tillrätta med föräldrarnas individuella svårigheter – men det kan också handla om ett praktiskt eller ekonomiskt stöd som snarare riktar in sig mot att komma tillrätta med en svårhanterlig livssituation. Även socialarbetarna lyfter upp behovet av att kunna erbjuda föräldrarna båda de här typerna av stöd för förändring.

När det handlar om stöd för att komma tillrätta med individuella svårigheter efterfrågar föräldrarna i första hand ett stöd som kan hjälpa dem att förstå vad i föräldraskapet som bedöms som problematiskt och (inte minst) att förbättra dessa brister eller svårigheter. Ofta har föräldrarna i dessa fall siktet inställt på att barnen ska kunna flytta hem igen, men för några är målet istället att umgänget ska kunna utökas eller att relationen till barnen ska förbättras. Här blir återigen frågan om information och delaktighet central. Flera föräldrar betonar att de önskar mer information om och en större delaktighet både i planeringen för barnens framtid och i det förändringsarbete som krävs för att en gemensam framtid för barn och föräldrar ska vara möjlig (oavsett om denna framtid innebär en återförening eller om den innebär att bygga upp ett fungerande föräldraskap på avstånd). Bland föräldrarna finns också de som beskriver att de har tagit egna initiativ för att komma tillrätta med de svårigheter som enligt socialtjänsten ligger till grund för barnens placering, men att dessa egna initiativ till förändring har negligerats av socialtjänsten.

Även ungdomarna efterfrågar ett stöd till föräldrarna för att föräldrarna ska kunna komma tillrätta med egna psykosociala svårigheter. Flera ungdomar uttrycker att föräldrarna hade behövt ett intensivt stöd redan innan det blev aktuellt att placera barnen i familjehem och de framhåller att ett sådant (tidigt) stöd eventuellt hade kunnat förebygga en placering. Några ungdomar efterfrågar också en annan typ av individuellt stöd som snarast handlar om att hjälpa föräldrarna till att förstå varför deras barn är placerade och till att kunna bemöta barnen på ett sådant sätt att kontakten med föräldrarna blir en positiv upplevelse för dem.

Ur de intervjuade socialarbetarnas perspektiv framstår möjligheten att ge stöd till föräldrarna för deras egna svårigheter som begränsade. Samarbetet med andra enheter (som har i uppdrag att erbjuda ett sådant stöd) beskrivs i vissa fall som svårhanterligt. En utmaning som lyfts upp är att olika enheter tenderar att göra olika bedömningar av förälderns och familjens stödbehov – delvis utifrån olika perspektiv och olika uppdrag. Föräldrar med svårigheter som inte faller in under något av individ- och familjeomsorgens specifika uppdrag (så som missbruk eller socialpsykiatri) kan också hamna mellan stolarna när det gäller möjligheten till individuella stödinsatser. I fokusgruppsintervjun beskrivs hur socialtjänstens barn- och familjeenheter ofta gör en vidare bedömning av föräldrarnas stödbehov än andra hjälpinstanser – inte minst utifrån barnets perspektiv och barnets rätt till en fungerande relation till sina föräldrar. Socialarbetarna beskriver hur de också arbetar stödjande genom att lotsa föräldrarna vidare till sådan hjälp som inte

socialtjänsten kan erbjuda. Ofta handlar det om att föräldrarna har behov av stöd från psykiatrin, ett stöd som fokusgruppsdeltagarna beskriver som särskilt svårtillgängligt. En av deltagarna i fokusgruppen berättar hur den egna IFO-organisationen i vissa fall har gått utanför sina ramar och bekostat en psykologutredning för föräldrar i de situationer där föräldrarna inte har erbjudits detta från psykiatrin. Även då en förälder på detta sätt får en fastställd diagnos beskrivs dörren till psykiatrin i vissa fall som fortsatt svårforcerad.

Flera föräldrar och några ungdomar efterfrågar också stöd till föräldrarna av en mer praktisk eller ekonomisk karaktär. Många påpekar att föräldrarna hade behövt det här stödet i ett tidigt skede – innan barnen placerades. Flera föräldrar (och en av ungdomarna) påpekar hur förhållanden så som föräldrarnas bostadsbrist, en kärv ekonomisk situation eller en frånvaro av praktiskt stöd i vardagen, har bidragit till den situation som i slutändan ledde fram till att barnen placerades. Det finns hos föräldrarna också en viss bitterhet över att ett praktiskt eller ekonomiskt stöd har varit så svårt för dem att få tillgång till – samtidigt som familjehemmet nu uppbär en ekonomisk kompensation för att ta hand om deras barn. En förälder påpekar särskilt hur familjehemmets starkare ekonomiska situation inte bara har skapat möjligheter för semesterresor och en mer aktiv fritid, utan också har frigjort tid (i form av ekonomisk möjlighet att gå ner i arbetstid) för att på ett bättre sätt stötta och finnas till för barnen i vardagen. Denna ojämlikhet mellan föräldrar och familjehem när det gäller tillgång till både ekonomiska, praktiska och sociala resurser, är någonting som även Höjer (2007) har uppmärksammat i sin forskning.

Även i fokusgruppsintervjun med representanter för socialtjänsten lyfts deras begränsade möjligheter att bevilja ett praktiskt och ekonomiskt stöd upp som en utmaning i arbetet med familjehemplacerade barns föräldrar, inte minst när det gäller bristen på bostäder. Deltagarna beskriver att de i vissa fall kan hjälpa till med att skriva en remiss om förtur för en familj till någon av kommunens träningslägenheter. Dock beskrivs tillgången till den här typen av lägenheter som minimal i förhållande till de behov som finns – och möjligheten att i praktiken erbjuda en bostadslös familj hjälp med en bostad är därmed närmast obefintlig.

Här kan det vara relevant att knyta an till framförallt två av det sociala arbetets paradoxer som Järvinen och Mik-Meyer (2004) lyfter upp. En paradox handlar om den dissonans som råder mellan å ena sidan klienternas (i det här fallet föräldrarnas) ofta mycket komplexa och mångfasetterade stödbehov och å andra sidan de standardiserade problemkonstruktioner – och lösningsmodeller – som finns att tillgå inom ramen för socialtjänstens arbete. En annan paradox handlar om hur socialtjänsten främst arbetar utifrån en idé om förändringsarbete med fokus på individens personliga utveckling – ett fokus som riskerar att stå i kontrast till klienternas målsättning, som i många fall snarare handlar om att uppnå en förändring i sin livssituation (till exempel att kunna försörja sig eller hitta en bostad).

Även andra studier av brukares erfarenheter från socialtjänsten har påtalat denna dissonans mellan brukares stödbehov och de insatser eller det förändringsarbete

som socialtjänsten erbjuder (se Münger, 2015; Svendsen, 2016). Svendsen (2016) visar, i likhet med den studie som presenteras här, att föräldrar i kontakt med den sociala barnvården ofta önskar stöd i form av en rent konkret hjälp i vardagen; det kan handla om avlastning kring barnen, om ekonomiskt stöd eller om stöd i kontakten med myndigheter och andra hjälpinstanser. Även socialarbetarna i Svendsens studie uppmärksammade familjernas behov av ett mer praktiskt och ekonomiskt stöd men beskrev samtidigt att de i hög grad saknade befogenheter att bevilja sådana stödinsatser. Det stöd som erbjöds var istället individuella insatser riktade mot föräldrarna – med familjebehandling som den påtagligt mest vanligt förekommande insatsen (a.a.).

I den här studien blir det tydligt att föräldrar och ungdomar efterfrågar flera olika typer av stöd för förändring – det handlar stöd både för ett personligt förändringsarbete och för en förändring av livssituationen. Även de intervjuade socialarbetarna påtalar behovet av båda dessa kategorier av förändringsarbete. Det framstår dock som att föräldrarna i högre grad efterfrågar ett praktiskt och ekonomiskt stöd för att nå en förändring av sin livssituation medan socialarbetarna i högre grad påtalar behovet av ett individuellt förändringsarbete hos föräldrarna. Ungdomarna placerar sig i många fall (utifrån sin beskrivning av föräldrarnas situation och stödbehov) någonstans mitt emellan dessa båda positioner. Ungdomarna är också de som allra tydligast betonar vikten av att socialtjänsten skapar sig en bild (och en bedömning) av föräldrarna och föräldrarnas situation i hela dess mångfasetterade komplexitet – de motsätter sig därmed de standardiserade problemkonstruktioner som socialtjänsten har att utgå från i sitt arbete (jmf Järvinen & Mik-Meyer, 2004). Även föräldrar till placerade barn (både i den här och i andra studier) påtalar betydelsen av att i mötet med socialtjänsten bli sedda för sina styrkor såväl som för sina svagheter samt att få ett erkännande för komplexiteten i den situation som de befinner sig i och för de känslor som denna situation för med sig (Höjer, 2011; Schofield et. al., 2011).

Att vara förälder på avstånd

Ett antal studier har tidigare belyst hur föräldrars erfarenheter av att ha sina barn placerade i familjehem ofta rymmer starka känslor av bland annat sorg och vanmakt (se Höjer, 2009; Schofield et. al., 2011; Slettebø, 2013). Dessa teman löper som en röd tråd även i de föräldraintervjuer som har genomförts i den här studien. Många citat belyser på ett smärtsamt sätt erfarenheten av hur relationen och närheten till barnen – hur själva grunden för deras föräldraskap – rinner dem ur händerna: *Det är väldigt svårt att se oss två, att känna samhörighet, för hen bor så långt bort. Det känns mer som att man bara har hen till låns ibland. Det känns inte riktigt som att jag är förälder.* Flera föräldrar lyfter i detta sammanhang också upp det kritiska i att tiden går – deras barns barndom pågår – men samtidigt står tiden still i det avseende att de inte vet vad de kan förvänta sig av framtiden: *Det är ju när de är yngre som man växer samman. Och nu är det ju försent. Jag hade svårt att känna mig som en fullvärdig människa. Jag har svårt att se mammor på stan.* Många föräldrar visar också en tydlig oro för hur barnen har det i sin vardag

och en vanmakt, inte bara inför ett föräldraskap som ter sig alltmer avlägset, utan också inför att de inte kan hjälpa, stötta och finnas till för sina barn när de ser att barnen har det svårt: *Jag vet inte vad jag ska göra. Det känns värst. Jag hjälper inte mitt barn just nu. För varje dag som går så sitter jag här och hen är där borta.*

Information och ett respektfullt bemötande

Utifrån dessa erfarenheter blir det återigen tydligt hur viktigt det är för föräldrarna att få information om och vara delaktiga i planeringen för barnens framtid – att det så fort som möjligt tydliggörs vilka förutsättningar som råder för barnens och föräldrarnas framtid tillsammans och att föräldrarna får stöd i att bygga upp en fungerande relation till barnen inom ramen för dessa förutsättningar. Föräldrarnas erfarenheter för också tankarna till det som Schofield et.al. (2011) har beskrivit som en förlust av eller ett hot mot identiteten som förälder – *a threatened identity* – hos de föräldrar vars barn placeras i familjehem. Författarna menar här att det (hos både socialarbetare och föräldrar) råder en osäkerhet kring hur föräldrarollen för placerade barns föräldrar bör se ut och vad en sådan roll kan innefatta – något som sannolikt förstärker den otydlighet och osäkerhet som föräldrarna upplever i sin föräldraroll och (inte minst) när det gäller bristen på information och stöd från socialtjänsten för att få klarhet i och hitta ett fungerande förhållningssätt i sitt föräldraskap på avstånd.

Flera studier betonar att det också råder en osäkerhet kring socialarbetarnas roll i relation till de biologiska föräldrarna (till skillnad från en ganska tydligt utformad roll i relation till de placerade barnen) och att socialsekreterarna ofta har en stor utmaning i att både hantera sina egna känslor inför situationen, samtidigt som de förväntas se och stötta föräldern i den kris hen befinner sig i och de ofta starka känslor och känslouttryck som denna kris för med sig (Schofield et. al., 2011; Slettebø, 2013). I linje med detta beskriver föräldrar och ungdomar i den här studien hur föräldrarnas krisreaktioner ofta tycks svåra för socialarbetarna att bemöta och hantera samt att detta i viss mån tycks försämra föräldrarnas möjligheter till stöd, information och delaktighet. Både i den här och i andra studier beskrivs också hur föräldrar inte känner sig lyssnade till samt hur föräldrarnas känsloreaktioner i vissa fall ligger dem i fatet när det gäller socialtjänstens bedömning av deras föräldraförmåga likväl som deras möjligheter till delaktighet i barnens liv. En av de föräldrar som har intervjuats i den här studien uttrycker (mot bakgrund av detta) följande vädjan till socialtjänsten: *Människor i affekt, de fungerar inte. Man blir bara nollställd. Man stänger bara ner. Det är det man måste se. Man kan inte bara köra ett race på grund av tidsbrist och regler. Det är människor man har hand om.*

Föräldrar och ungdomar betonar således vikten av att socialtjänsten ser och bekräftar både föräldrarna och barnen i den kris och det trauma som en placering kan innebära. En av ungdomarna beskriver särskilt tydligt hur beslutet om och verkställandet av en placering framstår som *vardagsmat* för socialtjänsten samtidigt som det utgör en krishandling för både barn och föräldrar. Den unga

beskriver bland annat hur hen själv blev hämtad från skolan och hur hen först efter att ha vädjat om det fick åka hem och hämta kläder till sig själv och syskonen: *Det var så... jättejobbigt. Jag kan inte riktigt förklara det för någon.* Ungdomen berättar vidare hur föräldern samtidigt fick ett telefonsamtal till sitt arbete med beskedet om att de hade omhändertagit barnen: *Tänk att få det meddelandet när man är på jobbet, på telefon. Hur ska man reagera på det? De säger det som att det bara vore vardagsmat.*

Specifika stödinsatser för föräldraskap på avstånd

Samtidigt som många föräldrar alltså upplever att de inte blir respektfullt bemötta eller lyssnade till i mötet med socialtjänsten, visar både den här studien och annan forskning att socialarbetarna i hög grad ändå är medvetna både om föräldrarnas utsatthet och om sitt ansvar för att ge föräldrarna stöd i den kris som placeringen innebär (se Schofield et. al., 2011; Slettebø, 2013). Den typen av stöd som handlar om att känslomässigt hantera sin roll och sin situation som förälder på avstånd är också en typ av stöd som flera föräldrar i den här studien beskriver att de faktiskt har fått del av och som de i hög grad också känner sig nöjda med. De stödinsatser som nämns av föräldrarna är samtalsstöd, stöd i form av en föräldragrupp för placerade barns föräldrar samt stöd av familjehandlare. Detta stämmer väl överens med de (mer specifika) stödinsatser som socialtjänstens representanter beskriver att de erbjuder till familjehemsplacerade barns föräldrar.

Samtalsstödet uppskattas av föräldrarna som en möjlighet att få hjälp att hantera och ta sig igenom den kris och den sorg som det innebär att förlora (en vardaglig omvårdnad om) sina barn.

Kontakten med *familjehandlare* uppskattas i många fall både för möjligheten att få stöd i relationen till sina barn och (inte minst) för möjligheten att få hjälp med att förstå den placeringsprocess man befinner sig i och stöd i att hantera kontakten med socialtjänsten.

Föräldrastödsgruppen uppskattas i första hand för möjligheten den ger att träffa andra föräldrar i samma situation. Detta är en vinst med föräldrastödsgrupper som även Slettebø (2013) lyfter upp i sin forskning och som har påtalats även i andra svenska projekt där olika former av gruppverksamheter för placerade barns föräldrar har prövats (se Berner & Forsberg, 2014). Ytterligare en aspekt som deltagarna i föräldrastödsgruppen lyfter upp som betydelsefullt är att de i gruppen kunde få del av varandras kunskap och även stötta varandra (både praktiskt och emotionellt) exempelvis i kontakten med socialtjänst och familjehem eller i relationen till deras familjehemsplacerade barn.

En central aspekt när det gäller att ringa in vad det är som har uppskattats med dessa stödformer (särskilt när det gäller föräldragruppen och kontakten med familjehandlare) är att de har erbjudit föräldrarna en kombination av både emotionellt och praktiskt stöd. Vissa föräldrar beskriver att de också har haft ett liknande (också mycket betydelsefullt) stöd från personer i sitt privata nätverk. Den här typen av komplext och mångfasetterat stöd – som på en och samma gång

kan erbjuda information och kunskap om den process man befinner sig i, praktiskt och emotionellt stöd i kontakten med socialtjänsten och med familjehemmet samt praktiskt och emotionellt stöd i att hitta en form för sin nya föräldraroll och att hantera kontakten med och relationen till sina barn – den typen av stöd är det som föräldrar (och ungdomar) genomgående lyfter upp som mest verkningsfullt och hjälpsamt. Det är också en typ av stöd som flera föräldrar uttrycker en önskan om att få mer av.

Stöd till föräldrarna – också för barnens skull

Utgångspunkten för det här projektet har varit att med barnet i fokus titta på socialtjänstens stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar. Tidigare forskning har visat att placerade barn i hög grad lever med en oro för hur deras föräldrar har det och att ett välfungerande stöd till föräldrarna kan vara avgörande även för barnens situation (Skoog, 2013; Westberg & Tillander, 2010). I LVU-utredningen (SOU 2015:71) lyfts stödet till de familjehemsplacerade barnens föräldrar fram som en av de viktigaste förutsättningarna för barnens möjligheter till trygghet och stabilitet under uppväxten.

Även i den här studien (och särskilt i ungdomsintervjuerna) har det framkommit att ett välfungerande föräldrastöd kan vara betydelsefullt också för de placerade barnen och ungdomarna själva.

Två av de ungdomar som har intervjuats beskriver hur de själva fungerar som ett viktigt stöd för sina föräldrar. De stöttar föräldrarna i kontakten med – och för föräldrarnas talan i relation till – både socialtjänsten och familjehemmet. En av de här ungdomarna säger att hen själv är den enda stödjande relation som föräldern har. Andra studier visar på ett liknande sätt att unga vuxna med erfarenhet av att vara placerade i samhällsvård ofta har en relation till sina föräldrar där det är de unga som utgör ett stöd för föräldrarna snarare än tvärtom (Andersson, 2008; Höjer & Sjöblom, 2011). En av de ungdomar som tydligast tar ett stort ansvar för sina föräldrar lyfter (med viss förundran) upp det paradoxala i att föräldrarna – till skillnad från både familjehemmet och det placerade barnet – står utan en egen kontakt från socialtjänsten vid en placeringsinsats. Både föräldrar, ungdomar och socialarbetare som har intervjuats i den här studien påtalar i linje med detta ett behov av en kontinuerlig och långsiktig stödkontakt för de placerade barnens föräldrar. Ur de ungas perspektiv blir det tydligt hur en sådan stödkontakt också skulle kunna fungera avlastande för dem i deras relation till föräldrarna, med en av ungdomarnas ord: *Det hade varit en jättestor hjälp att lägga det på någon annan.*

Alla de ungdomar som har intervjuats beskriver att de vill ha en relation till och en kontakt med sina föräldrar. För några av ungdomarna har kontakten dock periodvis varit mycket påfrestande och i vissa fall konfliktfylld. Även ur detta perspektiv betonar ungdomarna att ett välfungerande stöd till föräldrarna är till hjälp också för dem; om föräldrarna får stöd och hjälp i att komma tillrätta med sina svårigheter och få ordning på sin livssituation, så klarar de också av att ha en mer positiv kontakt med sina barn. Det finns också föräldrar i studien som för denna

typ av resonemang; de vill finnas till för sina barn och de efterfrågar hjälp och stöd för att kunna upprätthålla en god relation och för att kunna finnas till för sina barn på ett bra sätt.

Vi vet alltså att ett stöd till föräldrarna är betydelsefullt också för barnens skull. Samtidigt är det viktigt att påpeka att stödet till föräldrarna inte enbart kan motiveras utifrån barnets bästa och barnets behov. Att omhänderta ett barn utgör ett mycket omfattande myndighetsingripande och det är i detta sammanhang viktigt att betona socialtjänstens ansvar även gentemot de föräldrar vars barn omhändertas. Föräldrar till placerade barn har enligt lagen rätt till stöd från socialtjänsten utifrån sina egna behov (Schofield et. al., 2011) och i LVU-utredningen (SOU 2015:71) framhålls särskilt att socialtjänsten har ett övergripande ansvar för att minimera den skada som en placering kan innebära – både för barnen som placeras och för deras föräldrar.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att socialtjänsten som myndighet har ett ansvar gentemot placerade barns föräldrar – både utifrån föräldrarnas behov och rättigheter – och utifrån barnens behov av trygghet och bärande relationer. Även om det i vissa fall finns en motsättning mellan barns och föräldrars intressen, kan de i många fall också sammanfalla i det avseendet att ett välfungerande stöd till föräldrarna också medför positiva aspekter för barnen. De socialsekreterare som har intervjuats i den här studien beskriver att en brist på resurser och tid i många fall tvingar dem att prioritera mellan stöd till föräldrar och stöd till barn, ett mönster som har framkommit även i annan forskning (Schofield et. al., 2011; Slettebø, 2013). Samma forskning visar också att socialtjänsten – med rätt verktyg och rätt inställning – i många fall (trots allt) kan nå framgång i att hantera dessa utmaningar och ändå hitta vägar för att på ett respektfullt sätt bemöta och ge stöd till både föräldrar och barn. Avgörande för hur väl socialtjänsten lyckas med detta tycks bland annat vara socialarbetarnas attityd till och empati för föräldrarna och för den situation som de befinner sig i (Schofield et. al., 2011).

Villkorat stöd – under myndighetens kontroll

Socialtjänsten, föräldrarna och barnen har delvis olika bilder av föräldrarnas stödbehov. Men det finns också påfallande likheter. Både föräldrar, ungdomar och socialtjänst betonar vikten av ett kontinuerligt och varierat stöd till föräldrarna – ett stöd som svarar upp mot komplexiteten i föräldrarnas situation och i deras stödbehov över tid. Alla grupper betonar också socialtjänstens ansvar för de föräldrar vars barn man har placerat. Inte minst betonas hur viktigt det är för barnen att deras föräldrar får ett välfungerande stöd, liksom vikten av (och socialtjänstens ansvar för) att skapa förutsättningar för barnen att bygga goda och långsiktiga relationer till sina föräldrar och till övriga personer i sin ursprungsfamilj.

Både de socialarbetare och de ungdomar som har intervjuats tar upp svårigheten i att motivera föräldrarna till att ta emot stöd från samma verksamhet som har omhändertagit deras barn – eftersom många föräldrar efter ett sådant ingripande befinner sig i affekt gentemot socialtjänsten. En av ungdomarna betonar i detta

sammanhang vikten av att socialtjänsten ser bortom föräldrarnas reaktioner av ilska och sorg och att de kontinuerligt fortsätter att erbjuda stöd även om föräldern initialt har tackat nej. Ett sätt att motivera till stöd kan enligt den här ungdomen vara att betona att stödet också kan vara avgörande för föräldrarnas möjligheter att få hem sina barn. Även socialarbetarna betonar vikten av att arbeta långsiktigt för en kontinuerlig och bra relation till föräldrarna – både för att kunna motivera föräldrarna till stöd och för att kunna erbjuda dem stöd vid just de tidpunkter då föräldrarna är beredda att ta emot det.

I fokusgruppsintervjun med socialarbetare fördes ett resonemang om betydelsen av att som familjehemshandläggare ha tillräckligt mycket tid och resurser för att kunna bygga upp en kontinuerligt stödjande relation till föräldrarna. En av socialarbetarna påpekade i detta sammanhang att de biologiska föräldrarna – till skillnad från både barnet och familjehemmet – saknar en egen handläggare hos socialtjänsten (något som ju även flera av de intervjuade föräldrarna och ungdomarna har påtalat och lyft upp som orimligt). Samtidigt beskriver socialarbetarna det som någonting problematiskt i de fall där exempelvis en familjebehandlare (med uppdraget att ge stöd åt föräldern) i alltför hög grad *bygger allians* med föräldern eller i första hand ser till föräldrarnas behov och intressen. Detta blir särskilt intressant i relation till att flera föräldrar lyfter upp just de kontakter som stöttande, som också backar upp dem och ger dem stöd när det råder meningsskiljaktigheter mellan dem själva och socialtjänsten – det föräldrarna således efterfrågar är någon som stöttar dem inte bara i att förstå och arbeta utifrån socialtjänstens definition av situationen (även om de i många fall *också* efterfrågar den typen av stöd) utan någon som också stöttar dem i den mån de vill bestrida socialtjänstens definition.

Här inställer sig frågan vilken typ av kontinuerligt stöd till föräldrarna det är som socialtjänsten vill ha möjlighet att erbjuda? I vilken utsträckning är socialtjänsten beredd att erbjuda ett stöd som i viss mån förändrar maktpositionen mellan föräldrar, familjehem och socialtjänst? Ett sådant stöd skulle naturligtvis kunna bidra till att föräldrar både får en bättre förståelse för varför barnet är placerat i familjehem och att de blir mer motiverade till att själva ta emot stöd från socialtjänsten – för sina egna svårigheter och för att fungera bättre som föräldrar (på avstånd) till sina barn. Men det skulle också kunna bidra till att göra vissa föräldrar än mer *besvärliga med myndigheter* (en benämning som en av de intervjuade föräldrarna själv beskriver sig ha blivit tilldelad i socialtjänstens dokumentation). Ett stöd som förväntas ge föräldrarna bättre verktyg att förstå socialtjänstens beslut kan sannolikt också förväntas ge dem bättre verktyg att ifrågasätta och bestrida både grunderna för de beslut som fattas och hanteringen av de insatser som görs.

Järvinen och Mik-Meyer (2004) påtalar det paradoxala i hur dagens serviceideal inom socialtjänsten – med fokus på brukares delaktighet och inflytande över ett individuellt utformat stöd – samtidigt går stick i stäv med den myndighetsutövning och kontroll av individer som också utgör socialtjänstens uppdrag. Det paradoxala med en servicemodell för socialt arbete ligger, enligt Järvinen och

Mik-Meyer, i att en sådan modell i grunden bygger på ett jämlikt maktförhållande mellan serviceutövaren (socialarbetaren) och servicemottagaren (brukaren). För att idén om ett serviceideal ska kunna upprätthållas i en organisation där ett jämlikt maktförhållande mellan serviceutövaren och servicemottagaren saknas, krävs därför att brukarna accepterar socialtjänstens standardiserade problemkategoriseringar och lösningsförslag; det vill säga att de själva kommer att önska det som organisationen erbjuder. Att en brukare – vars målsättning och verklighetsbeskrivning på ett påtagligt sätt skiljer sig från socialtjänstens – av socialtjänsten beskrivs som *besvärlig med myndigheter* eller *svår att motivera*, kan därmed också (delvis) ha sin förklaring i att brukaren på detta sätt utmanar idén om brukarinflytande och om socialtjänsten som en serviceinstitution.

Häri från och vidare

Syftet med den här studien har varit att fördjupa kunskapen om socialtjänstens stöd till föräldrar vars barn placeras i familjehem. En vidare målsättning har varit att, med denna kunskap som grund, ge kommunerna bättre förutsättningar att utveckla metoder för stöd till denna föräldragrupp. Avslutningsvis skulle jag därför vilja lyfta upp några punkter som kan vara särskilt viktiga att ta med sig i detta fortsatta utvecklingsarbete. Fokus ligger på vad föräldrarna (och i viss mån ungdomarna) efterfrågar för stöd. I viss mån lyfts även erfarenheter upp från andra studier av och projekt kring föräldrastöd till placerade barns föräldrar¹⁶.

Bemötandet från socialtjänsten. Flera föräldrar och ungdomar lyfter upp vikten av att föräldrar bli bemötta (och bedömda) utifrån en helhetsbild av dem själva som individer och av den (ofta komplexa) situation som de befinner sig i – det kan exempelvis handla om att bli bekräftad i utmaningen av att som ensamstående förälder vara bostadslös, eller att bli respekterad i den kris och de ofta omvälvande känslor som barnets placering för med sig. Sammanvävt med detta finns också det återkommande temat om information och delaktighet – om vikten av en rak och tydlig kommunikation, av tillgång till information samt av att socialtjänsten tillvaratar och bygger vidare på föräldrarnas kunskap och resurser (snarare än att bara peka på brister och tillkortakommanden). Annan forskning lyfter upp liknande resultat. Höjer (2011) betonar särskilt hur föräldrars upplevelser av ett positivt bemötande också underlättar socialtjänstens arbete med att stödja dem till en positiv roll i barnens liv. Ett positivt och respektfullt bemötande från socialtjänsten (ur föräldrarnas perspektiv) framstår därmed som en viktig och grundläggande utgångspunkt för att uppnå ett välfungerande stöd till denna föräldragrupp.

Kontakten mellan barn och föräldrar. Både föräldrar och ungdomar efterfrågar ett ökat stöd i kontakten mellan barn och föräldrar och (inte minst) ett stöd för att bygga upp en positiv relation dem emellan. Både socialarbetare och några av

---

¹⁶ För en mer detaljerad beskrivning av erfarenheter från andra föräldrastödsprojekt, se kapitel 2: *Kunskapsläge och teoretiska perspektiv*, där ett särskilt avsnitt ägnas åt exempel på föräldrastödsinsatser i praktiken.

föräldrarna beskriver samtidigt att det umgängesstöd som finns idag inte alltid (av föräldrarna) uppfattas som ett stöd, utan snarare som en kontroll av deras föräldraskap. Något som flera föräldrar däremot efterfrågar är ett stöd från socialtjänsten för att skapa en struktur kring och för att upprätthålla en regelbunden kontakt med och en nära relation till barnen – också i de lägen då föräldrarna inte själva har förmågan att hålla fast vid denna kontakt.

Ett vidgat perspektiv på relationer i ursprungsfamiljen. Lundström och Sallnäs (2009) visar att placerade ungdomar i de allra flesta fall önskar en nära kontakt med ursprungsfamiljen – även om de inte alltid önskar kontakt med var och en av alla dem som ingår där. Också i denna studie kan vi se att barn och ungdomar i många fall har andra viktiga närstående vid sidan av sina vårdnadshavare. Både föräldrar och ungdomar efterfrågar ett stöd för att upprätthålla kontakten även med dessa nära anhöriga (det kan till exempel gälla syskon, föräldrar utan vårdnad, eller andra personer som på olika sätt har varit närvarande i barnets vardag). Ett sådant stöd framstår dock som än svårare att få del av än ett stöd i kontakten mellan barn och (vårdnadshavande) förälder.

Familjehemmets roll. I brukarintervjuerna framgår att familjehemmet ofta fyller en central funktion när det gäller möjligheten att upprätthålla och utveckla en positiv relation mellan barn och föräldrar. Flera av de intervjuade ungdomarna och föräldrarna lyfter utifrån detta upp betydelsen av att även familjehemmet får rätt stöd och rätt information för att på bästa sätt kunna hantera sitt uppdrag. Brukarna efterfrågar en tydligare insats från socialtjänsten både när det gäller att stötta familjehemmen i deras uppdrag och när det gäller att ställa krav på familjehemmen att samarbeta med föräldrarna kring barnets vardag och framtid. Detta ligger i linje med LVU-utredningen (SOU 2015:71) som särskilt betonar vikten av att få till ett välfungerande samarbete mellan föräldrar och familjehem för att på så sätt kunna uppnå kontinuitet och stabilitet i barnens liv.

En särskild stödperson till placerade barns föräldrar. Flera brukare i den här studien har lyft upp behovet av att föräldrar till barn som placeras får en egen socialsekreterare eller en egen kontaktperson som kan vara ett stöd för föräldern – både när det gäller att förstå vad som händer och vad som gäller kring placeringen och när det gäller att stötta föräldern (och i vissa fall föra förälderns talan) i kontakten med socialtjänst, familjehem och de egna barnen. Även i fokusgruppsintervjun med socialarbetare lyftes betydelsen av att kunna frigöra tid och resurser för att bygga upp en långsiktigt stödjande relation till de här föräldrarna – något som här beskrivs som en förutsättning också för att på sikt kunna motivera föräldrarna till mer specifika och riktade stödinsatser.

Berner och Forsberg (2014) lyfter upp Sundsvalls kommun som ett exempel där en särskild råd- och stödkontakt alltid erbjuds de föräldrar vars barn placeras enligt LVU. Erfarenheter från detta är att en sådan stödkontakt bör kopplas in i ett tidigt skede, gärna redan under utredningstiden, samt att det bör kombineras med

en tydlig struktur för kontinuerlig information till föräldrarna och ett aktivt samarbete med föräldrarna kring vårdplan och uppföljning (a.a.).

En annan form av individuellt stöd utifrån föräldrarnas behov och önskemål bedrivs av Stockholms Stad i projektet STELLA, en stödverksamhet för föräldrar med barn placerade i samhällsvård. STELLA är en öppen verksamhet dit föräldrar själva kan vända sig för att bland annat få stöd i att gå igenom material från placeringen och att förbereda sig för möten med socialtjänsten. Vid behov kan personal från STELLA även följa med föräldern som stöd vid dessa möten.¹⁷

Att träffa andra föräldrar i en liknande situation. Några av de föräldrar som har intervjuats i denna studie har under en tid deltagit i en föräldragrupp för familjehemsplacerade barns föräldrar. Denna gruppverksamhet beskrivs som mycket uppskattad av deltagarna. Som särskilt betydelsefull framstår möjligheten att få träffa andra föräldrar i en liknande situation, något som stämmer väl överens med erfarenheter från andra föräldrastödsgrupper för placerade barns föräldrar (Berner & Forsberg, 2014; Slettebø, 2013). Även några av de föräldrar som inte deltog i föräldragruppen efterfrågade en möjlighet att få kontakt med andra föräldrar i samma situation.

Berner och Forsberg (2014) beskriver flera projekt där familjehemsplacerade barns föräldrar har erbjudits någon form av föräldragruppverksamhet. Ett samlat intryck från dessa föräldrastödsgrupper är att de har varit mycket uppskattade av de föräldrar som har deltagit, samtidigt som antalet deltagare har varit förhållandevis litet jämfört med hela gruppen familjehemsplacerade barns föräldrar. Det är därför viktigt att påpeka att en föräldrastödsgrupp inte kan ersätta andra (individuella) stödinsatser; däremot kan den vara nog så viktig att erbjuda som en av flera stödinsatser till placerade barns föräldrar. Även föräldrar som i första hand önskar individuella stödinsatser, kan ändå efterfråga möjligheten att under mer öppna former också få möjlighet att träffa föräldrar i en liknande situation (a.a.). Ett exempel på en sådan mer öppen gruppverksamhet är Café Qul i Trollhättan – hit är alla mammor till placerade barn välkomna en kväll i veckan för fika, samtal och sociala aktiviteter. Café Qul är en permanent verksamhet (sedan 1996). Verksamheten har utvärderats och erfarenheterna beskrivs som positiva ur både föräldrarnas, barnens och socialtjänstens perspektiv (a.a.).¹⁸

Information och delaktighet. Det mest genomgående och grundläggande temat i brukarintervjuerna handlar om behovet av (och bristen på) information och delaktighet. Detta tema lyser igenom i var och en av ovanstående punkter och det framstår därmed som grundläggande för att få till ett fungerande samarbete inom

---

¹⁷ Information om projektet STELLA finns tillgänglig via Stockholms Stads hemsida: <http://www.stockholm.se/stella>

¹⁸ Information om Café Qul finns tillgänglig på hemsidan för Trollhättans Stad, under information om stöd till familjen: <http://www.trollhattan.se/startside/omsorg-och-hjalp/familj-barn-och-ungdom/stod-till-familjen/verksamheter-stod-till-familjen/caffe-qul/>

ramen för det tredelade föräldraskapet (mellan föräldrar, socialtjänst och familjehem). Värt att också nämna i detta sammanhang är ett mycket konkret förslag från en av de intervjuade föräldrarna. Den här föräldern föreslår att alla föräldrar till barn som placeras borde få en informationspärm (liknande den pärm som redan idag kan delas ut till placerade barn). En sådan pärm skulle bland annat kunna innehålla information om vad en familjehemsplacering innebär, hur placeringen följs upp och vilka rättigheter barn och föräldrar har i relation till socialtjänsten och familjehemmet.

LITTERATUR

- Ainsworth, Frank & Hansen, Patricia (2011). The Experience of Parents of Children in Care: The Human Rights Issue. *Child & Youth Services*, 32 (1), 9-18.
- Alpert, Lily T. (2005). Research Review: Parents' service experience – a missing element in research on foster care case outcome. *Child and Family Social Work*, 10, 361 – 366.
- Altman, Julie C. (2008a). Engaging Families in Child Welfare Services: Worker Versus Client Perspectives. *Child Welfare*, 87(3), 41-61.
- Altman, Julie C. (2008b). A Study of Engagement in Neighborhood-based Child Welfare Services. *Research on Social Work Practice*, 18(6), 555-564.
- Andersson, Gunvor (2008). *Utsatt barndom – olika vuxenliv*. Stockholm: Allmänna barnhuset
- Backlund, Åsa; Eriksson, Riitta; von Greiff, Katarina & Åkerlund, Eva-Marie (2012). *Ensam och flyktingbarn – barnet och socialtjänsten om den första tiden i Sverige*. Forskningsrapport 2012:1. Stockholm: FoU-Nordväst, FoU-Nordost och FoU-Södertörn.
- Berner, Elisabeth & Forsberg, Sofia (2014). *Det tredelade föräldraskapet – stöd till föräldrar med placerade barn. Ett utvecklingsprojekt i stadsdelarna Rinkeby-Kista, Södermalm och Skärholmen*. Stockholms Stad. Opublicerat material.
- Bernhardsson, Josefin (2015). *Unga röster i soc. En utvärdering av ett brukarråd för placerade barn och ungdomar i Sollentuna kommun*. Rapport 2015:3. Sollentuna: FoU-Nordväst.
- Bozan, Lusiya; Davidson, Bo & Bredmar, Margareta (2012). *Familjer i socialtjänsten - levnadsvillkor, livssituation och erfarenheter av socialtjänsten*. FoU-rapport 68:2012. Linköping: FoU centrum för vård, omsorg och socialt arbete samt Linköpings Universitet.
- Bredmar, Margareta; Davidson, Bo; Leinhard, Hanna & Petersson, Gunilla (2014). *Pengarna, barnen och livet. En kvalitativ studie av familjer med sammansatta problem och deras möte med socialtjänsten*. FoU-rapport 76:2014. Linköping: FoU Centrum för Vård, Omsorg och Socialt arbete samt Linköpings Universitet.
- Dreyer Espersen, Laila (2010). *Bekymrende identiteter*. Doktorsavhandling, Köpenhamns Universitet och SFI – det nationale forskningscenter for velfærd.
- Dumbrill, Gary C. (2006). Parental experience of child protection intervention: A qualitative study. *Child Abuse and Neglect*, 30, 27-37.

- Eriksson, Erik (2015). *Sanktionerat motstånd. Brukarinflytande som fenomen och praktik*. Doktorsavhandling, Lund Dissertations in Social Work 47, Lunds Universitet.
- Franzén, Eva; Vinnerljung, Bo & Hjern, Anders (2008). The epidemiology of out-of-home care for children and youth: A national cohort study. *British Journal of Social Work*, 38(6), 1043-1059.
- Holland, Sally & Crowley, Anne (2013). Looked-after children and their birth families: using sociology to explore changing relationships, hidden histories and nomadic childhoods. *Child and Family Social Work*, 18, 57-66.
- Höjer, Ingrid (2007). *Föräldrars röster. Hur är det att ha sina barn placerade i fosterhem? Brukare och forskare samverkar*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Höjer, Ingrid (2009). Birth parents' perception of sharing the care of their child with foster parents. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 4(2), 161-168.
- Höjer, Ingrid (2011). Parents with children in foster care – how do they perceive their contact with social workers? *Practice: Social Work in Action*, 23(2), 111-123.
- Höjer, Ingrid (2012). Föräldrar möter social barnavård – att ha sina barn i familjehem. I Ingrid Höjer, Marie Sallnäs & Yvonne Sjöblom (Red.) *När samhället träder in – barn, föräldrar och social barnavård* (s. 71-89). Lund: Studentlitteratur.
- Höjer, Ingrid; Sallnäs, Marie & Sjöblom, Yvonne (2012). Med blicken framåt. I Ingrid Höjer, Marie Sallnäs & Yvonne Sjöblom (Red.) *När samhället träder in – barn, föräldrar och social barnavård* (s. 283-294). Lund: Studentlitteratur.
- Lagerlöf, Héléne (2012). *Samhällsvård och välfärdsresurser: En studie av skolgång, fritid och kamratrelationer bland unga i familjehem och institutioner*. Doktorsavhandling. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne (2011). Att stå på egna ben – om övergången från samhällsvård till vuxenliv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 18(1), 24-41.
- Järvinen, Margareta & Mik-Meyer, Nanna (2004). Inledning: At skabe en klient. I Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (Red.) *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde* (s. 9-29). Köpenhamn: Hans Reitzels förlag.
- Järvinen, Margareta & Mik-Meyer, Nanna (2012). Inledning: At skabe en professionell. I Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (Red.) *At skabe en professionel. Ansvar og autonomi i velfærdsstaten*. Köpenhamn: Hans Reitzels förlag.

- Leviner, Pernilla (2012). Socialtjänstens barnskyddsansvar ur ett rättsligt perspektiv – dilemman och tillämpningsproblematik. *Locus*, 1-2/12, 48-68.
- Lundström, Tommy & Sallnäs, Marie (2009). Samhällsvårdade ungdomars kontakter med föräldrar och syskon. *Socionomens forsknings supplement nr 26*, 52-63.
- Lundström, Tommy & Sallnäs, Marie (2011). Sibling contact among Swedish children in foster and residential care – Out of home care in a family service system. *Children and Youth Services Review*, 34, 392-402.
- Münger, Ann-Charlotte (2015). "Leva ett så normalt liv som möjligt. Det är där hjälpen ska sättas in". En brukarundersökning om sex stockholmskommuners arbete mot våld i nära relationer. Forskningsrapport 2015:1. Sollentuna: FoU-Nordväst.
- Nylander, Hanna (2012). *Kunskapsöversikt – Stöd till föräldrar vars barn har blivit placerade i samhällsvård*. Sollentuna: FoU-Nordväst.
- Nylander, Hanna (2013). *Vem hjälper föräldrarna?* Examensarbete på kandidatnivå. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Rasmusson, Bodil (2006). Barnperspektiv i den sociala barnvården. Forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projektet Kunskapsbaserad socialtjänst. Meddelande från Socialhögskolan 2006:2. Lund: Lunds Universitet.
- Schofield, Gillian; Moldestad, Bette; Höjer, Ingrid; Ward, Emma; Skilbred, Dag; Young, Julie; & Havik, Toril (2011). Managing loss and a threatened identity: Experiences of parents of children growing up in foster care, the perspectives of their social workers and implications for practice. *British Journal of Social Work*, 41 (1), 74-92.
- Severinsson, Susanne (2010). *Unga i normalitetens gränsländ: undervisning och behandling i särskilda undervisningsgrupper och hem för vård eller boende*. Doktorsavhandling. Linköping: Linköpings Universitet.
- Sjöblom, Yvonne (2012). Ungdomsproblem och ungdomars problem. I Ingrid Höjer, Marie Sallnäs & Yvonne Sjöblom (Red.) *När samhället träder in – barn, föräldrar och social barnvård* (s. 119-146). Lund: Studentlitteratur.
- Skoog, Viktoria (2013). *Barn som flyttas i offentlig regi. En studie av förekomst och upplevelser av instabil samhällsvård för barn*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå Universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Seim & Slettebø (2011). Collective participation in child protection services: partnership or tokenism? *European Journal of Social Work*, 14(4), 497-512.
- Slettebø, Tor (2013). Partnership with parents of children in care: a study of collective user participation in child protection services. *British Journal of Social Work*, 43, (3), 579-595.

- Socialstyrelsen (2009). *Hem för vård eller boende för barn och unga – Slutrapport för en nationell tillsyn 2006-2008*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012). *Barn och unga i familjehem och HVB. Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 2015:71. *Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Stockholms Stad (2016). *Stöd till föräldrar med barn placerade i familjehem (Stella)*. Information från Stockholms Stads hemsida, tillgänglig 2016-04-25 på: <http://www.stockholm.se/stella>
- Svendsen, Tore (2016). *Den sociala barnavården i Stockholm – behov, utredningar, insatser, uppföljning och brukardelaktighet 2013-2015*. Forskningsrapport 2016:1. Sollentuna: FoU-Nordväst.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgängligt: http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf
- Westberg, Monica & Tillander, Kristian (2010). *Att lära av fosterbarn – åtta års arbete med intervjuer med före detta fosterbarn*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Wiklund, Stefan (2006). *Den kommunala barnavården – om anmälningar, organisation och utfall*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms Universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Östberg, Francesca (2010). *Bedömningar och beslut. Från anmälan till insats i den sociala barnavården*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms Universitet, Institutionen för socialt arbete.

BILAGAOR

1. Enkät
2. Intervjuguide socialsekreterare
3. Intervjuguide föräldrar
4. Intervjuguide ungdomar

Bilaga 1. Enkät till socialsekreterare

Del 1. Grunduppgifter om barnet, föräldrarna och familjen

1. Barnets ålder: (kryssrutor)

0-5

6-12

13-16

17-20

2. Barnets kön: (kryssrutor)

Pojke

Flicka

Annat

3. Barnets vårdnadshavare: (kryssrutor)

Modern och fadern

Endast modern

Endast fadern

Annan, i så fall vem (*utrymme för kommentarer*)

4. Moderns nuvarande sysselsättning: (kryssrutor)

Arbete

Studier

Arbetslös

Sjukskriven

Annat, vad:

Vet ej

5. Faderns nuvarande sysselsättning: (kryssrutor)

Arbete

Studier

Arbetslös

Sjukskriven

Annat, vad:

Vet ej

6. Moderns högsta utbildning: (kryssrutor)

Universitet/Högskola

Gymnasium

Grundskola

Ej fullgjord grundskola

Vet ej

7. Faderns högsta utbildning: (kryssrutor)

Universitet/Högskola

Gymnasium

Grundskola

Ej fullgjord grundskola

Vet ej

8. Moderns geografiska bakgrund: (kryssrutor)

Sverige

Norden (utanför Sverige)

Europa (utanför Norden)

Övriga världen (utanför Europa)

vet ej

9. Faderns geografiska bakgrund: (kryssrutor)

Sverige

Norden (utanför Sverige)

Europa (utanför Norden)

Övriga världen (utanför Europa)

vet ej

10. Föräldrarnas civilstånd: (kryssrutor)

a) gifta

ej gifta

vet ej

b) sammanboende

ej sammanboende

vet ej

Del 2. Uppgifter om aktuell placering

11. Ange typ av familjehemsplacering: (kryssrutor)

Familjehem: placering hos anhörig/släkting, t ex syskon, annan släkting

Familjehem: hos annan närstående, t ex styvförälder, lärare

Familjehem: placering i annat familjehem

Annat, i så fall vad: *(utrymme för kommentarer)*

12. Ange lagrum för placering: (kryssrutor)

Placering enligt SoL

Placering enligt LVU

13. Ange huvudsakligt skäl till placering:

Huvudsakligt skäl – föräldrar (kryssrutor)

Övergrepp mot barnet/den unge (fysiskt/psykiskt/sexuellt)

Vanvård – fysisk/psykisk försummelse

Hot/våld inom familjen
Relationskonflikter i familjen
Psykisk ohälsa/funktionsnedsättning hos föräldern
Alkohol/narkotikamissbruk hos föräldern
Kriminalitet hos föräldern
Annat, vad: *(utrymme för kommentarer)*

Huvudsakligt skäl – barnet/den unge *(kryssrutor)*

Beteendeproblem
Kriminalitet
Alkohol/narkotikamissbruk
Psykisk ohälsa
Behov av särskilt stöd, funktionshinder etc.
Rymt/utstött
Annat, vad: *(utrymme för kommentarer)*

Del 3. Uppgifter om pågående insatser till barnets föräldrar

14. Har någon av barnets biologiska föräldrar idag en pågående insats från socialtjänsten? *(kryssrutor)*

Ja
Nej
Vet ej

Om nej eller vet ej, gå till fråga 15

15. Om ja, vilken förälder har pågående insatser från socialtjänsten? *(kryssrutor – flera alternativ möjliga)*

a) Modern, i så fall vilken typ av insats: *(kryssrutor – flera alternativ möjliga)*

Försörjningsstöd
Stöd/behandling missbruk
Stöd/behandling socialpsykiatri
Stöd/behandling föräldraroll
Annat, i så fall vad: *(utrymme för kommentarer)*

a) Fadern, i så fall vilken typ av insats: *(kryssrutor – flera alternativ möjliga)*

Försörjningsstöd
Stöd/behandling missbruk
Stöd/behandling socialpsykiatri
Stöd/behandling föräldraroll
Annat, i så fall vad: *(utrymme för kommentarer)*

16. Finns det pågående insatser som är särskilt riktade mot att stödja de biologiska föräldrarna i deras relation till det placerade barnet?
(kryssrutor)

Ja

Nej

Vet ej

Om ja, beskriv insatsen och vem den är riktad till: (utrymme för kommentarer)

17. Har någon av barnets biologiska föräldrar en pågående insats från annan aktör än socialtjänsten? (kryssrutor)

Ja

Nej

Vet ej

18. Om ja, vilken förälder har pågående insatser från annan aktör?
(kryssrutor – flera alternativ möjliga)

b) Modern, i så fall vilken aktör: (kryssrutor – flera alternativ möjliga)

Psykiatrin

Beroende/missbruksvård landstinget

Habiliteringen

Arbetsförmedlingen

Annan, i så fall vilken: (utrymme för kommentarer)

b) Fadern, i så fall vilken typ av insats: (kryssrutor – flera alternativ möjliga)

Psykiatrin

Beroende/missbruksvård landstinget

Habiliteringen

Arbetsförmedlingen

Annan, i så fall vilken: (utrymme för kommentarer)

Del 4. Uppgifter om tidigare insatser till barnets föräldrar

19. Utifrån din vetskap, har någon av barnets biologiska föräldrar vid tidigare tillfällen haft insatser från socialtjänsten? (kryssrutor)

Ja

Nej

Vet ej

Om nej eller vet ej, gå till slutet av enkäten

20. Om ja, vilken förälder har haft tidigare insatser från socialtjänsten?

(kryssrutor – flera alternativ möjliga)

- a) Modern, i så fall vilken typ av insats: *(kryssrutor – flera alternativ möjliga)*

Försörjningsstöd

Stöd/behandling missbruk

Stöd/behandling socialpsykiatri

Stöd/behandling föräldraroll

Annat, i så fall vad: *(utrymme för kommentarer)*

- b) Fadern, i så fall vilken typ av insats: *(kryssrutor – flera alternativ möjliga)*

Försörjningsstöd

Stöd/behandling missbruk

Stöd/behandling socialpsykiatri

Stöd/behandling föräldraroll

Annat, i så fall vad: *(utrymme för kommentarer)*

21. Har det funnits tidigare insatser som var särskilt riktade mot att stödja de biologiska föräldrarna i deras relation till det placerade barnet?

(kryssrutor)

Ja

Nej

Vet ej

Om ja, beskriv insatsen och vem den var riktad till: *(utrymme för kommentarer)*

Tack för dina svar!

Bilaga 2. Intervjuguide/samtalsguide socialsekreterare

<i>Intervjufrågor/Teman</i>	<i>Uppföljningsfrågor</i>
Vilka olika typer av insatser erbjuds föräldrar till familjehemsplacerade barn i er kommun?	<p>Insatser riktade mot föräldrarnas egen problematik (t.ex. missbruk, psykiatri)?</p> <p>Insatser riktade mot föräldrarollen och/eller relationen barn–förälder?</p> <p>Insatser för att stödja föräldrarna i den situation det innebär att skiljas från sitt barn?</p> <p>Förebyggande insatser (innan beslut om placering)?</p>
Vem ansvarar för utredning och handläggning av stödinsatser till föräldrar som har sina barn placerade i familjehem?	<p>Under utredningstiden om barnen är jourplacerade?</p> <p>Under tiden i familjehem?</p> <p>Om barnen flyttar hem?</p> <p>Görs det någon samlad utredning av föräldrarnas stödbehov eller kartläggning befintliga insatser?</p> <p>Följs föräldrarnas stödbehov upp under placeringen?</p>
Hur ser förutsättningarna ut för er när det gäller att arbeta med stöd till föräldrar som har sina barn placerade i familjehem?	<p>Vilka resurser finns för att arbeta med detta?</p> <p>Hur ser samarbetet ut mellan olika enheter?</p> <p>Vilket stöd får ni från organisation och ledning?</p> <p>Hur ser ert handlingsutrymme ut?</p>
Hur skulle ni vilja att arbetet med placerade barns föräldrar såg ut?	

Bilaga 3. Intervjuguide/samtalsguide föräldrar

Intervjun handlar om din kontakt med socialtjänsten, vilket stöd du har fått och vilket stöd du hade önskat att få innan ditt barn blev placerat, i samband med placeringen och efter placeringen (under tiden som barnet har varit placerat). Vilket stöd har du fått (eller inte fått) och vad har det betytt för dig som förälder?

Du kan börja berätta fritt, eller så kan jag ställa frågor. Du behöver inte svara på frågor om du inte vill.

Placeringen

Kan du berätta om hur det gick till när ditt barn/dina barn placerades?

Vilket stöd fick du i den situationen? Vilket stöd hade du önskat få?

Före placeringen

Hade ni haft någon kontakt med socialtjänsten tidigare, innan placeringen? Berätta.

Fick du något stöd eller någon hjälp från socialtjänsten då? Vad betydde det för dig?

Vilken hjälp hade du önskat få?

Efter/under placeringen

Vilken kontakt har du haft med socialtjänsten efter placeringen? Vilket stöd har du fått? Vilket stöd hade du önskat få?

Hur har din kontakt med barnen sett ut efter placeringen? Hur ser det ut idag?

Hur har kontakten med familjehemmet sett ut/fungerat?

Hur ser du på dig själv som förälder idag? Har den synen förändrats över tid? Vad har påverkat?

Vad tror du att placeringen har betytt för ditt/dina barn? Hur har det varit för dem att bo i ett familjehem?

Avrundning

Vad tycker du är viktigt för socialtjänsten att tänka på när de placerar ett barn?

Något mer som känns viktigt att berätta?

Hur kändes det att prata om detta?

Har du några frågor?

Bilaga 4. Intervjuguide/samtalsguide ungdomar

Temafrågor

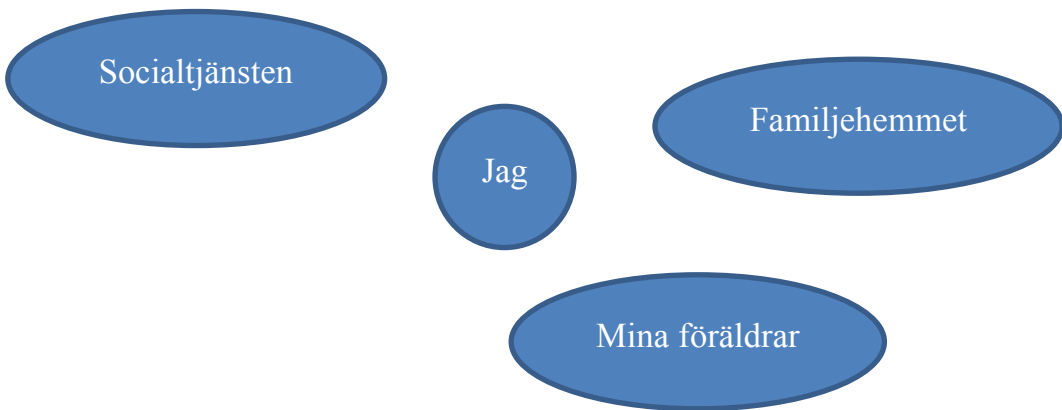
Vilken hjälp har dina föräldrar fått från socialtjänsten under den tid som ni har bott i familjehem? Vilket stöd hade ni önskat att de fick?

Hur har kontakten sett ut mellan dig själv, dina föräldrar, familjehemmet och socialtjänsten?

Hur ser du på relationen till dina föräldrar idag? På vilket sätt har socialtjänsten bidragit till att relationen ser ut som den gör?

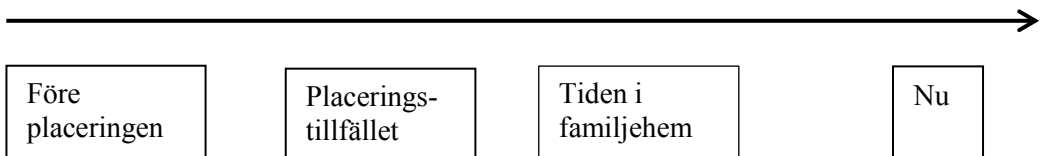

Bildmaterial 1 – Hur har kontakten sett ut?

Bildmaterial 2 – Tidslinje

Tidigare utgivna FoU-rapporter och FoU-forskningsrapporter

FoU-Rapport 2002:1	Kartläggning av den sociala barnvården i sju av Stockholms nordvästra kommuner
FoU-Rapport 2002:2	Vad är verksamt i handledning? – en kvalitativ undersökning
Forskningsrapport 2003:1	Hellre brödlös än rådlös. Ekonomisk rådgivning som metod i socialt arbete
FoU-Rapport 2003:1	"...vi har ju ändå barn ihop..." – separerade pappors röster om svårigheter med gemensamt föräldraskap
FoU-Rapport 2003:2	Familjeliv som yrkesliv En enkätstudie av familjehemmen i Solna stad
FoU-Rapport 2004:1	En inblick i familjens vardag? Om intensiva barnvårdsutredningar
FoU-Rapport 2004:2	Flyktingar i Nordväst
FoU-Rapport 2004:3	Adrian Arbeta med unga vuxna missbrukare i öppenvård
FoU-Rapport 2005:1	Händelser i det tysta Utvärdering av en öppenvårdsverksamhet för missbrukare
FoU-Forskningsrapport 2006:1	Med andra ögon – brukarens syn på familjebehandling
FoU-Forskningsrapport 2006:2	Marte Meo – en hållbar intervention?
FoU-Forskningsrapport 2006:3	Tid för arbete En tidsgeografisk studie av socialarbetarens arbete med barnvårdsutredningar
FoU-Forskningsrapport 2006:4	I skuggan av Fadime och socialsekreterarens arbete med hedersvåld
FoU-Rapport 2006:3	Små barn i familjehem och deras läsvanor

FoU-Rapport 2006:4	Av egen kraft Invandrade kvinnors berättelser om inträdet i det svenska
FoU-Forskningsrapport 2007:1	Socialekonomi – en väg mot förändring? Utvärdering av Dataverkstaden Väntorp – ett ESF Växtkraft Mål 3-projekt
FoU-Forskningsrapport 2008:1	Vägen till förändring? En studie av socialtjänstens arbete ned ungdomar som begår brott
FoU-Forskningsrapport 2008:2	Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext En studie av omhändertagna flickor
FoU-Forskningsrapport 2009:1	Att inte släppa taget. En utvärdering av SAM-teamet – ett Case management-projekt i Järfälla och Upplands-Bro 2006-2008
FoU-Forskningsrapport 2011:1	Med barnet eller blanketter i centrum? Uppföljning av handläggningssystemet Barns Behov I Centrum (BBIC) i nordvästra Stockholm
FoU-Forskningsrapport 2012:1	Socialarbetares förhållningssätt till BBIC ”Det finns hur många fördelar som helst, bara man har tid!”
FoU-Forskningsrapport 2012:2	Att leva i långvarig hemlöshet Berättelser om vägen till och från hemlöshet
FoU-Forskningsrapport 2012:3	Fattiga familjer
FoU-Forskningsrapport 2014:1	”Dom var ganska snåla, dom bjöd bara på vatten” – om barnperspektiv i det sociala arbetet i nordvästkommunerna
FoU-Forskningsrapport 2014:2	En ny grupp missbrukare eller en ny fråga för äldreomsorgen? – en rapport om organisering av insatser till äldre med missbruk/samsjuklighet i Ekerö och Sundbyberg

FoU-Forskningsrapport 2014:3	Ung i Sollentuna – drive-in-fotboll, ett lokalt utvecklingsprojekt
FoU-Forskningsrapport 2015:1	”Leva ett så normalt liv som möjligt. Det är där hjälpen ska sättas in” – en brukarundersökning om sex Stockholmskommuners arbete mot våld i nära relationer
FoU-Forskningsrapport 2016:1	Den sociala barnvården i Stockholm – behov, utredningar, insatser, uppföljning och brukardeltaktighet 2013-2015
FoU-Forskningsrapport 2016:2	Barn i fattiga familjer – risk och sårbarhetsfaktorer samt skyddande faktorer

Föräldraskap på avstånd

– om socialtjänstens stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar

Socialtjänsten har idag ett ansvar både för de barn som placeras i samhällsvård och för de placerade barnens föräldrar. Jämfört med den kunskap vi har om stödbehovet hos de placerade barnen finns ytterst lite kunskap om hur behovet av stöd till föräldrarna ser ut och endast ett fåtal kommuner har idag någon specifik verksamhet riktad mot denna föräldragrupp.

Vid en familjehemsplacering får både barn och föräldrar många olika parter och relationer att förhålla sig till. För föräldrarna handlar det både om att hitta nya sätt att förhålla sig till sina barn och om att hitta ett fungerande samarbete med familjehem och socialtjänst. Ett välfungerande stöd till föräldrarna kan i denna situation vara värdefullt även för barnen – det kan bland annat föra med sig en mer positiv relation till föräldrarna och en minskad oro för hur föräldrarna har det.

I den här rapporten presenteras resultaten från ett forskningsprojekt som handlar om socialtjänstens stöd till föräldrar vars barn är placerade i familjehem. Målet för projektet har varit att bidra med kunskap om hur ett stöd till familjehemsplacerade barns föräldrar kan utformas. Fokus har legat på att beskriva föräldrars erfarenheter av att ha sina barn placerade och deras önskemål om stöd i relation till detta. Vi har också velat ta vara på familjehemsplacerade ungdomars tankar kring och önskemål om stöd till sina föräldrar samt socialtjänstens bild av att arbeta med stöd till denna föräldragrupp.

Projektet är finansierat av Allmänna Barnhuset och har genomförts av FoU-Nordväst i samarbete med socialtjänsten i Järfälla, Sollentuna och Solna.

ISBN: 978-91-89681-32-3

ISSN: 1651-7830